00
A
6

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

Comptines de Turquie
Türkiye Sayışmaları

©Éditions Isis

Publié par
Les Éditions Isis
Şemsibey Sokak 10
Beylerbeyi, 81210 Istanbul

ISBN: 975-428-122-X

Première impression 1998

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

Rémy Dor

COMPTINES DE TURQUIE

TÜRKİYE SAYIŞMALARI

d'après les archives de Pertev Naili Boratav

Pertev Naili Boratav arşivlerinden

ISIS
ISTANBUL

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

Universitäts- und Landesbibliothek Halle
SSG Vorderer Orient/Nordafrika
00SA 946

Rémy Dor, né en 1946, ethnologue, linguiste et poète, étudie depuis plus de trente ans les langues et les cultures du monde turc. Il a longtemps travaillé avec Pertev Naili Boratav et naguère édité avec lui à Ankara un ouvrage sur les complaintes funèbres (*ağıt*). Aujourd'hui, titulaire de la chaire de turcologie de l'Institut National des Langues Orientales de Paris et Directeur de l'Institut d'Etudes Turques, Rémy Dor poursuit ses recherches sur le folklore de Turquie.

Il a publié notamment:

Contribution à l'étude des Kirghiz du Pamir afghan, Paris : POF, 1975 ; *Die Kirghisen des afghanischen Pamir,* (avec C. Naumann), Graz: ADEVA, 1978 ; *Quand le crible était dans la paille: Hommage à P. N. Boratav*, (avec M. Nicolas), Paris : Maisonneuve et Larose, 1978 ; *Le Chardon déchiqueté : être Kirghiz au XXe siècle*, (avec G. Imart), Aix: PUP, 1978 ; *Anadolu ağıtları*, (avec P. N. Boratav), Istanbul: İş Bankası Yayınları 1982 ; *Chants du Toit du Monde*, Paris: Maisonneuve et Larose, 1982 ; *Contes Kirghiz de la montagne et de la steppe*, Paris: POF, 1983 ; *L'Asie Centrale et ses voisins: Influences réciproques*, volume 1: *Linguistique et anthropologie*, Paris, Publications de l'INALCO, 1990, volume 2: *Ethnies, Nations, États, Cahiers du Monde Russe et Soviétique* XXXII (1), Paris, 1991 ; *Nourali ou les aventures lyriques d'un héros épique*, Paris : INALCO, 1991 ; *Mélanges offerts à Louis Bazin,* (avec J.-L. Bacqué-Grammont), Istanbul: Isis, 1992; Paris : L'Harmattan, 1992 ; *Oogan Pamirindegi Kïrgïzdar, tarïxïy-ethografiyalïk bayan*, Bichkek, 1993 ; *Littératures d'Asie Intérieure*, Anka no 20, Paris, 1994 ; *Manuel de gazaq, langue et civilisation* (accompagné de 2 CD) (avec C. Khoussaïnova) Paris: Langues & Mondes / L'Asiathèque, 1997.

Illustrations de Rawšan Mambekova (Almaty, Qazaqstan)

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

Pour Pertev Naili Boratav, en témoignage d'estime et d'affection.

Pertev Naili Boratav'a saygı ve sevgilerimle.

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

Lieux de recueil des comptines (villes et villages environnants)

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

D'abord quelques mots

La comptine, cette formule que les enfants glissent au début d'une séance de jeu, est assurément l'un des genres folkloriques les moins étudiés. Sans doute parce que l'enfant étant une non-personne aux yeux des adultes, ses productions verbales sont des non-discours ne méritant aucune attention. Il faut attendre le développement de l'enseignement public obligatoire à la fin du XIXe siècle pour voir apparaitre de très rares travaux sur la question. Ce sont en effet d'abord les pédagogues qui ont saisi toute l'utilité de ces formulettes comme outil de découverte du monde pour les tout-petits.

L'origine de la comptine est mystérieuse et controversée. Issue du chiffre qui précède la lettre, la comptine renvoie aux débuts. Début de l'être, début de la société, début de la communication. Sa nature est insaisissable. Aussi insaisissable que le temps qui passe, la vie qui fuit.. Chaque enfant la modèle, la pétrit à sa guise. Elle coule comme l'eau, toujours neuve, toujours autre. Nous ne pouvons capter que son reflet dans une infinie variation.

C'est pourquoi il n'est pas question ici de chercher à définir la comptine turque, mais de la donner à lire et à dire. Un autre ouvrage, plus tard, la disséquera avec le scalpel d'une analyse formelle qui permet d'atteindre le tissu essentiel de la matière littéraire. Pour l'heure, il s'agit de faire pénétrer le lecteur dans ce fantastique laboratoire de langue et de culture qu'est la comptine. L'enfant en effet s'approprie la parole adulte, la manduque et l'enrichit d'énergies nouvelles. C'est le lieu de la parole sauvage zébré d'éclairs extérieurs. La comptine se transmet à la vitesse du son. N'est-il pas merveilleux de retrouver à Konya, au cœur anatolien de la Turquie, la comptine: "En ti ta / Jini jini pa/ Kay sen siz/ Geve dizi diz/ Diz on suz (...)", qui, partie d'Ile-de-France sous la forme: "Un deux trois/ Nous irons au bois/ Quatre cinq six/ Cueillir des cerises / Dix onze douze(...)", poursuit sa route en changeant de forme.

L'univers chaleureux de l'enfance reste en chacun de nous, progressivement recouvert par le loess de la socialité. Mais que vienne le tourbillon de la comptine et cette poussière impalpable est aussitôt balayée, et nous tendons à nouveau les mains de l'innocence dans un monde où tout redevient possible.

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

Başlarken birkaç kelime

Sayışma, çocukların bir oyuna başlarken kullandıkları bu formül, hakkında en az araştırma yapılan bir folklor ürünüdür. Çocuklar, büyüklerin gözünde henüz "adam" olmadıkları için meydana getirdikleri sözlü ürünler boş laflardır ve hiçbir ilgiyi haketmezler. Bu konu üzerine yapılan nadir çalışmaları görmek için XIX. yy.'ın sonlarındaki mecburi yaygın eğitimin gelişmesini beklemek gerekir. Gerçekten de, çocukların dünyayı keşfetmelerinde bir araç olarak kullandıkları bu formüllerin faydalarını ilk kavrayan eğitimciler olmuştur. Bir sayışmanın kaynağı hakkında tam bir bilgi vermek oldukça güçtür ve tartışmaya açıktır.

Rakamlardan sonra ve harflerden önce gelen sayışmalar, başlangıçlara işaret eder: var oluşun başlangıcı, toplumun başlangıcı, iletişimin başlangıcı. Geçen zamanı ve yaşamı kavramak ne kadar olanaksızsa, bir sayışmanın özünü kavramak da o kadar olanaksızdır. Her çocuk onu kendine göre uyarlar, istediği gibi biçimlendirir ve sayışma yepyeni ve bambaşka bir biçimde su gibi akar. Biz ise onun sonsuz varyantlarından yansımalar yakalayabiliriz.

Bu nedenle, amacımız burada Türk sayışmasını tanımlamaya çalışmak değil, onu okunur ve söylenir hale getirmektir. Daha sonra başka bir kitap bu edebi malzemenin esas dokusuna ulaşmamızı sağlayacak açık bir incelemeyi detaylı bir biçimde ele alacaktır. Bu aşamada amacımız okuyucunun, bu olağanüstü dil ve kültür laboratuvarı olan sayışmaya nüfuz etmesini sağlamaktır. Çocuklar büyüklerin sözlerini alıp yutarlar ve yeni bir enerjiyle bu sözleri zenginleştirirler. Yabani sözcükler bu süreç esnasında ortaya çıkarlar ve sayışma ses hızıyla dünyanın dört bucağına yayılır. Bir sayışmanın Paris çevresinden "Un deux trois/ Nous irons au bois/ Quatre cinq six/ Cueillir des cerises / Dix onze douze(...)" biçimiyle yola çıkıp değişikliğe uğrayarak Anadolu'nun bağrında Konya'da "En ti ta / Jini jini pa/ Kay sen siz/ Geve dizi diz/ Diz on suz (...)"olarak karşımıza çıkması muhteşem bir olay değil midir!

Her birimizin içinde çocukluk dünyasının sıcaklığı kalır ve yavaş yavaş toplumsal güdülerin tozuyla örtülür. Ama sayışma fırtınası esince, bu toz zerreciği hemen uçup gider ve masum ellerimizi yeniden herşeyin mümkün olduğu dünyaya uzatırız.

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

Puis quelques informations

Les comptines que l'on va lire proviennent des archives de Pertev Naili Boratav. Pionnier des études folkloriques turques, Pertev a collecté de 1927 à nos jours un ensemble documentaire d'une richesse exceptionnelle. Lui-même est un homme d'exception. J'ai eu le privilège, à la fin des années soixante, de suivre ses cours de paléographie ottomane, dans la petite salle de l'Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales qui à l'époque se trouvait boulevard Saint-Michel, et aussi son séminaire de folklore turc à l'Institut d'Etudes Turques, qu'aujourd'hui je dirige. Homme d'une rare modestie autant que savant aux connaissances encyclopédiques, je retiens de Pertev l'image d'une ténacité toute anatolienne dans la traque de la certitude philologique, associée à une courtoisie scientifique qui le porte à ne jamais critiquer négativement. Au cours des deux décennies où je l'ai fréquenté, son influence a été déterminante. Ma reconnaissance envers lui est tout aussi vive aujourd'hui qu'en 1978 où j'ai édité, avec M. Nicolas, un livre d'hommage auquel je renvoie le lecteur pour plus de précision sur l'öuvre et la carrière de Pertev: Quand le crible était dans la paille, Paris: Maisonneuve et Larose, 1978 (ce titre - qui a choqué l'establishment turcologique à l'époque - était un hommage discret rendu à l'homme qui a pour la première fois dressé une typologie du tekerleme, formulette de début de conte). Une dizaine d'années plus tard, Pertev me confiait un dossier contenant des comptines, qui forme la base du présent travail.

J'ai en effet repris dans ses archives (aujourd'hui déposées au Laboratoire d'Ethnologie et de Sociologie Comparative de l'Université de Paris-X, sous la cote UPX-Labethno/PNB VIII/3, IX/1, IX/3) tout ce qui concerne les jeux et les formulettes de jeux. Voici le détail de ces documents, constitués surtout par des copies d'élèves et d'étudiants de Pertev et de ses disciples:

Dossier I.
Chemise 1.Ankara (1945). Informateurs: I-XIX (186 formulettes, 487 jeux)
Chemise 2. Ankara (1947-48). Informateurs: XX-XXVII (8 formulettes, 104 jeux)
Dossier II.
Chemise 1. (1945). Informateurs: XXVII-XXXIII (47 formulettes, 104 jeux)
Chemise 2. (1947-48). Informateurs: XXXIV-XLVI (25 formulettes, 236 jeux)

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

Chemise 3. Ankara (1945-46). Informateurs: 1-7 (22 jeux)
Dossier III.
Chemise 1. Ankara (1947-48). Informateurs: XLVII-LX (24 formulettes, 235 jeux)
Dossier IV.
Konya, (1953). Oğuz Tansel (646 formulettes)
Dossier V
Konya (1954). Oğuz Tansel (non-inventorié; j'ai classé les copies de I à LVI)
Dossier VI.
Yozgat (1947-48). I. Gökbahar (40 formulettes, 345 jeux)
Dossier VII.
Gölköy (1948-49). Yetkin (320 jeux)
Dossier VIII.
Chemise 1. Tokat (1950). Ercan (25 formulettes)
Chemise 2. Sandıklı (1950).I. Başgöz (12 formulettes)

İzmir (1950). H. Eğilmez (19 formulettes)
Mersin (1954) Cahit Öztelli (30 formulettes)
Kayseri (1950) Göğceli (2 formulettes)

Chemise 3. Tokat (1950). I. Başgöz (non inventorié)
Chemise 4. Ankara, Kastamonu (1941, 1950-52). P.N. Boratav

Abréviations utilisées pour les différents collecteurs:

A = Ankara (étudiants)
B = Boratav
Ba = Başgöz
E = Eğilmez
FS = Folklor Sözleri
G = Gölköy (étudiants)
Gi = Göğceli
Gö = Gökbahar
Ö = Öztelli
T = Tansel
Ta = Talât
Tu = Tuğrul
Ş = Şevket
Y = Yaman

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

A cet ensemble a été ajouté le matériel recueilli par A. Caferoğlu pratiquement à la même période dans d'autres villes et villlages d'Anatolie et qui complète très heureusement les documents de P.N. Boratav; les ouvrages utilisés sont classsés ainsi:

C I = Anadolu dialektolojisi üzerine malzeme, Ankara 1941
C II = Doğu illerimiz ağızlarından toplamalar, Istanbul 1942
C III = Anadolu ağızlarından toplamalar, Istanbul 1943
C IV = Güney-doğu illerimiz ağızlarından toplamalar, Istanbul 1945
C V = Kuzey-doğu illerimiz ağızlarından toplamalar, Istanbul, 1946
C VI = Orta-Anadolu ağızlarından derlemeler, Istanbul, 1948.

L'ensemble des documents consultés contient 1208 comptines constituant 212 types de base. Chaque comptine-type constitue donc un nuage de points représentant les formes avérées et les formes possibles. Je découpe (toujours à l'aide de mon scalpel analytique) la comptine en trois parties: la tête (vers 1 et/ou 2), le corps, et le pied (dernier et/ou avant-dernier vers). Chaque membre peut être présent (1) ou absent (ø). Chaque comptine-type constitue la variante (a). Elle est immédiatement suivie de sa traduction. Je dois exprimer tout de suite les réserves que m'inspire cette présentation. Elle amène à considérer qu'il n'y a qu'un seul texte, celui donné en langue originale, la traduction n'étant qu'un commentaire, pâle reflet souvent trompeur. Ce n'est pas le cas. Partant d'une comptine, je me suis efforcé d'arriver à une autre comptine en respectant les contraintes de départ: sonorité, rythme, etc. C'est d'autant plus difficile que les comptines sont constituées partiellement ou totalement de "mots sauvages". Ces mots sont forgés par les enfants au mépris des règles de leur langue maternelle, ou plutôt ils sont un des moyens par lesquels l'individu crée sa langue. Souvenir, si l'on veut, de cette capacité que chacun d'entre nous reçoit à la naissance de prononcer toute les langues du monde; après avoir poussé le cri primal (à l'instant de la naissance) dont on sait que les caractéristiques sont universelles, après donc ce Big Bang ontologique, la capacité de langue se restreint progressivement. Mais il reste une trace de ce don polyglottal dans la comptine. De là cette facilité qu'on y trouve dans le traitement des emprunts, qui ne méritent d'ailleurs plus cette appellation puisqu'ils sont automatiquement intégrés.

Classer les comptines est une opération parfaitement artificielle. Cela consiste à introduire une forme d'organisation relevant de l'univers adulte dans un ensemble où opèrent d'autres types de distinctions. Que l'on

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

choisisse l'ordre alphabétique ou une classification typologique formelle ou fonctionnelle, on passera à côté de la réalité. Pour limiter les dégâts, je me suis contenté d'une répartition en deux groupes: comptines numériques et alphabétiques d'une part, comptines brèves et développées de l'autre. La première catégorie est très inégale, car les comptines alphabétiques sont un prolongement récent et didactique, donc faiblement représenté. Les comptines numériques sont bien entendu celles qui vont se trouver au cöur du domaine. C'est d'elles qu'il faudra partir pour tenter, plus tard, de définir ce qu'est une comptine. La deuxième catégorie regroupe les comptines sauvages et les comptines sensées, ces dernières apparaissant sous des formes courtes ou longues suivant l'utilisation qui en est faite. Certaines présentent un ou des récits qui mettent en scène des animaux ou des agents d'autorité.

Pour finir, il convient d'apporter quelques précisions terminologiques. La comptine repose bien sûr sur une action de compter tout à fait particulière, c'est pourquoi en français il nous faut forger le verbe "comptiner", cependant que le turc dispose de sayışmak qui rend bien compte de l'action de "compter ensemble" et se distingue du verbe simple saymak "compter". A plus long terme il faudra se livrer à une analyse du système numérique et des modes de calcul du turc ancien et moderne. Du point de vue verbal, il faut noter que comptiner se distingue aussi bien de parler que de chanter. Je prévois donc des analyses acoustiques qui permettront de mettre les différences en évidence.

La comptine a pour fonction normale de désigner le "trimeur" (ebe), terme qui nécessite une étude approfondie. En général négativement perçue, la trime (ebelik) engendre la raillerie, mais j'ai volontairement laissé de côté les formules spéciales que l'on dit au trimeur pour le taquiner dans le cours du jeu.

Une étape ultérieure consistera à se tourner vers les autres langues türk pour y chercher des compléments d'explication. Il y a chez les Kirghiz, les Qazaq, les Özbek, les Tatar, les Türkmen, etc. des comptines (sanamak, sanama, sanamış, sanavıç etc.) : nous en présentons ici quelques exemples quand ils permettent d'éclairer une comptine de Turquie.

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

Kitap hakkında bazı bilgiler

Okuyacağınız sayışmalar Pertev Naili Boratav'ın arşivlerinden alınmıştır. Türk folkloru alanında yapılan çalışmaların öncüsü olan Pertev, 1927'den bugüne kadar olağanüstü zenginliğe sahip belgeler toplamıştır. Kendisi de olağanüstü bir insandır. 60'lı yılların sonlarında, o tarihlerde Bd Saint-Michel'de bulunan Sosyal Bilimler Yüksek Okulu'nun küçücük bir sınıfında, onun verdiği Osmalıca paleografisi derslerini ve bugün başında bulunduğum Türk Dilleri Tetkikleri Enstitüsü'nde de Türk folkloru üzerine seminerlerini takip etme ayrıcılığına sahip oldum. Eşine az rastlanır derecede alçak gönüllü olduğu kadar bilgili olan Pertev'in aklımda kalan iki özelliği, filolojik doğruluğa ulaşmadaki Anadolu'ya özgü inatçılığı ve olumsuz eleştiri yapmaktan kaçınmasına yol açan bilimsel nezaketidir. Onunla nerede karşılaştımsa, etkisi hep yol gösterici olmuştur. Bugün ona olan minnetim 1978 yılında M. Nicolas ile yayınladığım şükran kitabındaki kadar canlıdır. Pertev'in eserleri ve karyeri hakkında daha geniş bilgi için okuyuculara bu kitaba bakmalarını tavsiye ederim (Kalbur saman içinde , Quand le crible était dans la paille, Paris: Maisonneuve et Larose, 1978: o zamanlar üniversite camiasını şok eden bu başlığı, aslında ilk defa bir tekerleme tipolojisini kaleme alan bu insana olan saygımın gizli bir ifadesi olarak vermiştim).

Bu kitabın yayınlanmasından yaklaşık on yıl sonra Pertev, bu çalışmanın esasını oluşturan ve sayışmaları kapsayan bir dosyayı bana emanet etti.

Çocuk oyunlarıyla ve oyunlarda kullanılan formüllerle ilgili her türlü belgeleri onun arşivlerinden aldım (bugün bu arşivler Laboratoire d'Ethnologie et de Sociologie Comparative UPX-Labethno/PNB VIII/3, IX/1, IX/3 Paris-X Üniversitesinde bulunmaktadır). Çoğunluğu Pertev'in öğrencileri ve onun yolunu takip eden araştırmacılara ait notlardan oluşan bu belgeler şunlardır:

Dosya I.
Zarf 1. Ankara (1945). Kaynak: I-XIX (186 formül, 487oyun)
Zarf 2. Ankara (1947-48). Kaynak: XX-XXVII (8 formül, 104 oyun)
Dosya II.
Zarf 1. (1945). Kaynak: XXVII-XXXIII (47 formül, 104 oyun)
Zarf 2. (1947-48). Kaynak: XXXIV-XLVI (25 formül, 236 oyun)
Zarf 3. Ankara (1945-46). Kaynak: 1-7 (22 oyun)

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

Dosya III.
Zarf 1. Ankara (1947-48). Kaynak: XLVII-LX (24 formül, 235 oyun)
Dosya IV.
Konya (1953). Oğuz Tansel (646 formül)
Dosya V.
Konya (1954). Oğuz Tansel (Pertev tarafından düzenlenmemiş; I-LVI"a kadar düzenledim)
Dosya VI.
Yozgat (1947-48). I. Gökbahar (40 formül, 345 oyun)
Dosyar VII.
Gölköy (1948-49). Yetkin (320 oyun)
Dosya VIII.
Zarf 1. Tokat (1950). Ercan (25 formül)
Zarf 2. Sandıklı (1950). I. Başgöz (12 formül)

Izmir (1950). H. Eğilmez (19 formül)
Mersin (1954). Cahit Öztelli (30 formül)
Kayseri (1950). Göğceli (2 formül)
Zarf 3. Tokat (1950). I. Başgöz (düzenlenmemiş)
Zarf 4. Ankara, Kastamonu (1941, 1950-52). P.N. Boratav.

Değişik derleyiciler için kullanılan kısaltmalar:

A = Ankara (öğrenciler)
B = Boratav
Ba = Başgöz
E = Eğilmez
FS = Folklor Sözleri
G = Gölköy (öğrenciler)
Gi = Göğceli
Gö = Gökbahar
Ö = Öztelli
T = Tansel
Ta = Talât
Tu = Tuğrul
Ş = Şevket
Y = Yaman

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

Yukarıdaki kaynaklara, hemen hemen aynı dönemde Anadolu'nun başka köy ve şehirlerinde A. Caferoğlu tarafından derlenen ve çok isabetli bir şekilde P.N. Boratav'ın belgelerini tamamlayan malzemeler ilave edilmiştir:

C I = Anadolu dialektolojisi üzerine malzeme, Ankara 1941
C II = Doğu illerimiz ağızlarından toplamalar, Istanbul 1942
C III = Anadolu ağızlarından toplamalar, Istanbul 1943
C IV = Güney-doğu illerimiz ağızlarından toplamalar, Istanbul 1945
C V = Kuzey-doğu illerimiz ağızlarından toplamalar, Istanbul, 1946
C VI = Orta-Anadolu ağızlarından derlemeler, Istanbul, 1948.

Başvurulan belgelerin tamamı 212 temel-tipi oluşturan 1208 sayışmayı kapsar.

Her temel-tip sayışma, var olan biçimler ve olası biçimler kümeden oluşan bir meydana getirir. Ben sayışmayı üç bölüme ayırıyorum: baş (1. ve/veya 2. dize), gövde, ve ayak (son ve/veya sondan bir önceki dize). Bir sayışmada bu bölümlerden herbiri bulunabilir (1) veya bulunamaz (Ø). Her temel-tip sayışma bir (a) varyantı oluşturuyor ve hemen arkasından çevirisi geliyor. Şimdiden böyle bir sunuşun bende birtakım kuşkular uyandırdığını belirtmem gerekir. Bu durumda sadece bir metnin var olduğunu kabul etmek gerekir, yani kaynak dilde olanı, çeviri ise onun bir yorumudur ki bu da çoğu zaman yanıltıcı olan soluk bir yansımasıdır. Halbuki durum öyle değildir. Bir sayışmadan hareket ederek, başlangıçtaki zorunlukları dikkate alarak (titreşimlilik ve uyak gibi) başka bir sayışmaya ulaşmaya çaba gösterdim. Kaldı ki, sayışmaların bir bölümü veya tamamı "yabani " sözcüklerden oluşmaktadır. Bu sözcükler çocuklar tarafından ana dillerinin kurallarını umursamadan üretilirler, veya daha çok bireyin kendi dilini üretmek için kullandığı araçlardır. Başka bir deyişle, bu, hepimizin doğuştan sahip olduğu bütün dünya dillerini konuşma yeteneğinin bir kalıntısıdır. Özelliklerinin evrensel olduğunu bildiğimiz ilk çığlığı attıktan sonra (doğum esnasında), yani ontolojik Big Bang'dan sonra dil yeteneği aşamalı olarak azalır. Ama sayışmada, doğuştan gelen çok dil konuşma yeteneğinin izleri kalır.Yabancı sözcüklerin kolayca kullanılması bu nedenledir. Bu sözcükler kendiliğinden uyum sağladıkları için bunlara alıntı sözcükler bile demek doğru değildir.

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

Sayışmaları sınıflandırmak tamamen yapay bir işlemdir. Bu, başka tür ayırmaların geçerli olduğu bir bütünde yetişkinlerin dünyasına ilişkin bir düzenleme biçimini sunmaktan ibaret olur.

İster abecesel bir sıralandırmayı, isterse biçimsel veya işlevsel tipolojik bir sınıflandırmayı seçelim, gerçekten uzaklaşmış oluruz. Hasarı en aza indirgemek için, ben sayışmaları iki gruba ayırmakla yetindim: bir taraftan sayısal ve abecesel sayışmalar, diğer taraftan kısa veya geliştirilmiş sayışmalar. Sayısal sayışmalar abecesel sayışmalara oranla çok daha fazladır, zira abecesel sayışmalar sonradan eğitimcilerin sayılar yerine harfleri kullanarak ürettikleri eğitici özelliği olan sayışmalardır. Bu nedenle sayıları oldukça azdır. Bu çalışmanın esasını sayısal sayışmalar oluşturuyor. Daha sonraki bir çalışmada bu sayışmalardan hareket ederek sayışmanın tarifini yapmaya çalışacağım.

İkinci grup bünyesinde anlamlı ve yabani sayışmalardan oluşur. Bu sayışmaların kullanımlarına göre uzun veya kısa biçimleri vardır. Bazıları, hayvanları veya itaat edilen kişileri içeren bir veya birden fazla öyküye sahiptir.

Bir sayışmanın normal işlevi ebeyi belirlemektir. Ebe sözcüğü geniş bir incelemeyi gerektiren bir deyimdir. Genellikle olumsuz olarak algılanır. Ebelik alayı birlikte getirir, ama ben, bilinçli olarak, oyun esnasında ebeye takılmak için söylenen özel formülleri bir kenara bıraktım.

Daha sonraki bir aşama açıklayıcı ek bilgileri bulmak için diğer Türk dillerine yönelecektir. Kırgızlarda, Kazaklarda, Özbeklerde, Tatarlarda v.s. sayışmalar bulunmaktadır. Bunlardan, Türkiyede'ki bazı sayışmaların aydınlatmasına yardımcı olan birkaç örnek vereceğiz.

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

Enfin quelques remerciements

Un livre est l'aboutissement d'une entreprise de longue haleine qui exige l'intervention et l'action d'agents variés.

Je rends hommage aux Éditions Isis d'Istanbul qui permettent de satisfaire une double visée qui consiste à rendre au peuple turc ce bien culturel qui lui appartient, mais également à fournir au public français l'occasion de s'approprier une forme de l'un des rares genres folkloriques où chacun peut se retrouver. Je pense aussi à mes étudiants turcs de seconde génération, nés en France ou venus en bas âge, indirectement cet ouvrage leur ouvrira les portes d'un lieu qu'ils n'ont pas connu: la cour de récréation d'une école turque.

Je remercie Mme Mouton, responsable de la bibliothèque du Laboratoire d'Ethnologie et Sociologie Comparative de Paris-X pour son aide dans la mise à ma disposition des archives de P.N. Boratav. Toute ma reconnaissance à mes collègues de l'Institut National des Langues et Civilisations Orientales, Mme Skoulatos, enseignante de grec moderne, Mme Varol, enseignante de judéo-espagnol dont la compétence et la gentillesse m'ont permis de venir à bout de certains mots sauvages qui me résistaient. L'assistance de mon étudiant, M. Ilyas Karasu, dans la traduction de mes commentaires a été particulièrement précieuse. Grâce à lui j'ai pu corriger un certain nombre d'erreurs. Celles qui restent peuvent être mises en partie sur le compte de la très grande difficulté d'interprétation des comptines, mais en partie aussi sur celle de mon ignorance.

Je voudrais remercier le lecteur, puisque c'est par lui que ce livre existe, et souhaiter à chacun que ce retour en arrière qu'il va effectuer au temps de son enfance lui permette de puiser dans ce réservoir intarissable de la comptine l'eau de jouvence qui efface le passage des ans.

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

Adı geçen kişi ve kuruluşlara şükranlarımı sunarım

Bir kitap farklı etkenlerin eylemlerini ve müdahalelerini gerektiren uzun soluklu bir çalışmanın sonucudur. Türk halkına ait olan bu kültür ürününü ona iade etme ve aynı zamanda herkesin kendine göre bir şeyler bulacağı nadir folklor türlerinden birisinin yapısını Fransız okuyucusuna tanıtma fırsatını bana sunan İsis Yayınlarına teşekkür ediyorum. Bu kitabın Türkiyede'de yayınlanması için özellikle çaba gösterdim.

Ayrıca, bu kitabın Fransa'da doğan veya çok küçük yaşta bu ülkeye gelen ikinci kuşak Türk öğrencilerime de yararlı olacağını düşünüyorum. Dolaylı olarak, onlara bilmedikleri bir dünyanın kapılarını açacaktır: Türkiye'de okul bahçesindeki teneffüs zamanlarını.

P.N. Boratav'ın arşivlerini incelemede bana gerekli kolaylıkları sağlayan Paris-X'da Karşılaştırmalı Sosyoloji ve Etnoloji Laboratuvarı kütüphanesi sorumlusu Bayan Mouton'a teşekkür ederim.

Orta Doğu Dil ve Medeniyetleri Ulusal Enstitüsündeki meslektaşlarım, modern Yunanca öğretmeni Bayan Skulatos'a, bana direnen birtakım yabani sözcüklerin çözümünde bilgi ve yardımseverliğiyle büyük katkıları olan Judeo-Ispanyolca öğretmeni Bayan Varol'a teşekkür ediyorum.

Öğrencim Bay İlyas Karasu'nun yorumlarımın çevirisinde çok değerli katkıları olmuştur. Onun sayesinde birtakım yanlışlıkarı düzeltme olanağına sahip oldum. Kalan yanlışlıkların bir bölümü sayışmaların çok zor olan yorumlanmasına sayılmalıdır, diğer bölümü ise benim bilgim dışında kaldığı içindir.

Son olarak, okuyucularıma da teşekkür etmem gerekir, zira bu kitap onların sayesinde vardır. Herbirine çocukluk çağlarına yapacakları bu yolculuğun, hiç tükenmeyen sayışma pınarından yılların geçişini silen hayat suyunu içmelerini sağlamasını dilerim.

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

Birinci bölüm

sayısal ve abecesel sayışmalar

Première partie

comptines numériques et alphabétiques

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

I

1. Bir bir bir eşek	*1. Un un, un âne,*
2. İki kulağı gevşek	*2. Deux, les oreilles flasques,*
3. Üç dört beş	*3. Trois quatre cinq,*
4. Sen bize eş	*4. T'es notr' copain,*
5. Altı yedi sekiz	*5. Six sept huit,*
6. Seni oldık biz	*6. Et nous nous sommes tiens,*
7. İşte dokuz on	*7. Et voilà neuf dix,*
8. Haydi oyuna kon.	*8. Allez entre dans le jeu.*

Variante (1):
ANKARA (a [AVII5])

6. *oldık = olduk*

II

1. Bir iki	*1. Un deux,*
2. Bülbül teki	*2. Rossignol seul,*
3. Takan otu	*3. Coq-des-jardins,*
4. Tandır boku	*4. Cul-cendron,*
5. Ömer	*5. Omar,*
6. Belinde kemer	*6. Ceinture aux reins,*
7. Taşatar	*7. Lance des pierres,*
8. Tavşan tutar	*8. Prend des lièvres,*
9. Kâbeye gider	*9. Part à la Kaaba:*
10. Kâbenin kapısı kitli	*10. La porte de la Kaaba est bouclée,*
11. Ömerin başı bitli	*11. La tête d'Omar est pelée*

5,11. Le prénom peut varier suivant les besoins (voir les variantes); ce que l'informateur de h. explicite: *bu herhangi bir isim olabiliyor* "ce peut être n'importe quel nom".
10. *kitli* est un dialectalisme pour *kilitli*.

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

Fusion de deux comptines: l'une de 1.à 4. avec qualificatif péjoratif pour le trimeur (tandır boku); l'autre de 5. à la fin, attestée isolément .
11. *pelée*: littéralement “pouilleuse”.

5,11. Kullanılan isim ihtiyaca göre değiştirilebilir (varyantlara bakınız); derleyicinin açıkça belirtiği gibi: bu herhangi bir isim olabiliyor.
10. kitli= *“kilitli”nin yöresel bir söyleniş biçimidir.*
Iki sayışmanın kaynamasından; 1’den itibaren 4’e kadar ebeyi küçük düşürücü nitelikteki 1’ci bölüm (tandır boku); 5’ den sona kadar 1’ci bölümden bağımsız olarak görülen 2’ci bölüm.

Variantes (13):

ANKARA	(d [AI2]; e [AX17]; f [AXII3]; g [AXIII5]; h [AXV3]; i [AXXIII12])
KARS	(j [CII68]; k [CII175])
KASTAMONU	(a [AXXXVI3]; b [Y1]; l [CIII69])
KONYA	(c [FS68])
SANDIKLI	(m [B10])

2.		
sümbül	teke	(f)
bülbül	tiki	(m)
3.		
Ø		(c,e,f,g,i,k,m)
tahan	otu	(j)
camdan	bakar	(b,d,h)
camdan	bakâ	(l)
4.		
Ø		(c,e,,f,g,i,k,m)
tendir	pohu	(j)
başına	takar	(b,d,h)
başına	takâ	(l)
5.		
Ø		(c,e,f,g,i,j,k,m,)
hap	hup	(b,l)
tek çift	boş	(d)
çift tek	tak	(h)
6.		
Ø		(c,e,f,g,h,i,j,k,m)

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

hap hup (ɬ)
altın top (b)
7.
Ø (c,k,m)
daş atar (j)
altun top (l)
kimsede yok (b)
8.
Ø (c,k,m)
dôşan tutar (j)
tavşan yutar (e)
tavşan kapar (f)
bizde çok (b)
kimsede yok (l)
9.
camiya gider (j)
cêmiye geder (k)
kabire gider (m)
Kâbeye gittim (a)
Avak hanım geldi (g)
bende çok (l)
ben bir gün (b)
10.
caminin gapısı kitli (j)
cêminin gapısı kitli (k)
kâbirin kapısı kitli (m)
Kâbe kapısı kitli (c)
Kâbenin kapısı kapalı (f)
ben bugün (l)
sümbüle geldim (b)
Çul hanım geldi (g)
11.
Ömerin başı bitli li li li (m)
Ömerin başı pitdi (j)
o gızın başı pitdi (k)
Hacı Hasan'ın başı bitli (c)
sümbül açmış (b)
zümbüle geldim (l)
Narin pilici (g)
+12.

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

zerzefil	olmuş	(b)
zümbüllê	açmış	(l)
Mısır	pirinci	(g)
+13.		
dıngır dıngır	dak	(b)
zer zencefil	olmuş	(l)
bülbül	aynası	(g)
+14.		
dıngır dıngır	dak	(l)
güllük	gülistanlık	(g)
+15.		
Aforozlu	hanım	(g)

III

1. Bir iki
2. Çayırdaki tilki
3. Çakır makır on iki
4. Vallahi teyze
5. Ben yapmadım
6. Horoz yaptı
7. Horozun selâmını al çık

1. Un deux,
2. Le renard dans le pré.
3. Douze, il a les yeux bleus-blés.
4. Sacrebleu, ma tante,
5. Moi j' l'ai pas fait,
6. Le coq l'a fait,
7. Prends son salut et sors !

3. *çakır* est glosé par le dictionnaire turc-turc: *mavi hareli* "à rayures bleues"; néanmoins le doublet est plus sauvage que sensé, il est contraint par le *çayır* du vers précédent.
5. *teyze* désigne la tante maternelle; par comparaison les comptines persanes se réfèrent plutôt à la tante paternelle *hala*, voir "Tante de mon âme!/- Oui ma chère tante!/- Où donc est la poule (...)" (H. Massé, *Croyances et coutumes persanes*, Tome II, Paris, 1938, p. 491).
La comptine est utilisée aussi comme formulette pour le saut à la corde (a).

3. çakır: *Türkçe sözlükte* "mavi hareli", "tirşe renkli" *v.s. olarak açıklanır, bu ikileme anlamlı olmaktan çok; bir önceki dizede bulunan* "çayır" *sözcüğünden kaynaklanan bir zorlamadır.*

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

5. Türkçe sayışmalarda teyzenin kullanılmasına karşın, Farsça sayışmalarda daha çok halanın kullanıldığını görürüz: "Canım halacığım!/Buyur sevgili halacığım!/Tavuk nerelerde (...)" (H. Massé, op.cit.)
Bu sayışma ayrıca ip atlama oyununda kalıplaşmış bir formül olarak da kullanılır.

Scansion, *kesileme* (a):
bir/ iki/ çayır/daki /til/ki çakır/makır/ on i/ki /vallahi/ yenge /ben yap/madım/ horoz /yaptı/ horozun/ selâmını/ al/ çık.

Variantes: (3)

ANKARA	(a [BIV52]; b [BIV31])	
YOZGAT	(c [Gö18])	
2. çaydan	tilki	(c)
3. on iki...	yirmi	(c)
4. vallahi	yenge	(b)

IV

1. Bir iki	*1. Un deux,*
2. Çum çuku	*2. Chome choco,*
3. Rem şem	*3. Veux cheux,*
4. Daha çuku	*4. Encore choco,*
5. Romatizma tizma	*5. Rhumatisme tizme,*
6. Çuku rem çuku.	*6. Choco veux choco.*

2. *çuku* : pour *çukulata*: variante baby-talk de *çikolata*; cf. français "choco".
3. rem : mot sauvage ; probablement (isti)rem, quoiqu'on puisse envisager l'osmanlï رم"*sursaut, tremblement*"(et شمع "*bougie*") plus compris.
5. A noter la troncation *tizma* : les 2 syll. amont peu turques entraınent le choix de l'alignement à droite.

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

2. çuku= *çukulata: çocuk dilindeki bir söyleniş biçimi; Fransızca* choco*'ya bkz.*
3. rem: *yabani bir sözcük; (isti)rem eyleminden gelebilir ya da Osmanlıcadan (↬ korkmak irkilmek anlamlarına gelir). Bu yabani sözcüklerin sayışmadaki anlamları ve işlevleri tamamen farklıdır.*
5. tizma: *kesme işlemine gelince, önde bulunan ve pek Türkçe olmıyan iki hece* (ruma), *sağa doğru sıralama zorunluluğunu meydana getirir.*

Variantes (2):

GÖLKÖY	(b [158n°1])
KONYA	(a [T366])

2.		
cum	cukur	(b)
3.		
lipçe		(b)
4.		
daha	cuku	(b)
5.		
kimse	dimse	(b)
6.		
daha cuku na cuku		(b)

V

1. Bir iki komansa	*1. Un deux commenssa,*
2. Ender sıra	*2. Pas tous à la fois.*
3. Toplar atılırken	*3. Pendant que le canon tonne,*
4. İnönü'nde İnönü'nde	*4. A Inœnu, A Inœnu,*
5. Izmir yolu var	*5. La route d'Izmir s'ouvre,*
6. Türkün önünde.	*6. Devant les Turcs.*

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

Cette comptine composite (1-2/3-6), bien que tirée de la guerre d'indépendance (1919-22) est sûrement postérieure. Elle fait très leçon d'histoire ou peut-être chant patriotique. Mots sauvages tirés du français : "commencez", "un deux trois" contaminés par le turc ender sıra "pas tous à la fois"(litt. “ordre espacé”).

Bu karma sayışma (1-2/3-6) Kurtuluş savaşından (1919-1922) esinlenmiş olmasına karşın, kuşkusuz daha sonraki bir döneme aittir. Daha çok tarih dersi verir niteliktedir veya kahramanlık türküsü olabilir. Fransızcadan gelen “commencez/ un deux, trois” yabani sözcükleri Türkçe ender sıra tarafından değişikliğe uğratılmıştır.

Variantes (1):

ANKARA (a [A VI18])

VI

1. Bir iki na çukur
2. Kuşna kuşna na çukur.

1. Un deux, voilà le trou,
2. Gesse, gesse, voilà le trou !

Variante (1):
YOZGAT (a [Gö177])

VII

1. Bir iki üç
2. Dört beş altı
3. Yedi sekiz sayarak
4. Bir çok idman yaparız
5. Çerik sağlam oluruz.

1. Un deux trois,
2. Quatre cinq six,
3. En comptant sept huit,
4. Nous faisons beaucoup d’exercice,
5. Nous deviendrons fermes et vifs.

5. *çerik = çevik*

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

D'abord formule de gymnastique, puis comptine.

Önce jimnastik formülü, ondan sonra sayışma.

Variante (2):

GÖLKÖY (a [G205]; b [G181])

VIII

1. Bir iki üç
2. Ebelik yapması güc

1. Un deux trois,
2. C'est dur de faire la trime !

Comptine à geste d'élimination ; comparez avec la comptine tatar de Finlande: "1, 2, 3 / Dur pour toi / Bouge de là", *Bır, ikı, öç, /Siña köç, / Sin monnan küç! (Balalar bakçasında* n°1, 1981, Helsinki, p. 5). Sa grande stabilité vient de sa concision.

Eleme sayışması; aşağıdaki Finlandiya Tatarlarına ait olan sayışmayla karşılaştırınız:Bır, ikı, öç, /Siña köç,/ Sin monnan küç! (Balalar bakçasında n°1, 1981, Helsinki, *s. 5). Hemen hemen hiç değişikliğe uğramamış olması sayışmanın kısa oluşundan kaynaklanmaktadır.*

Variantes (9):

ANKARA (a [XXXIV6];b [AVII2]; c [AIX11]; d [AXIV11]; e [ÆXIX5]; f [AXXIX9]; g [AXXXIII10])
İZMİR (h [E5])
KONYA (i [T81])

2.
ebelik güç (h)
+3.
pin pon pun (i)

IX

1. Bir iki üç
2. Ebelik güç
3. Sonra dört bes
4. Haydi kardeş
5. Altıya geç
6. Oyunu seç
7. Yediye gel
8. İp ne güzel
9. Bul sekizi
10. Eş al bizi
11. Dokuzla on
12. Oyuna kon.

1. Un deux trois,
2. C'est dur la trime.
3. Et puis quatre cinq,
4. Allez mon vieux.
5. Passe à six,
6. Choisis le jeu.
7. Arrive à sept,
8. Quelle jolie corde.
9. Trouve le huit,
10. Prends-nous aussi.
11. Neuf et dix,
12. Entre dans le jeu!

Comptine à geste d'élimination qui constitue une formule développée de la précédente. La forme longue figure dans tous les abécédaires des écoles primaires (décennies trente, quarante). Les nombres sont écrits en chiffres, ce qui renforce le caractère didactique d'ailleurs manifesté par la trop grande régularité métrique et rimique

Bu eleme sayışması bir öncekinden geliştirilmiş bir formüldür. Daha uzun biçimi bütün ilkokul abecelerinde bulunmaktadır (otuzlu, kırklı yıllar). Sayıların rakamlar halinde yazılması büyük bir metrik ve uyak düzenliliği gösteren eğitici özelliğini daha da güçlendirmektedir.

Variantes (7):

ANKARA (a [VII6]; b [BIV]; c [AVII5]; d [AI13]; e[AVIII1]; f.[AXIX4])
KONYA (g [T79])

1.

bir bir bir		eşek	(c)

2.

yolda	oyun	güç	(d,e,g,)
ebelik	yapması	güç	(f)
iki	kulağı	gevşek	(c)

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

3.			
üç	iki	bir	(d,e,f,g,)
üç	dört	beş	(c)
dört	beş		(i)
4.			
haydi	eve	gir	(d,e,f,g,)
sen	bize	eş	(c)
5.			
dört	beş	altı	(f)
altı	yedi	sekiz	(c)
6.			
bu da	sana	kaldı	(f)
seni	aldık	biz	(c)
7.			
yedi	sekiz	dokuz	(f)
işte	dokuz	on	(c)
8			
başka	olur mu	onsuz	(f)
haydi	oyuna	kon	(c)
dokuz		on	(i)

X

1. Bir iki üç	*1. Un deux trois,*
2. Haydi hıl hıl	*2. Vas-y hïl hïl,*
3. Haydi at at	*3. Vas-y lance lance,*
4. Sen de yarım at	*4. Et toi lance à moitié,*
5. Hıl hıl.	*5. Hïl hïl.*

3-5. hïl hïl: je ne sais que penser de cette curieuse onomatopée; une plante dont le bulbe contient de la santonine est enregistrée dialectalement sous ce nom *(hılhıl; cf. Söz Derleme Dergisi = SDD)*); on peut aussi penser à un exhortatif d'une variante de kıl- "faire" qui renforcerait le parallélisme avec 3. En tout état de cause je pense qu'il s'agit ici de mots sauvages.
Au départ sûrement une formulette de jeu de balle ou de ballon avant d'être comptine, à cause du yarım (4.) qui désigne un petit rebond.

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

3-5. hıl hıl: bu ilginç yansıma sözcüğünü nasıl değerlendireceğimi bilemiyorum; bazı yörelerde soğancığında santonin bulunan bir bitkinin adı geçer (Söz Derleme Dergisi'ne bkz.)*; kıl- eylem kökünün bir varyantı olarak da düşünülebilir ki 3. dizeyle koşutluğu daha da güçlendirecektir. Nereden kaynaklanırsa, ben bu sözcüklerin yabani sözcükler olduğunu düşünüyorum. Büyük olasılıkla, başlangıçta, sayışmaya dönüşmeden önce, top oynarken kullanılan bir formüldü, 4. dizedeki topun yarı zıplamasını ifade eden yarım'dan dolayı bunun böyle olduğunu düşünüyorum.*

Variante (1):

KONYA (a [T180])

XI

1. Bir iki üç	*1. Un deux trois,*
2. Yolda oyun güç	*2. Dur de jouer en route,*
3. Üç iki bir	*3. Trois deux un,*
4. Haydi eve gir.	*4. Allez rentre à la maison !*

Variante (2):

ANKARA (a [AVIII1]; b [AXVIII18])

XII

1. Bir iki üçler	1. Un deux trois,
2. Yaşasın Türkler	2. Vive les Turcs!
3. Dört beş altı	3. Quatre cinq six,
4. Polonya battı	4. La Pologne a sombré !
5. Yedi sekiz dokuz	5. Sept huit neuf,
6. Alaman domuz.	6. Les Allemands sont des cochons !

Comptine à geste d'élimination.

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

Variante r. 2. Je signale que le *dörtler* fait référence à "ceux de la quatrième (classe du primaire)" (cf. pour une attestation de même type, R. Dor, *Chants du Toit du Monde*, Paris, 1982, p.114 v.88)

La comptine date de — où est immédiatement postérieure à — 1939 (invasion de la Pologne). D'où les qualifications péjoratives pour les Allemands, les Italiens, les Japonais (*gebeş* = "gros pleins de soupe"). Par la suite la tension entre Turcs et Russes au moment de la guerre froide (fin des années quarante, début des années 50) entraıne l'apparition des variantes "russes". et la "fraternité" américaine.

La comptine fut utilisée pour le jeu de *esir almaca* (capture-des-prisonniers), qui finit par être interdit par les autorités scolaires en raison des bagarres qu'il provoquait et aussi par prudence politique: la diplomatie transformant en alliés les ennemis d'hier... Ce jeu s'est appelé successivement *Türk-Alman*, puis *Alman-Fransız* (A LX).

On notera que l'énumération s'arrête à 9 dokuz qui est un chiffre-clé. Il faut également retenir la prononciation sauvage de ce chiffre: *dıkız* dans certaines énumérations de jeu, les autres chiffres ayant une prononciation ordinaire (cf. Y. Ziya, *Eski çocuk oyunları*, s.l., 1933, p. 17).

Eleme sayışması .

Varyant r2.: buradaki "dörtler" bence ilkokulun 4. sınıfında olanları belirtir (bkz. R. Dor, Chants du Toit du Monde, *Paris, 1982, s.114, d.88).*

Bu sayışma 1939 tarihine veya hemen sonraki bir döneme aittir (Polonya'nın işgali). Almanlar, Italyanlar, ve Japonları küçük düşürücü nitelikleri bu ülkelerin istilacı olmasından gelmektedir. Daha sonra soğuk savaş döneminde, Ruslar ile Türkler arasındaki gerginlik (40'lı yılların sonu, 50'li yılların başı), Rusları küçük düşürücü, Amerikalıları ise kardeş olarak niteliyen varyantları meydana getirmiştir.

Uluslararası ilişkilerin dünkü düşmanları müttefik ülkelere dönüştürmesi sonucu, esir almaca oyunlarında kullanılan bu sayışma, hem politik sakıncalar, hem de öğrenciler arasında kavgalara yol açtığı gerekçesiyle okul idarecileri tarafından yasaklanmıştır (A LX).

Sayma işleminin anahtar-rakam olan 9 da bittiğine dikkatinizi çekerim. Bazı sayma oyunlarında, bu rakamın dıkız yabani söyleniş biçimini unutmıyalım, diğer rakamlar olağan bir söylenişe sahiptir (bkz. Y. Ziya, Eski çocuk oyunları, *s.l., 1933, s. 17).*

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

Scansion, *kesileme* (d):
bir / iki / üç/ler /yaşa/sın /Türk/ler /dört/ beş/ al/tı/ polo/nya/ bat/tı / yedi / sekiz/ do/kuz /ala/man /do/muz / on/ onbir/ oni/ki / Ame/rika/ til/ki/ onüç/ ondört/ onbeş/ ita/lya :ge/beş.

Variantes (19):

ANKARA	(a [XXVII2]; b [BIV54]; c [AVIII2]; d[BIV27])
KONYA	(f [T86]; g [T89]; h [T95]; i [T143]; j [T159]; k [T178]; l [T186]; m [T238]; n [T247]; o [T279]; p [T288]; q [T288]; r [T397]; s [T441])
MERSİN	(t [Ö14])

1.		
birler, ikiler,	üçler	(o,p,q,s)
2.		
yaşasın	dörtler	(r)
3.		
Bolonya	battı	(b)
6.		
Almanlar	domuz	(g,h,k,n)
Ermeni	domuz	(f)
Rusya	domuz	(I)
+7.		
on on bir on	iki	(d,e,o)
+8.		
Amerika	tilki	(d,e)
Italya	tilki	(o)
+9.		
on üç on dört	on beş	(d,e,o)
+10.		
Italya	gebeş	(d)
Japonya	gebeş	(e)
Amerika	kardeş	(o)

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

XIII

1. Bir iki üç buçuk
2. Dört beş altı buçuk
3. Yedi sekiz dokuz buçuk
4. On buçuk

1. Un deux trois et demi,
2. Quatre cinq six et demi,
3. Sept huit neuf et demi,
4. Dix et demi.

D'abord formulette de balle au sol (à *buçuk* on change de figure), puis comptine à geste d'élimination. Les précisions données par (c.) nous orientent côté filles: "(à chaque "demi") on fait passer sous les jambes, les bras, la robe"(*bacaklarının, kollarının, eteklerinin altından geçirir*).

İlk önce top oyununda kullanılan bir formül (buçuk da hareket değiştirilir), daha sonra eleme sayışmasına dönmüştür . (C.)' de verilen açıklamalar bize, bunun bir kız sayışması olduğu izlenimi verir: top, her yarımda, kolların, bacakların, eteklerin altından geçer.

Variantes (3):

KONYA	(b[T350])
YOZGAT	(a[Gö16])
ANKARA	(c[AXII])

XIV

1. Bir iki üç sayalım
2. Şerikleri bu yana atalım
3. Elbisemiz beyaz ile kırmızı
4. Bize derler Türk kızı.

1. Comptons un deux trois,
2. Faisons sortir les compagnes par là,
3. Notre habit est blanc et rouge,
4. C'est nous les fillettes de Turquie.

L'emploi de *şerik* qui n' est pas du registre enfantin mais d'un langage soutenu, voire académique; la mention de l'uniforme en 3. dont les couleurs blanc/rouge renvoient aux couleurs des illustrations de manuels scolaires (l'uniforme est en réalité noir à col blanc); enfin le dernier vers patriotique, tout laisse à penser que cette comptine fut élaborée à Ankara par les autorités scolaires et diffusée au moyen des livres de classe.

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

Çocuk dilinde bulunmıyan ancak seçkin ve hatta akademik düzeydeki bir dilde bulunan şerik sözcüğünün kullanılması, 3. dizedeki kırmızı/beyaz renkleri okul kitapçıklarındaki resimleri anımsatan üniformalardan bahsedilmesi (gerçekte üniformalar siyah/beyazdır), son olarak da yurt sevgisine değgin son dize, bize bu sayışmanın Ankara'da eğitim idarecileri tarafından geliştirildiğini ve oradan da okul kitapları aracılığıyla yayıldığı izlenimi verir.

Variante (1):

ANKARA (a [A18])

XV

1. Bir iki üç dört beş	*1. Un deux trois,*
2. Beşikte piş	*2. Cuis dans le berceau,*
3. Kalburda şiş.	*3. Gonfle dans le crible!*

Comptine de type mixte commençant en "chaîne": *beş/beşik* puis continuant en rime: *piş/şiş*. Ces derniers verbes ont un emploi familier "être crevé" qui fait que 2. et 3. ont un double sens et s'adressent négativement au trimeur.Voir la comptine suivante. En outre, l'expression *beşikte piş-* a le sens "être très en avance"; quant à *beşik* tout seul, il désigne en argot le récipient où on fait griller les brochettes.

Zincirleme başlayan karışık tür bir sayışma: beş/beşik daha sonra uyakla devam eder: piş/şiş. Son iki sözcüğün mecazi anlamı "çok yorulmak" anlamına gelir, böylece 2. ve 3. dizeler çift anlamlıdır ve olumsuz bir şekilde ebeye hitap eder. Aşağıdaki sayışmaya bkz.

Variante (1):

İZMİR (a [E71])

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

XVI

1. "Ha" bir, ha iki, ha üç, ha dört
2. Habeş.

1. Abi-un, abi-deux, abi-trois, abi-quatre,
2. Abyssin.

La désignation du joueur par le qualificatif Abyssin est péjorative : elle correspond en fait à "nègre".
Comptine de type virelangue à jeu de mots, assez universelle. Cf. en France: une oie, deux oies.... c'est toi.

Oyuncunun "Habeş" niteliğinde belirtilmesi bir küçümsemedir: yani zenci anlamına gelir.
Sözcük oyunlarından oluşan bir yanıltmaca, oldukça evrensel, bkz. Fransızca: une oie *(bir kaz),* deux oies *(iki kaz),* c'est toi *(sen kaz).*

Variantes (1):

ANKARA (a [AXIX11])

XVII

1. - Bir iki üç dört beş altı yedi
2. - Bunu sana kim dedi
3. - Diyen dedi
4. - On yedi.

1. - Un deux trois quatre cinq six sept.
2. - Qui t'a dit ceci ?
3. - Qui l'a dit l'a dit.
4. - Dix sept.

Certaines variantes (ad,ae) poursuivent l'énumération jusqu'à 9; dès lors 4. s'interprète *on(u) yedi* "il a mangé 10"; l'interprétation est confirmée par les variantes à +5 et +6 où *yedi* est systématiquement dérivé de *ye-* "manger".

Bazı varyantlar (ad, ae) sayma işlemini 9'a kadar sürdürür; dokuzdan sonra gelen 4. dizedeki "on(u) yedi" 10 (sayısını) yedi (yemek eylemi); bu anlam +5 ve +6 varyantları tarafından onaylanmaktadır; burada da sürekli olarak "yedi" yemek eylemi olarak kullanılır.

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

Scansion , *kesileme* (k):
bir /iki/ üç/ dört/ beş/ altı/ ye/di /bu/nu /sa/na /kim/ de/di /di/yen de/di /on/ ye/di

Variantes (31):

ANKARA	(a [BIV3]; b [AI1O]; c[AVII3]; d [AVIII4]; e[AX8]; f[AXII7]; g [AXVIII9]; h [AXIX2]; i [AXXIX3]; k[BIV56]; m [BIV66]
DİYARBAKIR	(r [T215])
GİRESUN	(j [CV130])
ISTANBUL	(s [T227])
İZMİR	(n [E6])
KONYA	(l [T11]; p [T68]; q [T171]; t [T267]; u [T309]; v [T373]; w [T419]; x [T89]; y [T499]; z [T518]; aa [T529]; ab [T529]; ac [T586]; ad [T606]; ae [T612])
MERSİN	(o [Ö12])

1.		
üç dört...	yedi	(q)
2.		
onu sana	kim dedi	(y,ab,ac)
sana bunu	kim dedi	(aa)
sekiz dokuz onu sana	kim dedi	(ad)
sekiz dokuz on		(ae)
3.		
onu sana	kim dedi	(ae)
on	yedi	(s)
onu	yedi	(ae)
kim derse	dedi	(aa)
4.		
Kara	kedi	(ae)
on	yedi	(e,n,v)
baklavayı	kim yedi	(s)
kedi	sıçanı yedi	(y,ab,ad)
+5 .		
dolaba	girdi	(ae)
yağlı böreği	kim yedi	(e)
yağlı börek	kim yedi	(n)

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

Galatasaray	kon yedi	(v)
+6.		
eti	yedi	(ae)
baklavayı	o yedi	(w)

XVIII

1. Bir iki üç dört beş altı yedi	*1. Un deux trois... sept*
2. Ikiz mikiz sekiz.	*2. Truite-fruite huit.*

La traduction littérale de 2. est bien sûr "jumeaux et autres", mais ce qui compte c'est la rime entre le doublet et le mot "huit".

Variantes (1):

KASTAMONU (a [CIV70])

XIX

1. Bir iki üç … dokuz	*1. Un deux trois...neuf,*
2. On	*2. Dix,*
3. Kırmızı don	*3. Culotte rouge,*
4. Git komşunun damına kon.	*4. Va te percher sur le toit du voisin !*

Dans la variante p. le glissement *araba* entraine la concaténation d'une autre comptine. La "culotte rouge" renvoie à l'uniforme, cf. IX.

Scansion *kesileme* (a):
bir/ iki/ üç/ dört/ beş/ altı/ yedi/ sekiz/ dokuz/ on/ kır/mızı/ don/ git/ kom/şu/nun/ da/mı/na /kon

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

Variantes (33):

ANKARA	(a [BIV2]; c [AI11]; d [AVII4]; e [AVIII5]; f [AX9]; g [AXII6]; h [AXIII1]; i [AXVIII10]; j [AXIX1]; k [AXXIX7]; m [BIV45]; n [BIV55]; o [BIV64])
ÇORUM	(b [CI106])
ELAZIĞ	(l [ALVII9])
KONYA	(r [T119]; s [T179]; t [T190]; u [T214]; v [T303]; w [T317]; x [T318]; y [T349]; z [T401]; aa [T420]; ab [T440]; ac [T512]; ad [T563]; ae [T563]; af [T594]; ag [T631])
MERSİN	(q [Ö13])
SANDIKLI	(p [Ba9])

3.			
Ø			(w,z,ac,ae)
kırmızı		dam	(r)
karakuşa		kon	(ad,af)
dağlara		gon	(b)
asmanın	başına	kon	(m)
arabaya		kon	(p)
bahçelere		kon	(aa)
4.			
Ø			(k,r,x,ad,af)
paşanın	damına	kon	(l)
çık komşunun	damına	kon	(n,o)
dallara		kon	(s)
damlara		kon	(ab,ag)
bahçeye		kon	(v)
bahçelere		kon	(y)
komşunun	evine	kon	(ac,ae)
gırmızı		don	(b)
kırmızı		don	(m)
arabanın	tekeri		(p)
+5.			
limon			(b)
sarı limon			(n,o)
Istanbulun	şekeri		(p)

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

+6.
hop hop (p)
+7.
altın top (p)
+8.
bundan başka oyun yok (p)

XX

1. Bir iki üç... on — *1. Un deux trois... dix.*
2. Sana kim dedi — *2. Qui te l'a dit?*
3. Kedi fareyi yedi — *3. Le chat mangea la souris.*

Variante (1):

KONYA (a [TIX26])

XXI

1. Bir iki üç dört beş... yirmi. — *1. Un deux trois... vingt.*

Enumération simple. A chaque nombre un enfant. Le vingtième trime.
La comptine est attestée pour le jeu de *uzun eşek* (saute-mouton).Quand le dernier joueur a sauté, le capitaine des sauteurs compte jusqu'à 20 puis, levant un ou plusieurs doigts demande: çatal matal kaç beş çatal? "fourchette mourchette, combien de doigts?"; le capitaine des moutons, qui a les yeux fermés, répond au hasard. S'il tombe juste, il y a changement de rôle (Y. Ziya, *Eski çocuk oyunları*, s.l., 1934, p. 20).
Incidemment, les cris de "fourchette" ou "deux doigts" dans les jeux de poursuite français permettent de devenir intouchable (J. Baucomont *et alii, Les Comptines de langue française*, Paris, 1970, p. 56).

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

Basit bir sayma işlemi. Her sayıya bir çocuk, yirminci ise ebe olur. Bu sayışma uzun eşek (birdirbir) oyununda görülmüştür. En son oyuncu atladıktan sonra, atlayanların öncüsü 20'ye kadar sayıp bir veya birkaç parmağını kaldırarak sorar "Çatal matal kaç beş çatal?"; ebe, gözleri kapalı, rastgele yanıt verir. Eğer doğru yanıt verirse roller değişir (Y. Ziya, Eski çocuk oyunları, *s.l., 1934, s. 20).*
Bu arada, çatal veya iki parmak diye bağırmak Fransız yakalama oyunlarında dokunulmazlığı sağlar (J. Baucomont et alii, Les Comptines de langue *française, Paris, 1970, p. 56).*

Variantes (1):

TOKAT (a [B1])

XXII

1. Bir beş altı yedi
2. Sekiz dokuz on
3. Onbir oniki onüç
4. Ondört onbeş onaltı
5. Onyedi onsekiz ondokuz
6. Yirmi termi bir otuz
7. Tıngır arılıyor parılıyor
8. Akdana karadana
9. Şükür biize yaradana
10. Kırk kırk dokuz elli.

1. Un cinq six sept,
2. Huit neuf dix,
3. Onze douze treize,
4. Quatorze quinze seize,
5. Dix-sept dix-huit dix-neuf,
6. Vingt tingt un trente,
7. Espèces sonnent et trébuchent,
8. Paletblanc paletnoir,
9. Merci à nous au Créateur,
10. Quarante quarante neuf cinquante.

Variante (1):

GÖLKÖY (a [G175])

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

XXIII

1. Beş kere beş	*1. Cinq fois cinq*
2. Yirmi beş	*2. Vingt-cinq,*
3. Al sana	*3. Prends pour toi*
4. Bir keleş.	*4. Un pouilleux !*

Variante (1):

ANKARA (a [BIV30])

XXIV

1. On yirmi otuz kırk ... yüz	*1. Dix vingt trente quarante ... cent,*
2. Araba maraba	*2. Charrette et marrette,*
3. Çivi mivi	*3. Clous et plous,*
4. Yastık yustuk	*4. Coussins et moussins,*
5. Bir kama bastık	*5. Nous avons gagné un autre point,*
6. Tıka tıka tık	*6. Tika tika tik,*
7. Biz bu oyundan bıktık.	*7. Assez de ce jeu!*

Comptine du jeu de *Nalbi* (lancer-de-pierre) où la pierre posée à déplacer s'appelle le "veau" (*dana*). Chaque fois qu'il touche les palets des autres, le joueur compte dix; quand il arrive à cent, il continue par la formulette.

Nalbi (taş kaydırma) oyunu sayışmasındaki kaydırılmak için yere konulan taşa dana adı verilir.
Oyuncu kaydırağını diğer oyuncularınkine her dokunduruşunda on sayar, yüze ulaştığında formülle devam eder.

Variante (1):

KONYA (a [T242])

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

XXV

1. On yirmi otuz kırk ... yüz
2. Dere tepe düz
3. Ördek suda yüz
4. Koca öküz.

1. Dix vingt trente ... cent,
2. Par monts et par vaux et par plans,
3. Canard dans l'eau nageant,
4. Bœuf grand..

Le vers 2. est une formule de conte (*tekerleme*).

Variantes (4):

İZMİR (a [E3])
KONYA (b [T218]; c [T372]; d [TVIII2])

4.
Ø (d)

XXVI

1. Altmış yetmiş
2. Çıkmış gitmiş.

1. Soixante soixante-dix,
2. Sorti et parti.

Variante (1):

İZMİR (a [E4])

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

XXVII

1. Bircik ikicik üçcük dörtçük	*1. Petit un, petit deux,*
beşçik altıcık yedicik sekizcik dokuzcuk	*petit trois, ... petit neuf*
2. Oncuk	*2. Petit dix,*
3. Boncuk	*3. Petite perle,*
4. Karatavuğa kancık.	*4. Une femelle pour le merle..*

La comptine est également attestée pour le jeu de *kör çebiç* (chèvre-aveugle) sous la forme: "petit un, petit deux, petit trois.../la femelle de merle est là/ elle est ici, elle est chez la fille du marchand de helva" (Y. Ziya, *Eski çocuk oyunları*, s.l., 1934, p. 35); nous retrouverons ailleurs la "fille du marchand de helva"!

Bu sayışmanın "kör kepiç" (kör keçi) oyununda da şu biçimde kullanıldığı görülmüştür: bircik ikicik üçcük.../kara tavuk kancık ondadır/ bundadır helvacının kızındadır, (Y. Ziya, Eski çocuk oyunları, *s.l., 1934, s. 35).*

Variantes (3):

ANKARA	(a [AVI11]; b [AVIII7])
SANDIKLI	(c [Ba3])

2.		
Ø		(b)
3.		
moncuk		(c)
4.		
Ø		(b)
alladım	pulladım	(c)
+5.		
orta direğe	bağladım	(c)

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

XXVIII

1. Birdirbir	*1. Uncestun,*
2. İkidiriki	*2. Deuxcestdeux,*
3. Üçtürüç	*3. Troiscesttrois,*
4. Dörttürdört	*4. Quatrecestquatre,*
5. Beş fes yerin değdi	*5. Cinq fèz étaient à leur place,*
6. Altı fes yerinden kalktı	*6. Six fèz quittent leur place,*
7. Yedi fes yerine değdi	*7. Sept fèz arrivent à leur place,*
8. Sekizim seksek	*8. Mon huit sèksèk,*
9. Dokuzum durak	*9.Mon neuf arrêt,*
10. Onum orak	*10. Mon dix faucille,*
11. Onbirim yağlı börek	*11. Mon onze börek gras,*
12. Onikim fındık kırma	*12. Mon douze purée de noisettes,*
13. Onüçüm çeviz kırma	*13. Mon treize purée de noix,*
14. Ondördüm tuz gölü	*14. Mon quatorze lac salé,*
15. Onbeşim Türk kılıcı	*15. Mon quinze sabre turc,*
16. Onaltım Türk bayrağı.	*16. Mon seize drapeau turc.*

Variante (1):

ZONGULDAK (a [G42])

5. *yerin değdi = yerinde idi* (RD).

XXIX

1. Birdu birdu bir alti	*1. C'est un, c'est un, c'est un-six*
2. Deniz üsti karanti	*2. Sur la mer, garantie.*
3. İnanmazsan say da bak	*3. Si tu m'crois pas compte et vois*
4. On altidu on alti.	*4. C'est seize, c'est bien seize!*

Comptine passablement énigmatique. Très patoisante (*birdu= birdir; altidu= altıdır*). Elle vient d'une localité de la mer Noire. Karanti = garanti.

Karadeniz'in bir bölgesinden gelen bir sayışma, çok belirgin şive özellikleri taşır.

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

Variante (1):

RİZE (a [CV291)])

XXX

1. Birdur bir	*1. Un c'est un,*
2. İkidur iki	*2. Deux c'est deux,*
3. Üç dur üç	*3. Trois c'est trois,*
4. Dört dur dört	*4. Quatre c'est quatre,*
5. Göt dur göt.	*5. Trou d'balle c'est trou d'balle!*

Variante (1):

YOZGAT (a [Gö35])

XXXI

1. Birem birem	*1. Un par un,*
2. İkem ikem	*2. Deux par deux,*
3. Kamçı boylu	*3. Taille de guêpe,*
4. Kara diken	*4. Noire épine,*
5. Evvel altı	*5. D'abord six,*
6. Alma yedi	*6. Et pomme sept,*
7. Sayan sekiz	*7. Huit compté,*
8. Dayan dokuz	*8. Et de neuf,*
9. Domburoğlu	*9. Dombour-fils,*
10. Dal köçek	*10. Travesti nu.*
11. Salla bunu	*11. Balance celle-ci*
12. Çek şunu.	*11. Tire celle-là !*

3. Littéralement "taille-de-cravache", image ordinaire chez les populations türk orientales pour désigner une fille à la taille mince (cf. R. Dor, *Chants du Toit du Monde*, Paris, 1982, pp. 55 sq.). La variante (c3) montre comment opère la désémantisation. Le mot *kamçı* "cravache", courant en

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

milieu pastoral, est moins fréquent chez les pêcheurs de la mer Noire, le syntagme passe alors à *hamsi balık* "anchois", mais sa labialité initiale (bOylU) est néanmoins préservée, donnant le sauvage *hamsi bölük*.
6. Alma entraîné par le *altı* du vers précédent engendre un jeu de mots "il a mangé une pomme", à comparer avec XIII.4.
7. Allitération également; ici *sayan = sayılan.*
8. *Dayan* "tiens bon" peut également signifier "renvoie!" pour relancer la balle.
11-12. Je traduis par un pronom féminin, car il me semble que c'est une comptine de filles à cause de deux indices: le *kamçı bel* de 3. et le *köçek* "garçon qui danse en habits de fille" de 10., ce dernier est particulièrement moqué par les fillettes.

3. (c3)varyantı anlamsızlaştırma işleminin oluştuğunu gösterir. Hayvancılıkla uğraşan bölgelerde yaygın olan kamçı sözcüğü Karadeniz bölgesindeki balıkçılar arasında daha az rastlanır; böylece bu deyim hamsi balık' dönüşür, bununla beraber, baştaki dudaksılık (bOylU) korunmuştur ki bu da bize yabani hamsi bölük' ü verir.
6. Bir önceki dizede altıdan kaynaklanan alma, bir sözcük oyunu meydana getirir: alma yedi (hem 7 sayısı hem de yemek eylemi); XIII.4.'le karşılaştırınız.
7. Ses tekrarlaması. Burada sayan sayılan için kullanılmıştır.
8. dayan= ha gayret, bitmek üzere!
11-12 Fransızcaya dişi adıl olarak çevirdim, çünkü bunun bir kız sayışması olduğu izlenimi veren iki ipucu var: 3. dizedeki "kamçı bel" ve 10. dizedeki "köçek" (kız giyimiyle oynayan oğlan), kızlar onunla özellikle alay ederler.

Variantes (13):

GİRESUN	(d [CV129];e [CV 130])
KASTAMONU	(a [CIII77]; b [CIII80])
KAYSERİ	(j CI77])
KONYA	(g [T538]; h [T592]; i [T630]l [T187]; m [TIX30)
ORDU	(c [CV48])
YOZGAT	(k [Gö11])

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

1.		
biren	biren	(a,d,e,f,m)
2.		
iken	iken	(a,c,d,e,f,m)
3.		
Ø		(b,d,j,m)
hamsi	bölük	(c)
gamış	boylu	(e,f)
4.		
gara	tiken	(a,e,f)
demür	tiken	(b)
hayva	diken	(k)
kamçı	dikem	(j)
5.		
Ø		(f,j))
al	çık	(g,h,i)
alçık		(m)
6.		
Ø		(j)
bal	çık	(g,h,i)
balçık		(m)
7.		
sayın	sekiz	(f)
seren	sekiz	(j)
aradan	önce sen çık	(g,h,i)
8.		
doran	dokuz	(k)
9.		
kamçı	boylu	(k)
10.		
kara	domuz	(k)
11.		
al	topu	(k)
12.		
vur	kara domuza	(k)

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

XXXII

1. Birem birem	*1. Un par un,*
2. İkem ikem	*2. Deux par deux,*
3. Üçem üçem	*3. Trois par trois,*
4. Çamağaç çarkaç	*4. Arbrepin, tsarcombien,*
5. İplik sütlük	*5. Aiguillée, pot-à-lait,*
6. Dendire dana	*6. Denndirè palet,*
7. Yârim para	*7. Ma chérie vaut des billets.*
8. Çıkana götü kara.	*8. Qui sort a le cul noir!*

Variante (1):

GÖLKÖY (a [G937])

XXXIII

0. Hu(uu)	*0. Hu(uu)*
1. Birem birem	*1. Un par un,*
2. İki şerem,	*2. Par deux deux,*
3. Evvel altı	*3. D'abord six,*
4. Elmam yedi	*4. Ma pomme sept,*
5. Sekiz çam,	*5. Huit pins,*
6. Dokuz çam	*6. Neuf pins,*
7. Kurt kulağı burmacam	*7. Oreille-de-loup ne tordrai.*
8. Zılı çıkan.	*8. Qui sort est fort.*

Variante (1):

KASTAMONU (a [G83])

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

XXXIV

1. Birem ikem
2. Demir diken
3. Happur huppur
4. Kaçta kurtul.

1. Un par deux,
2. Chardon.
3.Hap-là hop-là,
4. Fuis et sauve-toi!

Variante (1):

GÖLKÖY (a [G1054])

XXXV

1. Birim birim bir altı
2. Deniz gibi kum altı
3. Gelin kızlar sayalım
4. On altıdır on altı.

1. Un par un et un-six,
2. Comme la mer, du sable au fond,
3. Venez les filles et comptons:
4. C'est seize, c'est bien seize !

Variantes (1):

MERSİN (a [Ö1])

1.*birim* ne doit pas être confondu avec l'*öz türkçe* "unité"! c'est du t.d. pour "par un" (*birem <birer*).
On retrouve une progression de 1 à 6 dans une comptine qazaq: "Mon un c'est mon un,/Mon deux c'est mon deux,/...Mon six c'est mon six/...Toi entre, toi sors! (K. Islämjanulï, *Ruxani uwïż*, Almatï, 1995, p. 97).
4. Cf. XXI.4.

1. birim: öz Türkçedeki birim ile karıştırmamalıdır, burada birer anlamında kullanılmıştır.
Kazakça sayışmasına bakınız: Birim - birim, Ekim - ekim,/...Altım - altım/...Sen kir sen çık (K. Islämjanuli¨, Ruxani uwïz, *Almati¨, 1995, s. 97).*
4. Bkz. XXi¨4.

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

XXXVI

1. Birinciliğine	*1. A toi d'être premier,*
2. İkinciliğine	*2. A toi d'être deuxième,*
3. Üçüncülüğüne (ilh)	*3. A toi d'être troisième.... (etc.)*

Variantes (4):

KONYA (a [T29]; b [T462]; c [T487]; d [T602])

1-3 birinciyiline, ikinciyiline, etc. (c)

Les enfants font un cercle (a). Un des joueurs se met au milieu en scandant la comptine par syllabes. A la dernière syllabe, le joueur désigné par ce coup sort. Le dernier qui reste trime. C'est une comptine de filles.

Çocuklar bir daire oluştururlar (a). Oyunculardan biri ortaya geçip sayışmayı heceleyerek söyler. En son heceye düşen oyundan çıkar ve sona kalan ebe olur. Bu daha çok bir kız sayışmasıdır.

XXXVII

1. Birlim binek	*1. Mon un monture,*
2. İkilim inek	*2. Mon deux vache,*
3. Üçlüm üçek	*3. Mon trois col,*
4. Dörtlüm dönek	*4. Mon quatre infidèle,*
5. Beşlim Belma	*5. Mon cinq Belma,*
6. Altılım alma	*6. Mon six pomme,*
7. Yedilim Yelma	*7. Mon sept Yelma*
8. Sekizlim Selma	*8. Mon huit Selma,*
9. Dokuzlum dolma	*9. Mon neuf farci,*
10. Onlum orak	*10. Mon dix faucille,*
11. Suda börek	*11. Börek à l'eau,*
12. Ben yiyeyim sen bak.	*12. Moi je mange et toi tu regardes !*

Variante (1):

İZMİR (a [E16])

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

3.üçek = ücek "ensellement" , col entre 2 sommets.

Comptine du jeu de saute-mouton. Chacun répète les paroles du meneur en sautant sur le mouton. Celui qui se trompe ou qui oublie devient mouton.
Il est difficile de rendre l'allitération en français. Le même genre de comptine allitérante existe en qazaq: *bir degenim - bilew,/Eki degenim - egew* "Ce que j'appelle un c'est la meule,/ Ce que j'appelle deux c'est la scie" (etc. jusqu'à dix) (K. Islämjanulï, *Ruxani uwïż,* Almatï, 1995, p.97). Voir aussi B. Xabdina, Quttï *bolsïn toylarïïñ*, Almatï, 1993, p. 103: *Bir balïq*, eki esek (etc. jusqu'à 10).
A titre comparatif, voir la comptine persane: şişom şişe-ye omr (mon six est le flacon de vie) qui se termine de façon comparable: *u boxore mâ çe konim* (lui les mangera et nous que ferons-nous?) (H. Massé, *Croyances et coutumes persanes*, Tome II, Paris, 1938, p. 494).

Uzun eşek oyunu (birdirbir) sayışması. Her oyuncu eşeğin üstünden atlarken öncünün söylediklerini tekrar eder. Yanılan veya unutan eşek olur. Sadece karşılaştırmak için Farsça sayışmaya bakınız : şişom şişe-ye omr *(altım ömür şişesi); hemen hemen aynı biçimde biter:* u boxore mâ çe konim *(o yesin biz ne yapalım?)*
(bkz. H. Massé, op. cit.).

XXXVIII

1. Birlim ikilim üçlüm dörtlüm beşlim	*1. Mon un mon deux... mon cinq,*
2. Altılım alma	*2. Mon six pomme,*
3. Yedilim yelme	*3. Mon sept à petits pas,*
4. Sekizlim seyrek	*4. Mon huit à grands pas,*
5. Dokuzlum doğru	*5. Mon neuf tout droit,*
6. Onum yağlı böğrek	*6. Mon dix börek gras,*
7. Salta tahta	*7. En bois boléro,*
8. İçinde zambak	8. Dedans un idiot.
9. Ben yiyeyim sen bak	*9. Moi je mange et toi tu regardes !*
10. Ak kaşık kara kaşık	*10. Cuiller blanche, cuiller noire,*
11. Yıkadım yıkadım yine bulaşık	*11. Lavée et lavée et toujours souillée,*
12. Şu deve durmaz	*12. Ce chameau s'agite,*
13. Eve girmez	*13. Rentre pas chez lui,*
14. Vur kamçıyı	*14. Flanque-lui du fouet,*
15. Girsin eve.	*15. Qu'il rentre chez lui !*

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

Variante (1):

KASTAMONU (a [Y14])

3. *yelmek* "courir çà et là" = petits pas.
4. *seyrek* "rare, espacé" = grands pas.
7. *salta*: désigne un boléro ou veste courte; confusion avec *sal tahta* "planche sur laquelle on pose le cadavre ou le cercueil".
8. *zambak* ou *zamzak* (*SDD*) = idiot

7. salta: yakasız ve iliksiz kısa ceket; burada "musalla" anlamına gelen sal tahta ile karıştırılmış olacak.
8. zambak: burada yöresel bir dilde aptal anlamına gelen "zamzak" yerine kullanılmıştır.

XXXIX

1. Bir bombardumanesinde	*1. Dans la maison du coup de canon,*
2. Sabah bahçesinde	*2. Dans le jardin du matin,*
3. Kaç bombardumanesi var?	*3. Combien de maisons du coup de canon?*

Variantes (7):

KONYA (a [T13]; b [T20]); c [T3]; d [T56]; e [T104]; f [T225]; g [T474])

1.		
bir	bombardüman	hanesinde (b,c,e,f)
bir	bombardümanesinin	(d)
bir	bombardumanesi	(g)
2.		
Ø		(d)
3.		
kaç	bombardümanesi var	(b,c,e,f).

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

Les joueurs tendent leurs poings fermés. Ils interrogent par la formulette le meneur. Ce dernier dit un nombre (15,18,21) et compte autant de fois sur les poings. Celui sur qui tombe le nombre est éliminé. Le dernier qui reste trime (g).
Cette comptine a de fortes allures de virelangue (cf. R. DOR , "Til sïndïrmak ou l'apprentissage de l'élocution", *Turcica* XIV 1982, pp. 39-68). *Bombardıman* désigne ici la canonnade plus que le bombardement. Le premier bombardement aérien sur des positions turques a été le fait des Italiens (lâcher de grenades à main). Il créa un choc dans l'opinion, suivi d'un effet en retour: la mise en place d'une section d'aviation au sein de l'Armée de Terre turque (1912), qui donnera naissance en 1928 aux Forces Aériennes Turques Türk Hava Kuvvetleri (cf. Cl. Carlier, "La création d'une aéronautique nationale: le cas de la France et de la Turquie", pp. 163-172 in: *Anatolia Moderna V*, Paris, 1994). A signaler cependant à la charge des Français: *Fransızın başında kırmızı fesler/Atılıyor bombalar gelmiyor sesler* "Fez écarlates sur la tête des Français,/Des bombes sont jetées, on n'entend pas leur bruit", relatif à un bombardement d'Urfa (F. Yükselmiş, Urfa halk türküleri, Istanbul, 1963).

Oyuncular yumruklarını uzatıp öncüyü bu formülle sorgularlar. Öncü bir sayı söyler (15,18,21) ve söylediği sayı kadar yumrukların üzerine sayar; en son sayıya düşen oyundan çıkar ve en sona kalan ebe olur (g).
Bu sayışmanın yanıltmaca yönü oldukça ağır basar (bkz. R.DOR , "Til sïndïrmak ou l'apprentissage de l'élocution", Turcica *XIV 1982, s. 39-68).*
Bombardıman burada daha çok top atışına tutmak anlamında kullanılır. Türk siperlerine ilk hava bombardımanı Italyanlar tarafından gerçekleştirilmiştir (havadan el bombası bırakarak). Türk kamuoyunda büyük bir sarsıntı yaratan bu olayın hemen ardından, Türk Kara Kuvvetleri bünyesinde bir uçak birliği bölümü oluşturulmuştur (1912); bu bölüm 1928 yılında Türk Hava Kuvvetleri'ne dönüştürülmüştür (bkz. Cl. Carlier, "La création d'une aéronautique nationale: le cas de la France et de la Turquie" [ulusal havacılığın oluşumu: Fransa'daki ve Türkiye'deki durum], s. 163-172 in: Anatolia Moderna *V, Paris, 1994).*

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

XL

1. Bir cam iki cam üç cam	*1. Un verre deux verres trois verres*
....on cam	*... dix verres,*
2. Mor cam	*2. Mauve verre,*
3. Bu da benim amcam.	*3. Et çui-ci c'est mon compère...*

Variantes (15):

ANKARA	(b [AXVIII])
KASTAMONU	(a [Y7]; c [CIII70])
KONYA	(e [T7]; g [T162]; h [T210]; i [T261]; j [T30]; k [T388] ; l [T458]; m [T73]; n [T573]; o [T628])
SANDIKLI	(f [Ba8])
YOZGAT	(d [Gö 21])

1.

bir	iki üç ... on	(b)

2.

Ø		(d,e,h,i,j,k,l,m,o)
mor	can	(b)
mon	cam	(c)
nor	cam	(n)

3.

bu da	benim amucam	(c)
o da	benim amcam	(e,g,h,i,k)
benim babam	amcam	(n).

3. Je rends amca "oncle" par "compère" pour garder la rime avec "verre" et bien sûr le jeu de mot obscène (am+ca). On est ici dans le registre virelangue.

Burada yine bir yanıltmaca ile karşılaşıyoruz.

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

XLI

1. Bir elma iki elma üç elma ...on elma 2. Mor elma.	*1. Une pomme deux pommes* *... dix pommes,* *2. Aigre pomme..*

Variantes (6):

ANKARA	(A [AIX5])
KONYA	(c [T432]; d [T495]; e [T541]; f [T583])
YOZGAT	(b [Gö 12])

1.		
bir iki üç...	dokuz on elma	(f)
2.		
nor	elma	(f)
+3.		
çık	ortadan	(d,e,f)
+4.		
tor	elma	(d,e,f)

2. *mor* = normalement “mauve” est utilisé localement pour désigner les fruits verts et particulièrement le raisin.
Les variantes à +3,+4 nous indiquent qu'il s'agit d'une comptine d'élimination (3. Va-t'en d'là / 4. Pomme niaise). La "pomme" c’est bien sûr celui qui trime et c'est forcément le novice (niais).

2. mor = daha çok “mor üzüm”, yenilmiyen bir üzüm çeşidi veya ham üzüm için kullanılır. Burada “mor elma” ham elma anlamında kullanılmıştır. Bu deyimin doğru şekli “gök elma” olarak kullanılır.
+3, +4 varyantları bunun bize bir eleme sayışması olduğunu gösterir (3. dize: çık ortadan). “Elma” elbette ebe olan kişidir ve ister istemez kötüdür (= aptal).

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

XLII

1. Bir meşe iki meşe üç meşe
... on meşe com meşe
2. Mehmet Paşa
3. Karıyı boşa.

1. Un chêne, deux chênes, trois chênes
...dix chênes chêne niais,
2. Mehmet Pacha,
3. Répudie ta femme !

Variantes (1):

KASTAMONU (a [Y8])

1. *On* 10 contraint *com* "niais".
2. Mehmet Pacha doit désigner le trimeur.

1. Com *(aptal) on (10)'dan kaynaklanan bir durumdur.*
2. Mehmet Paşa *ebeyi belirtmelidir.*

XLIII

1. Bir miş iki miş üç miş
... yedi miş
2. Seksen miş
doksan mış yüz müş
3. Araba maraba
4. Tekereği mekereği
5. Astik mastik
6. Arabaya bastık.

1. Un miche deux miche trois miche
... sept miche,
2. Quatre-vingts minche,
quatre-vingt-dix miche, cent menche.
3. Voiture moiture,
4. Roue moue,
5. Astic mastic.
6. Nous avons marché sur la voiture.

Variante (1):

EREĞLİ (a [G241])

Pinike oyununun sayışması.

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

XLIV

1. Bir mut iki mut ... on mut
2. Cummut.

1. Un nard deux nard... dix nard,
2. Connard..

Variante (2):

KONYA (a [TV])
YOZGAT (b [Gö93])

+3.
sil oğlu supur bunu (b)
+4.
çık bunun çıkar bunun (b)

XLV

1. Bir odun iki odun
üç odun ...on odun
2. Ananın amına
ben kodum.

1. Un bois deux bois
trois bois... dix bois,
2. Dans l'con d'ta mère
j'ai foutu l'"doigt".

Variantes (1):

KONYA (a [T483])

Toujours registre virelangue à jeu de mot obscène.

Yine edepsiz sözcük oyunlarından oluşan bir yanıltmaca.

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

XLVI

1. Bir para iki para üç para...on para
2. Götü kara.

1. Un sou deux sous.... dix sous,
2. Cul-merdoux..

Variantes (2):

KONYA (a [T539]; b [T572])

De nouveau une désignation peu élogieuse du trimeur. L'expression *götü kara* se retrouve dans le proverbe: *tencere götün kara/seninki benden kara* (cf. R. Dor,"Metel ou l'apprentissage du comportement", *Journal Asiatique* CCLXX 1-2, 1982, p. 117).

Tekrar ebeyi oldukça küçük düşürücü bir belirleme işlemi. "Götü kara" deyimi "tencere götün kara/seninki benden kara" atasözünde de görülür.

XLVII

1. Bir Türkiye için
2. Kaç bomba istersin
3. Üç beş sekiz on
4. On sekiz.

1. Pour la seule Turquie
2. Combien de bombes veux-tu ?
3. Trois, cinq, huit dix,
4. Dix-huit ?

Variantes (3):

ANKARA (a.[AVI3]; b [AXVIII3]);c [AXXXIII14])

1.		
bir Türkiye	güzeli için	(b)
Türkiye	için	(c)
2.		
sen	kaç bomba	istersin (b)
3.,4.		
Ø		(a,c)

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

Voir la comptine française: Combien faut-il de boulets de canon/ Pour bombarder la ville de Lyon? (H. et A. Pourrat, *Comptines*, s.l.n.d., p.21).

Fransızca sayışmaya bkz.: Kaç tane gülle gerekir/Lyon şehrini topa tutmak için?

XLVIII

1. Bir üzüm iki üzüm
üç üzüm... alt' üzüm,
yed' üzüm, sekiz üzüm
2. Bi gözüm.

1.Un grain d'raisin, deux grains,
trois grains, quat' grains
...huit grains,
2. C'est toi mon copain.

2. On emploie plutôt iki gözüm avec valeur caritative "mon chéri"; bi (dial. pour bir) gözüm peut éventuellement s'interpréter: "toi qui m'es aussi cher qu'un öil unique (pour un borgne)"???

"İki gözüm" bir başkasına olan sevginin ne derece güçlü olduğunu göstermek için kullanılır: bi (yöresel dilde bir için) gözüm belki de "sen bana bir gözüm kadar değerlisin" olarak da yorumlanabilir.

Variantes (1):

ANKARA (a [Tu20])

XLIX

1. Ali Veli
2. Kırk dokuz elli.

1. Ali Véli,
2. Quarante-neuf cinquante.

Variante (1):

KONYA (a [TIX])

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

L

1. Çalı çırpı
2. Gömlek don
3. On.

1. Broussailles et branchages,
2.Culotte et chemise,
3. Dix.

Variante (1):

KONYA (a [T319])

LI

1. Çın çın çın altı
2. Çınaltıdır çınaltı
3. İnanmazsan sen de say
4. On altıdır on altı.

1. Ding ding ding six,
2. L'omoplate c'est l'omoplate,
3. Si tu m'crois pas, compte toi-même,
4. C'est seize, c'est bien seize.

Variantes (1):

ANKARA (a [AXIII3])

1. *çın*: onomatopée du tintement, d'un petit bruit (cf. en kirghiz: *çıñ* "vagissement de bébé; bourdonnement de moustique"); le bourdonnement d'oreille signifiant que quelqu'un pense à vous, parle de vous; *kulakları çınlasın* "ses oreilles tintent" se dit en parlant d'un absent (id. en France).
çınaltı: t.d. *çın* "épaule", t.s. *çiğin*, le changement de classe vocalique étant renforcé par altı, dessous d'épaule = omoplate.
Le point commun avec XXIX est cette mention du chiffre seize qui doit renvoyer à la scansion.

1. çın = *yansıma sözcüğü (Kırgızcaya bkz.: bebe viyaklaması, sivrisinek vırıltısı gibi tiz sesler).*
2. çın *altı:derleyici birleşik olarak yazmıştır.*

Scansion en 16 coups, probablement, kesileme büyük ihtimalle on altı vuruştan (RD):
çın/çın/çınal/tı/çınal/tıdır/çınal/tı/inan/mazsan/ sen de/ say/ on al/tıdır/ on al/tı.

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

LII

1. Ekmek peynir
2. Tuz
3. Otuz.

1. Pain et fromage,
2. Sel,
3. Trente.

Variantes (2):

İZMİR	(a [E21])	
MERSİN	(b [Ö31])	
1. salata	soğan	(b)

Formulette de saut à la corde, puis comptine. Pour comparaison, voir la comptine sauvage qazaq: "Birlann,/Tchirlann,/Trente,/ Qatïze,/Trente" (K. Islämjanulï, *Ruxani uwïż*, Almatï, 1995, p. 98).

İp atlama formülü, daha sonra sayışmaya dönüşmüştür. Kazakça sayışmasına bakınız: Birlan,/Çirlan,/Otız,/Katız,/Otız (K. Islämjanulï, Ruxani uwïz, *Almatï, 1995, s. 98).*

LIII

1. En da
2. Canım ister dondurma
3. Ben çıktım

1. Enne da bédirace,
2. Je voudrais une glace.
3. Je suis sorti.

Variantes (3):

ANKARA	(a [XXXIII5])	
YOZGAT	(b [ALII2]; c [Gö191])	
1.		
en do	peti ro	(b)
endo	endirmo	(c)
3.		
sayıdan dayalandanda		(c)
+4.		
ben	çıktım	(c)

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

Comptine à geste d'élimination utilisée dans le jeu de *taze dümbek*. Les mains sont superposées pendant le comptinage puis ouvertes en même temps et très vite à la fin (b).
1. Isophonie française: "un, deux, petits rats", mais (b) pourrait renvoyer à "petit ron(d)" (cf. et ron et ron, petit patapon); on a aussi ailleurs "un deux, petit jeu".

Taze dümbek oyununda kullanılan bir eleme sayışması. Sayışma esnasında eller üstüste konulur sonra aynı anda ve hızlı bir şekilde eller açılır (b).
1. Fransızca taklidi: "un deux petits rats", ama (b) "petit rond" 'a da benzetilebilir. Daha önce de "un deux petit jeu" olarak karşılaşmıştık.

LIV

1. En	*1. Enne do,*
2. Endili bo	*2. Ennedili bo,*
3. Allah sayıdan ben çıksam	*3. Allah, si je sortais du nombre ?*

Variantes (31):

GÖLKÖY		(ae [G14])
KONYA		(a [T12]; b [T1]; c [T14]; d [T35]; e [T45]; f [T58]; g [T60]; h [T81]; i [T94]; j [T149]; k [T182]; l [T197]; m [T287]; n [T321]; o [T323]; p [T332]; q [T340]; r [T357]; s [T360]; t [T408]; u [T447]; v [T456]; w [T486]; x [T492]; y [T516]; z [T528]; aa [T580]; ab [T597]; ac [T619]; ad [TIV1])
1.		
Ø		(m,n)
em	bo	(k)
enda		(ae)
ende		(ad)
2.		
Ø		(m,n)
endili	ko	(b)
endili	no	(f)

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

embili	bo	(k)
endillo		(aa)
endilio		(ad)
engli	bo	(ab)
endele	lo	(ac)
endil	bo	(e,g,h,i,o,p,q,r,s,t,u,v)
edinna		(ae)
3.		
Allah sıradan ben çiksam		(b,d,ab)
sayıdanda ben çıktım		(ae)

1. La formule initiale de cette comptine à geste d'élimination est à isophonie française: "un, deux". Il faut la rapprocher d'une autre comptine désignée sous le titre d'endirbo/andirbo, terme qui semble curieusement proche de l' "empro" genevois, et qui sert à désigner le trimeur *güdekçi* (*güdek* "punition, gage") au jeu de *sinlenmecik* : trois joueurs mettent leurs mains l'une sur l'autre et disent ensemble la formule: an an endirbo/ bir iki dondurma/ ben çık-tım (sic), sur la dernière syllabe chacun retourne la paume vers le ciel ou le sol: si deux joueurs ont désigné le sol et un le ciel, c'est ce dernier qui échappe à la trime (Y. Ziya, Eski çocuk oyunları, s.l., 1934, p. 40).

1. Bu eleme sayışmasının başlangıç bölümü bir Fransız sayışmasının taklididir: un, deux, (bir, iki). Bu sayışmayla, (çok ilginç bir şekilde Cenevre "empro" sözcüğüne benzeyen) saklambaç oyunlarında güdükçüyü belirleyen endirbo/andirbo başlığıyla başlayan diğer bir sayışma arasında bir benzerlik kurulmalıdır; 3 oyuncu ellerini birbirlerinin elleri üzerine koyarlar ve hep birlikte "an an andirbo/ bir iki dondurma/ ben çıktım" formülünü söylerler, son hecede herkes avuç içini ya göğe ya yere çevirir; eğer iki oyuncu yeri bir oyuncu göğü gösteriyorsa, göğü gösteren ebe olmaktan kurtulur (Y. Ziya, Eski çocuk oyunları, *s.l., 1934, s. 40).*

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

LV

1. En den turuva
2. Ben çıktım
3. Sahiden de ben çıktım.

1. Enne denne tourouva,
2. Je suis sorti,
3. Et même vraiment sorti.

Variantes (1):

MERSİN (a [Ö31])

1. Ici encore la formule initiale de cette comptine à geste d'élimination présente une isophonie française "un, deux, trois".

1. Yine burada bu eleme sayışmasının başındaki formül Fransızca taklididir.

LVI

1. En ti ta
2. Jini jini pa
3. Kay sen siz
4. Geve dizi diz
5. Diz on suz
6. Katuronsuz
7. Tuturuşsiçan tutmuş
8. Fareleri yutmuş.

1. Enn ti ta,
2. Jini jini pa,
3. Kaye sèn size,
4. Gèvè dizi dize,
5. Dize onn souze,
6. Katouronn souze,
7. Toutourouche a pris un rat
8. Et les souris il mangea.

Variantes (5):

ANKARA (a [BIV21]; e [AX29])
KONYA (b [T28]; c [T98]; d [T243])

1.			
ön	dö	truva	(e)
2.			
çini	çini	pa	(b)

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

çini	cini	po	(c,d)
joni	joni	vua	(e)
3.			
kay	zan	siz	(b)
kay	za	siz	(c)
katr	senk	siz	(e)
4.			
geve	dize	diz	(b,c,d)
gövde seri set vit nöf (e)			
5.			
dama piyano diz on suz(e)			
6.			
Ø			(e)
katon		suz	(b)
katıransız			(c)
7..			
eseran	tutruj		(e)
8.			
Ø			(b,c,d,e)

7. Toutourouche: mot sauvage qui fonctionne ici comme un nom propre pour désigner le trimeur assimilé à un chat.
On retrouve ici l'écho d'une des plus célèbres comptines françaises: "Un deux trois, nous irons au bois"; le créateur de (e) a fait preuve d'originalité!

7. Tuturuş: bir kedi adı olabilir
Burada yine en tanınmış Fransız sayışmalarından birinin taklidiyle karşılaşıyoruz: "un deux trois nous irons au bois" (bir iki üç, ormana gidiyoruz); (e)'nin türeticisi bir özgünlük örneği göstermiştir.

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

LVII

1. Er den tura ben	*1. Err denn tourabenn,*
2. Çıktım	*2. Je suis sorti*
3. Sabiden de ben çıktım	*3. Et sorti du sevrage aussi.*

Variantes (1):

MERSİN (a [Ö28])

1. Je considère qu'il s'agit ici de mots sauvages (toujours inspirés de "un deux trois"); mais on peut envisager une interprétation sensée: erden tura ben "en me dressant parmi les hommes" (er "homme", tura- "se dresser).
2.Sabi est un terme d'origine arabe qui désigne 1) un garçon non sevré, 2) un garçon dont la deuxième année n'est pas encore révolue. En réalité, déformation de sahi, voir LV par attraction avec sobe "cri que l'on pousse lorsqu'on atteint le but avant le trimeur " (*Türkçe sözlük,* Ankara, 1988, q.v.)

1. Burada bu sözcüklerin yabani sözcükler olduğunu düşünüyorum (yine "un deux trois"*'dan esinlenme), ama yine de bir anlam bulmaya çalışabiliriz: erden tura ben = erkekler arasında durayım.*
2. sabi = *sahi, LV'a bkz. + sobe ("genel olarak koşmaca, saklambaç vb. oyunlarda, ebeden önce davranıp daha önce kararlaştırılmış yere ulaşıldığında söylenen söz")*

LVIII

1. Nal mık	*1. Fer et clou,*
2. Çayır çimen	*2. Pré et gazon,*
3. Kırk.	*3. Quarante.*

Variante (3):

GÖLKÖY (c [G180n°1])
YOZGAT (a [Gö28]; b [Gö176])

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

LIX

1. Naldırnaç kıldırgıç	*1. Naldïrnatche kıldïrgïtche.*
2. Kırk üç kırk dört	*2. Quarante-trois quarante-quatre,*
3. Kırk beş kırk altı	*3. Quarante-cinq quarante-six,*
4. Kırk yedi kırk sekiz	*4. Quarante-sept quarante-huit,*
5. Kırk dokuz elli	*5. Quarante-neuf cinquante,*
6. Elli belli	*6. Cinquante clinquante.*
7. Kullu küssüz	*7. Avec koul sans kuss,*
8. Yorgan döşek	*8. Tapis et coussin.*
9. Gel bizim	*9. Viens notre*
10. Kır eşek.	*10. Ane gris.*

Variante (2):

YOZGAT (a [Gö1]; b [Gö206])
1.
nandırnaç kındırgıç (b)
6.
adı belli
7.
ala dana hara dana (b)
8.
şükür bizi yaradana (b)
9.
evi gele evini ala (b)
10.
daha gele günüm ala (b)

Comptine du jeu de Naldırnaç (a); comptine du jeu de *Sülenke* (b).

Naldırnaç oyununun sayışması (a) ; Süleke oyununun sayışması (b).

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

LX

0. O(oo)	*O. O(oo),*
1. Tah taraba	*1. Planche et clanche,*
2. Ekiz mekiz	*2. Truite fruite*
3. Sekiz dokuz on.	*3. Huit neuf dix.*

Variante (1):

KASTAMONU (a [AXXXVI])

0. Onomatopée de pré-comptinage avec l'index sur les lèvres de celui qui comptine.

LXI

1. Petijan kıramada	*1. Petitjean kĭramada,*
2. Pali pahra	*2. Pali pahra,*
3. Al koy	*3. Prend et laisse,*
4. En do tırava.	*4. Enn do tĭrava..*

Variante (1):

YOZGAT (a [Gö176n°4])

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

LXII

1. Peti jo	*1. Péti jo,*
2. Pervet kale	*2. Pérouette calé*
3. Mustan kele	*3. Moustann colé,*
4. A a	*4. A a,*
5. En do turva	*5. Enn do tourva.*

Variantes (4):

KONYA (a [T127]; b [T142])
ANKARA (c [AX6]; d [AXLVIII3])

1.		
feti	jo	(b)
fetir	jo	(c)
2.		
fervet	kale	(b)
fermadi kalli		(c)
permede bo		(d)
3.		
kuf	ranke	(b)
kıkla	fendi	(c)
pupla	pendug	(d)
4.		
a	ko	(c)
ago		(d)
5.		
en dö turva katr		(b)
en des turva		(c)
un deux trois		(d)

Isophonie française: Petit jeu,/ Pirouette calée,/ Moustache collée,/ Un deux trois.

Fransızca bir sayışmanın taklidi.

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

LXIV

1. Tuz	*1. Sel,*
2. Yüz.	*2. Cent.*

Variante (2):

GÖLKÖY (b [G180n°1])
YOZGAT (a [Gö176n°5])

LXIV

1. A A ap up	*1. A A hap hop,*
2. Altın top.	*2. Boule d'or.*

Variante (1):

KONYA (a [T126])

LXV

1. A A asma	*1. A A vigne,*
2. BA BA basma	*2. B-A BA imprimé*
3. SE SE sünbül	*3. S-E SE jacinthe*
4. Menekşe gül.	*4. Violette rose.*

Cette comptine témoigne d'une hésitation entre alphabet latin et alphabet arabe. On peut donc la dater des débuts de la réforme de l'alphabet (1928). On a en effet une prononciation des lettres à isophonie plutôt française ABC = a bé sé, sans qu'on puisse cependant exclure que SE fasse référence à la quatrième lettre de l'alphabet arabe, comme dans la comptine LXVIII.

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

Bu sayışma Latin alfabesiyle Arap alfabesi arasında kararsızlığı gösterir; bu da bize bu sayışmanın yazı devriminin (1928) başlangıç dönemine ait olduğunu gösterir. Gerçekten de daha çok Fransızca olan ABC harflerinin taklidinden gelen bir söyleniş vardır: "a, bé, sé". SE'nin Arapça alfabesinin dördüncü harfi olabileceği olasılığını da göz ardı edemeyiz, aşağıdaki sayışmada görüldüğü gibi (LXVIII).

Variantes (4):

KONYA (a [T122]; b [T278]; c [T367]; d [T418])

2.
BE BE basma (d)
3.
ZÜ ZÜ zümbül (c)

LXVI

1. A A ha ha ha
2. Oyundan sen çık.

1. A A ha ha ha,
2. Toi sors du jeu !

Variante (1):

GÖLKÖY (a [G207])

Comptine du jeu de "comme-ci comme-ça".

Böyle şöyle oyununun sayışması.

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

LXVII

1. Ebebiye gezerim
2. Mikramarum kayarum
3. Kiyarum mafi fiyango
4. C T S la fa.

1. Je m'balade à Ebèbi.
2. Mikramaroum kayaroum,
3. Kiyaroum mafi fiyanngo.
4. C T S la fa.

Variante (2):

GÖLKÖY (b [G180n°2])
YOZGAT (a [Gö176n°2])

1.
ebe miye keserim (b)
2.
mikre mayum kayorum (b)
3.
piyorum mafi fiyangu (b)

LXVIII

1. ELIF BE TE SE
2. CIM DAL'lı köse
3. Hocanın burnu
4. Girdi kümese

1. ALIF BA TA SA,
2. Imberbe au DJIM DAL,
3. Le nez du hodja
4. Est fourré dans l'poulailler..

Variantes (2):

KONYA (a [T129]; b [T379])

La parodie de lecture coranique peut avoir ici une finalité polémique: ridiculiser la medrese au profit de l'école laïque. En argot *cimdallı* veut dire "coquet, sémillant".

Bu sayışmanın amacı Arap alfabesini taklit ve alay edip, yeni Latin alfabesini ön plana çıkarmaktır.

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

LIX

1. Esesi	*1. SonE sonM.*
2. Hasan Babnın telli tütün kesesi.	*2. La tabatière brodée de Hassan Bab.*

Variante (1):

EDİRNE (a [AXXXV])

Voir en français la série de comptines “uni unel” (= un I un L) in: J. Baucomont, *Les comptines*, Paris, 1970, pp. 91-135.

LXX

1. Hasesi hüsesi"	*1. SonHU sonHA,*
2. Ömer ağanın tütün kesesi	*2. La tabatière d'Ömer Agha.*
3. Hayloz bayloz	*3. Haïloze baïloze.*
4. Seksen doksan yüz.	*4. Quatre-vingts, quatre-vingt-dix, cent.*

Variante (1):

YOZGAT (a [Gö89])

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

İkinci bölüm
kısa ve geliştirilmiş sayışmalar

Deuxième partie
comptines brèves et développées

LXXI

1. Ak kabak	*1. Courgette blanche,*
2. Gök kabak	*2. Courgette bleue.*
3. Şunda yok	*3. Pas dans celle-ci,*
4. Şuna bak.	*4. Regarde celle-là.*

Variante (1):

KONYA (a [T352])

On notera le parallélisme blanc/bleu, typique des formules à vocation divinatoire (invocations, conjurations) et du registre épique.

Kehanet işlevli (yalvarma, yardıma çağırma) formüllere has olan beyaz/mavi koşutluğunu görüyoruz ve epik (destansı) bir yapıya sahiptir.

LXXII

1. Akan bakan bekribo	*1. Aquant baquant békribo.*
2. Çemdan güli hala katzo ho.	*2. Tchandelier rozi katzo tante ho.*

Variante (1):

ARTVİN (a [CII177])

Dans cette comptine sauvage certains éléments morphologiques sont réguliers, et donc traduits, par contre il faut signaler le caractère assez systématique de la dysharmonie vocalique: labialité et palatalité dans bEkrIbO, palatalité dans çEmdAn (şamdan), labialité dans gÜlï (gülü), labialité dans kAtzO. Isophonie kurde possible: katzo = kızı ?

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

Bu yabani sayışmadaki bazı düzenli morfolojik (biçimbilimsel) unsurlar Fransızcaya çevrilmiştir. Bununla birlikte oldukça sürekli olan ünlü uyumsuzluğu yapısına değinmek gerekir: bEkrIbO'deki dudaksılık ve damaksılık, çEmdAn'daki damaksılık, gÜlİ'deki dudaksılık, kAtzO'deki dudaksılık örneklerinde görüldüğü gibi.

LXXIII

1. Ala bala	*1. Ala bala,*
2. Portakala	*2. Orangea,*
3. Vaza vizo	*3. Vaza vizo,*
4. Domatizo	*4. Tomatizo,*
5. Von von vazilon	*5. Von von vazilon,*
6. Limon.	*6. Citron.*

Variantes (2):

ANKARA (a [AXVIII1])
NİĞDE (b [CI12])

1.
ala mala (b)
2.
portagala (b)

Comptine à isophonie plutôt grecque: l'effet est acquis avec l'accumulation de constrictives alvéolaires sonores ; mais la formule initiale peut être française "à la balle", quoiqu'en grec moderne *μπαλα* désigne le ballon de football. De même *vazilon* (5) fait penser à "vaseline": à l'époque, de nombreux produits pharmaceutiques et produits de beauté sont importés de France.

Yunanca taklidi. Bu sayışma ötümlü dişeti daraltılıların ardarda sıralanmasıyla etkili hale getirilmiştir; ama formülün başlangıç bölümü Fransızcadan alınmış olabilir (à la balle), bununla birlikte modern Yunancada μπαλα futbol topunu belirtir. Vazilon (5), fransızca taklidi (vaseline) olabilir.

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

LXXIV

1. Albo
2. Istirbo
3.. i.Nebido
4. Ambaro.

1. Albo,
2. Istirbo,
3. Nébido,
4. Ambaro.

Variante (1):

YOZGAT (a [Gö17])

La finale en /o/ de cette comptine entièrement sauvage renforce l'isophonie étrangère.

LXXV

1. Allahlık billahlık
2. Bir kutu şekerlik
3. Peygamberlik
4. Lika lika lik.

1. Pour Allah, par Allah,
2. Pour une boite de bonbons,
3. Pour le Prophète,
4. Poura poura pour..

(c) précise que la comptine est précédée par un geste du diseur (index droit dans la bouche, remué en disant "o(oo)"): cf. le "plouf plouf" accompagné de balancements de la main en France.
Pendant la déclamation de la comptine, les joueurs en cercle balancent les mains en avant en mouvements amples (a).
De toute évidence, il s'agit au départ d'une formulette de quête de Ramadan: la coutume veut qu'à cette occasion on offre des bonbons (*şeker*) aux enfants.

(c) sayışması, sayışmayı söyleyenin işaret parmağını ağzına sokarak "o(oo)" sesini çıkartmasından sonra başladığını gösterir. Fransızcada el sallanarak çıkarılan "puf puf" ile karşılaştırınız. Sayışma yüksek sesle söylenirken daire halindeki oyuncular geniş bir şekilde ellerini öne doğru sallarlar (a).
Öyle gözüküyor ki bu sayışma başlangıçta Ramazan bayramlarında şeker toplamada kullanılan bir formüldü.

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

Scansion, *kesileme* (a):
al/lah/lık//bil/lah/lık//bir kutu şe/ker/lik//pey/gam/ber/lik//lika/lika/lik.

Variantes(7):

ANKARA (a [AVI5]; b [AXIII15]; c [AX15]; d [AXIII10]; e [AXIV10]; f [AXIII15]; g [BIV30])

2.
ø (e)
3.
ø (b,c,e,f)
4.
ø (b)
lıka lıka lık (e)

LXXVI

1. Allı pulak
2. Güllü pulak
3. Şundan al
4. Şuna bırak.

1. Gobelet à taches rouges,
2. Gobelet à fleurs roses,
3. Prends de celui-ci,
4. Laisse à celui-là !

Variante (3):

KONYA (a [T174]; b [T445]; c [TIX14])

1.
Ali pulak (c)
3.
birini al (c)
4.
birini bırak (c)

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

1. Je pense qu'il s'agit en fait d'une déformation du doublet *alla- pulla-* (mettre du rouge et des paillettes dorées) qui renvoie au maquillage de la fiancée au moment des cérémonies du mariage.

1. Bunun aslında, düğün öncesi, gelinin makyaj yapılmasını andıran "allamak bullamak" deyiminin değişikliğe uğramış bir biçimi olduğunu düşünüyorum.

LXXVII

1. Ana bene	*1. Ana à moi,*
2. Tahta dene	*2. Palet de bois,*
3. Ucu duğme	*3. Au bout bouton.*
4. Engine mengine	*4. Ennginè mennginè,*
5. Kara çuval dengine	*5. Sac noir, chacun le sien.*
6. Kurt kulağı şıp çık.	*6. Oreille-de-loup, chïp, sors!*

Variante (1):

SAFRANBOLU (a [Y654])

1. bene = bana = à moi ?
2. dene = dana = palet ?
3. chïp = onomatopée d'un mouvement brusque.

Tous les joueurs posent l'index sur une pierre. L'un d'eux, avec l'autre main, comptine alors sur les doigts. Au dernier coup (*çık* "sors"!), le joueur sort. On continue jusqu'à ce qu'il n'y ait plus que deux joueurs: le dernier trime (*Fatis oyunu*, sorte de cache-cache).

Ortada bulunan bir taş üzerine bütün parmaklar bir noktada birleşmek üzere, herkes işaret parmağını koyar. Bunlardan biri diğer bir eliyle parmakları takıben her kelimede bir parmak atlıyarak sayışmayı der. En son (çık!) kelimesi kimin parmağında söylenirse o çıkar. Bu hal kaç kişi varsa o kadar tekrar edilir. Nihayet iki kişi kalır. Bunlar arasında da aynı sözler tekrarlanır. En son kalan ebe olur.

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

LXXVIII

1. Anya manya kumpanya	*1. Agnie magnie compagnie,*
2. Bir şişe şampanya	*2. Une bouteille de champagne.*

1. *Anya manya* voir *ene mene*. *Kumpanya* : très usité avant la République pour désigner les concessions au capital étranger des services publics: Compagnie des Eaux, Electricité, Chemin de fer. Plus généralement utilisé — comme en français — pour désigner un groupe, une bande. Ici bien sûr une équipe de joueurs. Le terme s'applique aussi à un joueur rejoignant un groupe pair de joueurs afin de constituer un chiffre impair permettant de départager le trimeur.
CI 27 signale une comptine *hanyah manyah/goca gonyah* malheureusement incomplète (*bu tekerlemenin bütünü tesbit edilememiştir*) pour désigner le trimeur au jeu de *saklambaç* (cache-cache).

1. Anya manya *için* ene mene*'ye bkz.* Kumpanya *Cumhuriyet dönemi öncesi kamu hizmeti veren yabancı kapitalli işletmelere verilen bir addır: Su, Elektrik, Demir Yolları işletmeleri gibi. Genellikle, Fransızcada olduğu gibi, bir grubu veya takımı belirtmek için kullanılır. Burada kuşkusuz bir oyun takımını belirtmektedir. Bu deyim ayrıca, iki kişi arasında ebeyi seçmek için, onlara katılan üçüncü bir kişiye verilen bir ad olarak da kullanılır.*
CI27" deki hanyah manyah/goca gonyah *saklambaç oyununda ebeyi belirlemeye yarayan sayışmanın bütünü tespit edilememiştir.*

Variantes (21):

ANKARA	(a [AXIII9]; b [XXVII2]; c [AXXXII4]; s [BIV])
KONYA	(d [T62]; e [T128]; f [T146]; g [T201]; h [T410]; i [T175]; j [T361]; k [T421]; l [T481]; m [T581]; n [T593]; o [T514]; p [T523]; q [T598]; r [T610];t[T362]; u [TXXX3])

1.

hanya	manya	kumpanya	(b,u)
anya	manya		(f,h)
ayya	mayya	şampanya	(i,k)
hayıgo maya			(g)

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

hanya manya koca		Konya	(o)
ayya	manya		(r)
hanya manya		şampanya	(t)
2.			
ø			(d,j,n,o,p,s)
şampanya			(q)
iki	şişe	şampanya	(b,c,f,k,u)
yedi	şişe	şampanya	(e)
bir	şişe	kumpanya	(i,l)
canım	ister	şimpanya	(t)
canım	ister	dondurma	(l,m)
benim canım	ister	dondurma	(h,r)
+3.			
koca Konya			(e,f,g,h)
ister	misin		(u)

LXXIX

1. Anya manya kumpanya	*1. Agnie magnie compagnie,*
2. Iki şişe şampanya	*2. Deux bouteilles de champagne,*
3. Şampanyayı içtik	*3. Nous avons bu le champagne,*
4. Tarlayı biçtik	*4. Nous avons fauché le champ,*
5. Ateşini yaktık	*5. Nous avons allumé le feu,*
6. Seyrine baktık.	*6. Nous avons contemplé le jeu .*

6. Litt. "spectacle".

Cette comptine à geste d'élimination est désignée comme *sayışmaca* (f).
Utilisée par des enfants de 12-17 ans. (d)
Anya manya est un jeu de course et poursuite: le trimeur est choisi par ce procédé quand on joue (n).
Les joueurs se mettent en cercle, la main droite derrière le dos. Au dernier "coup" de la comptine, ils tendent la main ouverte dans le cercle, paume vers le haut ou vers le bas. Les joueurs minoritaires sont éliminés. Quand il ne reste plus que deux joueurs, un des éliminés (kumpanya) se joint à eux pour pouvoir les départager. S'il y a égalité, l'arbitre ayant la main dans la même position que les joueurs, le jeu recommence.

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

Au lieu de mettre la main dans le dos, les joueurs peuvent les tendre devant eux en agitant la main droite au rythme de la comptine (c,h,i,l,o,s). La comptine est employée pour taquiner les gens de Konya. (f). Les formes développées de la comptine peuvent être récitées comme marqueurs de début de jeu, les formes courtes étant préférées pour la désignation du trimeur.Les variantes avec "Konya" viennent de cette ville (cf.la formule *yaylalar içinde Erzurum yayla, şehirler içinde Konyadır Konya*).
hanya: de la variante (u) a probablement subi l'attraction de Hanya (ville de Crète): *Hanyayı Konyayı görürsün* = tu verras H et K = " t'as pas fini d'en baver".
Relevons deux mots dans les variantes (o3 et p5) qui permettent de dater la comptine: *torliston* (qui n'a certainement rien à voir avec l'ultra-technique torlistan: "tour à l'arrière", terme de navigation) lequel, rapproché du sauvage çalistop:, permet de reconstituer le probable *çarliston* (en vogue en Turquie vers 1925).

(f)'de sayışma deyimi yerine "sayışmaca" kullanılır.
(d)'de 12-17 yaş grubuna ait çocuklar tarafından kullanılır.
(n)'de "Anya manya" bir yarış ve yakalamaca oyunudur, oyun oynanırken ebe bu yolla seçilir.
(c,h,i,l,o,s)'de oyuncular, sağ elleri arkalarında bir daire oluştururlar. Sayışmanın son "vuruş"unda avuç içi yukarı veya aşağıya bakacak şekilde ellerini açıp ortaya uzatırlar, azınlıkta olan oyuncular oyundan çıkar. Sadece iki kişi kaldığında, oyundan çıkanlardan biri (kumpanya), bu iki oyuncu arasında kimin sona kalacağını belirleyebilmek için onlara katılır. Eğer eşitlik bozulmazsa, yani hakemin eli diğer ikisinin eliyle aynı konumdaysa, oyun yeniden başlar. Oyuncular, sağ ellerini arkalarına koymanın yerine sayışmanın ritmine göre hareket ettirerek öne doğru uzatabilirler.
Bu sayışma Konyalılara takılmak için kullanılır (f).Bu formülün geliştirilmiş şekli bir oyuna başlamak için kullanılırken, kısa şekli ebeyi belirmekte tercih edilir."Konya" ile olan varyantları bu şehirden gelmektedir (bkz. :yaylalar içinde Erzurum yayla, şehirler içinde Konyadır Konya formülü).
Hanya (u) varyantındaki Girit adasındaki Hanya şehrinden esinlenmiş olabilir (bkz. "Hanyayı Konyayı görürsün = daha başına neler gelecek!... formülü).

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

Sayışmanın hangi döneme ait olduğu hakkında bilgi veren (o3 ve p5) varyantlarındaki iki sözcüğü ele alalım: torliston = tornistan (<ing. turn astern)'dan gelen bu sözcük, geminin pervanesini ters yönde çevirme, geri çevirme anlamlarına gelir. Argoda caymak, geri dönmek anlamlarında kullanılır. Bu sözcük yabani olan çalistop'a yaklaştırılmıştır ki bu da 1925 yıllarında Türkiye'de rağbette olan "çarliston"'u oluşturmayı sağlar.

Variantes (22):

ANKARA	(a [AI7]; b [AVI4]; c [AVIII1]; d [AIX6]; e [AXII8]; f [AXIV2]; g[AXVIII6]; h [AXIX7]; i [AXXXIX8]; j [AXXXII1]; k [AXXXIV8]; l [AXLVI5]; o[ALVI2])
BURSA	(n [AXLVIII])
ISPARTA	(m [CI371])
KASTAMONU	(q [G3])
KONYA	(t [T230]; u [T265]; v [T566)
MERSİN	(s [Ö10])
RİZE	(p [CV291])
YOZGAT	(r [Bo20])

1.			
hanya	manya	kumpanya	(u)
anya	manya	koca Konya	(v)
aya	maya	kumpanya	(m,o)
hayya	maya		(t)
alamanya		kumpanya	(b,r)
2.			
bir	şişe	şampanya	(c,d,e,g,h,i,o,p,q,u)
üç	şişe		(b)
yedi	şişe	şampanya	(n)
3.			
şampanyayı	içtim		(j,p,t,q,u,s)
geri geri	torliston		(o)
4.			
tarlayı	biçtim		(j,p,t,u,s)
ebeyi	seçtik		(b,d)
peşine	düştük		(g,q)
keyfime	düştüm		(u)

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

keyfimize	baktık	(r)
Beyoğluna	getdik	(m)
ben	çıktım	(o)
5.		
ø		(b,c,d,h,q,r,s,t)
Beyoğlu	basta	(m)
seyrine	baktık	(k)
yeni çıkan	çalistop	(p)
6.		
ø		(b,c,d,h,q,s,t)
çorbası	tasta	(m)
+7.		
püskülü	mavi	(m)
+8.		
inadına	gavi	(m)

LXXX

1. Anyalı manyalı
2. Konyalı

1. Né à Agnie né à Magnie,
2. Né à Konya.

Variante (1):

KONYA (a [TII1])

LXXXI

1. Arabanın tekeri
2. Istanbul'un şekeri.

1. Roue de la voiture,
2. Bonbon d'Istanbul.

Variante (1):

KONYA (a [TIX16])

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

LXXXII

1. Arabistan budayları	*1. Les épis de l'Arabie,*
2. Severler sevgilesi	*2. Ils aiment leur petite amie,*
3. Rumeli dilberleri	*3. Les chéries de Roumélie.*
4. Kız seni almaya geldim	*4. Fille chuis v'nu pour t'épouser,*
5. Halini sormaya geldim	*5. Te d'mander c'que t'en pensais.*
6. Çık dışarı.	*6. Sors dehors!*

Variantes (2):

GÖLKÖY (a [Y158n°2]; b [Y184n°2])

1.
kız seni almaya geldik (b)
2.
halini sormaya geldik (b)

1. *bu(ğ)dayları* "épis" = *budala(la)rı* "idiots" ?

LXXXIII

1. Aramıza	*1. Entre nous,*
2. Yardımcı.	*2. L'intermédiaire.*

Variantes (2):

ANKARA (a [AXXXIII6]; b [AIV])

On a ici une comptine d'élimination qui fait appel à un joueur extérieur ("l'intermédiaire") pour départager le trimeur entre deux joueurs.

Burada iki oyuncu arasında ebenin kim olacağını belirlemek için dışarıdan (üçüncü) bir oyuncuya (= aracıya) baş vuran bir eleme sayışmasıdır.

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

LXXXIV

1. Ari dari sari dari	*1. Millet pur, millet doré,*
2. Baci arabaci	*2. Ma sœur aınée est cocher.*
3. Kapi yapi çali çaki	*3. Porte et maison, canif et buisson.*
4. Bubam bağa çaki aldi	*4. Popa canif m'a ach'té.*
5. Halam hasta midu	*5. Tantine est-elle fatiguée?*
6. Sepette beş elma var	*6. Y a cinq pommes dans le panier.*
7. Hayvan yavan kovala.	*7. Mortier, gâté, poursuis-les!*

Variante (1):

RİZE (a[CV291])

7. Je rends yavan "fade" par "gâté" pour conserver le schéma métrique turc.

LXXXV

1. Avalama tavalama	*1. Ne chapsse pas ne roupgis pas,*
2. Tam tam takalama	*2. Boule boule ne tourneboule pas !*
3. Ev kuşu dev kuşu	*3. Oiseau maison oiseau géant.*
4. Hasan gelir yaz kuş	*4. Hassan vient été comme ivoire.*
5. hartal hurtal	*5. Hartal hourtal.*
6. Çek beni kurtar.	*6. Tire-moi, sauve-moi !*

Variantes (2):

SANDIKLI (a [B4]; b [B5])

1.		
ovalama	tovalama	(b)
2.		
tem tem	tokalama	(b)
3.		
Ø		(b)
4.		
Hasan gelir	yaz kuşu	(b)
5.		
has tul	hus tul	(b)

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

1. Il y a en turc création de mots sauvages par adjonction de voyelle (avla- > *avala-*, *tavla- >tavala-*), je traduis par une adjonction de consonne, car le contexte phonologique du verbe français s'y prête.
4. La troncation kuş(u) entraıne le jeu de mots *yaz kış* "été comme hiver".
5. La variante (b) nous permet d'envisager que l'origine du mot sauvage puisse être l'expression argotique "va-t'faire-foutre" (*hassittir*), contractée en hastir. (< *ha siktir ordan*).

1. Türkçede bir ünlü eklenerek yabani sözcükler elde edilir (avla-> avala-), Fransızcada bir ünsüz (chasser> chapsser).
4. kuş(u) kesme işlemi "yaz kış"'dan oluşan sözcük oyununu meydana getirir.
5.(b) varyantında bulunan has tul sözcüğü argoda "hadi siktir oradan"ın kısaltılmış bir biçimi olan "hassittir"den gelmiş olabilir.

LXXXVI

1. Ay may
2. Kumay.

1. Lune et prune
2. Et prunaille.

Variantes (1):

ANKARA (a [BIV26])

1. Altération probable de la formule *anya manya.*
2. J'interprète *kumay* comme mot sauvage; mais à rapprocher de Umay la déesse placentaire: voir L. Bazin, "La déesse-mère chez les Turcs pré-islamiques", Bulletin de la Sté E. Renan n°2, 1953, pp.12-126.; M. Nicolas, *Traditions populaires turques: les naissances,* POF: Paris,1972, p.92.
Formulette très courte donc commode et très employée. Les mains restent derrière le dos (a).

1. Anya manya *formülünün değişikliğe uğramış bir biçimi olabilir.*
2. Kumay'ı yabani bir sözcük olarak değerlendiriyorum: ama etene tanrıçası Umay'a yaklaştırılabilir (bkz. L. Bazin, "La déesse-mère chez les Turcs pré-islamiques", Bulletin de la Sté E. Renan *n°2, 1953, s.12-126.; M. Nicolas,* Traditions populaires turques: les naissances, *POF:Paris, 1972, s.92).*
Çok kısa olan bu formül basit olduğu için oldukça çok kullanılır.

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

LXXXVII

1. Bedi co	*1. Bèdi djo,*
2. Con bidi badi pufra	*2. Djonn bidi badi poufra,*
3. Beni ago ün dö trua.	*3. Bèni ago une deux trois.*

Variante (1):

KAYSERİ (a [CI80])

Isophonie française manifeste en 3., perceptible en 1. "petit jeu". Par contre 2. reste résolument sauvage.

3'de Fransızca seslerin taklidi belirgindir, 1'de ise (Fransızca) *petit jeu görülebilir, ama 2 tamamen yabanidir.*

LXXXVIII

1. - Ben beni	*1. - Moi je me (choisis).*
2. - Ben de beni	*2. - Et moi je me (choisis) aussi.*
3. - Bana bir eş	*3. - Pour moi un compagnon !*
4. - Al beğendiğini.	*4. - Prends qui te plait !*

Variantes (1):

ANKARA (a [AXLVI1])

Dans les jeux où les joueurs doivent se partager en 2 équipes. Le premier capitaine prononçant "*ben beni*" choisit le premier joueur (le plus fort) pour son équipe. La formulette continue en dialogue entre les 2 capitaines. A la fin, chacun choisit un joueur à tour de rôle. (a)

Oyuncuların iki takıma ayrılmalarını gerektiren oyunlarda, ayırma işlemini gerçekleştirmek için kullanılan bir sayışma. Birinci kaptan "ben beni" diyerek en güçlü oyuncuyu takımına alır. Formül iki takım kaptanı arasında böylece devam eder. Sonunda herbiri sırası geldiğinde bir oyuncu seçer. (a)

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

LXXXIX

1. Benden olan	*1. Que vienne à moi*
bana gelsin	*qui sera pour moi,*
2. Elden olan	*2. Que parte chez les autres*
ele gitsin.	*qui sera pour les autres !*

Variantes: (1)

KONYA (a[T16])

La comptine à geste d'élimination est totalement explicite: il s'agit de partager les joueurs en deux camps.

Bu eleme sayışması tamamen açıklayıcıdır; iki takım oluşturmak için kullanılan basit bir yöntemdir.

XC

1. Bim bom bim bom	*1. Bim boum bim boum,*
2. Bimbara rak rak	*2. Bim bara rak rak,*
3. Zim zom zim zom	*3. Zim zoum zim zoum,*
4. Zim zara rak rak	*4. Zim zara rak rak,*
5. Ay gidi vay gidi	*5. Aïë toi, vaïë toi,*
6. Yumurcak.	*6. Petit polisson !*

Variantes (3):

ANKARA (a [AXXIX2]; c [AXVIII13])
KASTAMONU (b [CIII80])

1.		
bin	bon	(b)
bir bon	bir bon	(c)
2.		
bin boma	rah rah	(b)
bir baba	laklak	(c)

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

3.		
zim	bom	(b)
semiyon	semiyon	(c)
4.		
zim boma	rah rah	(c)
5.		
ay kıdı	may kıdı	(b)
ay gidi	mey gidi	(c)
6.		
Mahmuducak		(b)
Mamurçak		(c)

Cette comptine sauvage est resémantisée dans la variante (c).

Bu yabani sayışma (c) varyantında yeniden anlamlaştırılmıştır.

XCI

1. Bir ben do	*1. Un moi do,*
2. Solla silla do	*2. Solla silla do,*
3. Fikredelim o	*3. Réfléchissons-y,*
4. O ini enve	*4. Son terrier ennevèle,*
5. Sarayını senve	*5. Son palais sennevèle,*
6. Çanak kızı çok sani.	*6. Fille jatte très sani.*

Variantes (4):

KASTAMONU (a [YI6]; b [YI9]; c [CIII70]; d [III79])

1.			
Ø			(b)
biz	sız	o	(c)
2.			
Ø			(b)
holla	sılla	de	(c)
sara	sillen	do	(d)

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

3.			
Ø			(b)
Fikret	elim	o	(d)
4.			
dini		enver	(b)
5.			
sarayını	sen	ver	(b)
6.			
Çanak		kızı çok sonu	(b)

4. et 5. sont sémantisés dans la variante (b).
6. *kızı* nous indique qu'il s'agit d'une comptine pour jeu de filles. "Cruche" est péjoratif dans les deux langues. La variante (b) nous donne le mot de la fin: *son+u* = " la fin", ensauvagé en (a).

(b) varyantında 4. ve 5. dizeler anlamlaştırılmıştır.
6. kızı bize bunun bir kız sayışması olduğunu gösterir. Çanak *her iki dilde de kötüleyici bir anlam ifade eder.*
(b) varyantında bulunan sonu sözcüğü (a) varyantında bulunan sani yabani sözcüğünden daha anlamlıdır.

XCII

1. Bir elmayı alladım pulladım	*1. J'ai peint une pomme en rouge et or*
2. Medine'ye yolladım	*2. Et l'ai envoyée à Médine.*
3. Medine'nin uşağı	*3. Les jeunes gens de Médine*
4. Dibi dolu fişeği	*4. Ont des cartouches plein l'cul.*
5. Atlar gelir şakır şukur	*5. Les chevaux viennent à grand fracas,*
6. Benim babam halı dokur	*6. Il tisse des tapis mon papa.*
7. Üç kemik yolladım	*7. J'ai envoyé trois astragales:*
8. Biri ağa biri paşa	*8. L'un est "agha", l'autre est "pacha"*
9. Ortancılı küçük Mehmet Paşa.	*9. Çui du milieu "p'tit Mehmet Pacha".*

4. J'ai choisi une interprétation "hard" en rapportant *dibi dolu* à *uşak* (en tenant compte du vers correspondant de (e) qui justifie quelque chose d'osé). En argot dipçi désigne un homosexuel (Hulki Aktunç, *Büyük argo sözlüğü,* Istanbul, 1990, q.v.); mais évidemment on ne peut pas exclure l'interprétation beaucoup moins savoureuse qui rapporte le syntagme à *fişek*, dans ce cas, il faudrait comprendre qu'il s'agit de cartouches "à douille pleine".

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

4. Uşak *ile* dibi dolu *arasında bir bağlantı kurarak, oldukça müstehcen olan bir yorumu tercih ettim (bu tercihi yaparken 4'ün karşılığı olan (e)'deki oldukça cüretkar dizeyi dikkate aldım). Argoda* dipçi *eşcinsel olan kişiyi belirtir (Hulki Aktunç,* Büyük argo sözlüğü, *Istanbul, 1990, q.v.); ama fişek deyimi ile bir bağlantı kursak, başka bir yorumlamayı da göz ardı edemeyiz, bu durumda,* dibi dolu fişek'*i kovanı tamamen dolu olan fişek olarak anlamak gerekir.*

Variantes (4):

KONYA	(a [T72]; b [T413]; c [T524])
YOZGAT	(d [CVI166])

2.	
Ecinniye yolladım	(e)
3.	
Ecinninin iti biti	(e)
4.	
çıh gara delik götü	(e)
5-9	
Ø	(e)

XCIII

1. Bir taş attım	*1. J'ai jeté une pierre.*
2. Tavşana vurdu	*2. Elle frappa le lièvre.*
3. Kâbeye gitti	*3. Il partit à la Kaaba.*
4. Kâbenin kapısı kitli	*4. La porte de la Kaaba est bouclée,*
5. Ebenin başı bitli.	*5. La tête du trimeur est pelée.*

Variante (1):

ANKARA (a [AXV3])

5. Litt. "pouilleuse".

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

XCIV

1. - Bülbülüm bülbülüm
nerde gezersin ?
2. - Gezerim gezerim
senin bahçende
3. Geldi kara kuş
kaptı yavrumu
4. Toplarım toplarım
iki yavrucuk
5. Ağlarım sızlarım
iki gözüm kör olsun
6. Ortadan çıksın bir Ayşecik

1. - Rossignol, rossignol,
où cours-tu ainsi?
2. - Je vais, je viens,
j'arpente ton jardin.
3. Survint l' grand aigle,
prit mes tout-p'tits,
4. Je compte et recompte,
y en a plus que deux.
5. Je pleure et gémis,
à m' crever les deux yeux.
6. Sors de là petite Aïché!

6. La phrase laisse entendre que ayşecik pourrait être un terme technique (qui m'est inconnu), mais par ailleurs rien n'interdit de le prendre au pied de la lettre: diminutif de prénom. Certes il y a bien une variété de haricot (le haricot coco) qui s'appelle ayşekadın "dame-Aïché" (M-H Sauner-Nebioğlu, *Evolution des pratiques alimentaires en Turquie: Analyse comparative*, Berlin, 1995, p. 176) et qui pourrait fonctionner avec le verbe çık- "sortir, pousser"... Pour l'instant je privilégie l'interprétation générale.
On a là une comptine de sélection pour fillettes.

6. Ayşecik *benim bilgim dışında kalan bir sözcüktür. Tümcedeki konumu itibarıyla teknik bir sözcükmüş gibi algılanılabilir, bundan birlikte bu sözcüğü olduğu gibi alarak yorumlamamızı hiç bir şey engellemez; yani Ayşe'nin küçültmeli hali. Ayrıca* ayşekadın *bazı yörelerde bir cins fasulyenin adıdır (bkz. M.-H. Sauner-Nebioğlu,* Evolution des pratiques alimentaires en Turquie: Analyse comparative, *Berlin, 1995, s. 176) ve bu çık- eylem köküyle birlikte bir işlev görebilir. Bu aşamada ben daha çok genel bir anlamı tercih ediyorum.*
Bu sayışma kızlar tarafından kullanılan bir seçme sayışmasıdır.

Variantes (4):

ANKARA (a [AXII2]; b [AXIII8])
KONYA (c [T30]; d [T202])

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

XCV

1. Çıt pıt	*1. Tchit pit,*
2. Nerden geldin ordan çık	*2. Sors par là où t'es entré,*
3. Kız saçların kıvırcık	*3. Fille tes cheveux sont frisés,*
4. Mavi boncuk.	*4. Perle bleutée.*

Variantes (25):

ANKARA [AXXXIII18])	(a [AXL1]; b [AVI2]; c [AXXXIII3]; d	
ERZURUM	(e [CII215])	
KONYA [T183];	(h [T4]; i [T10]; k [T18]; l [T75]; m [T160]; n	
	o [T199]; p [T233]; q [T292]; r [T296]; s [T339]; t [T380]; u[T398]; v [T422]; w [T449]; y [T163])	
MERSIN	(j [Ö11])	
NİĞDE	(x [CI127])	
TOKAT	(g [Ba2])	
ZONGULDAK	(f [GI2])	
1.		
çıt	pık	(b)
çıt	bıt	(o)
hık	mık	(x)
2.		
nerden girdin	ordan çık	(x)
sen	bu oyundan çık	(o)
mavi	boncuk	(b)
3.		
Ø		(c,e,f,h,i,k,o,p,q,t,v,x,y)
kız saçların kıvrım kıvircık		(b)
saçların	kıvırcık	(r)
mavi	boncuk	(d)
marulcuk		(n)
ordan çıkma	burdan çık	(g)
sana dedim	oyundan çık	(l)
4.		
Ø		(b,c,e,f,h,i,k,o,p,q,t,v,w)
kız saçların	kıvırcık	(d)

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

sana diyorum	sen çık	(r)
kırmızı	boncuk	(n)

1.*Çıt pıt* est le nom d'un jeu de bâtonnets ; ici il garde sa valeur sauvage et ne désigne rien.
Celui qui reste le dernier trime pour le jeu de *Yağ satarım* "Je vends de l'huile"(f).

1. Çıt *pıt sopayla oynanan bir oyunun adıdır; burada daha çok yabani bir sözcük olarak kullanılmıştır, hiç bir anlamı yoktur.*
En sona kalan Yağ satarım *oyununda ebe olur (f).*

XCVI

1. Çin pon	*1. Tchinn ponn tataki,*
2. Lâleke lespiki mandoli	*2. Lalèkè lèspiki, manndoli,*
3. Kara çiçi kara çiçi	*3. Noir tchitchi, noir tchitchi,*
4. Vıy vıy vıy	*4. Vïy vïy vïy,*
5. Pitaçi bam bim bom	*5. Pitatchi bim bam boum.*

1-2. Forte isophonie étrangère.
Comptine presque intégralement sauvage. Comptinée à l'occasion d'un jeu de mains à mouvement rythmique: pendant les 2 premiers vers, les joueurs se tiennent les mains deux par deux et face à face. Au 3e ils se lâchent, au 4e ils bougent les mains .

1-2 Yabancı dilde bir ses taklididir.
Bu sayışmanın hemen hemen tümü yabanidir. Bu sayışma, elleri ritmik bir şekilde hareket ettirerek oynanan bir oyun esnasında söylenir: ilk iki dizede oyuncular ikişerli gruplar halinde yüz yüze durup elele tutuşurlar, 3. dizede bırakırlar, 4. dizede (ellerini) hareket ettirirler.

Variante (1):

İZMİT (a [AXLVI66])

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

XCVII

1. Dam altında boyunduruk	*1. Sous la mangeoire le joug,*
2. Çeke çeke yorulduk	*2. On l'a tiré jusqu'au bout.*
3. Seydim Seydim Seyd' Ahmet	*3. Seyt mon Seyt, ô Seyd' Ahmet!*
4. Pek sevdiğim Muhammet	*4. O Mahomet que j'aime tant!*
5. Muhammed'in dilleri	*5. Les paroles de Mahomet,*
6. Has bahçenin gülleri	*6. Sont les roses du parc impérial,*
7. Tabak tabak açıldı	*7. Epanouies comme des assiettes*
8. Yor âlemi saçıldı.	*8. La lumière s'est répandue dans le monde.*

7. Les roses impériales sont forcément beaucoup plus grosses que les autres!
8. L'énigmatique *yor*, puisqu'il s'agit de Mahomet ne peut être que le nûr ou "lumière" prophétique qui illumine le monde; il y a eu audition approximative ou création spontanée, il est vrai que *yor-* dans *yom yor-* "interpréter un présage" reste dans le ton du vocabulaire religieux, mais la position initiale implique qu'il s'agit d'un nom.
Aucune précision sur la formulette qui a toutefois un contenu très marqué. Le collecteur l'enregistre comme "chansonnette enfantine" et l'atteste également près de Denizli. Mon opinion bien arrêtée est qu'il s'agit au départ d'une chanson de quête de ramadan.

7. Hasbahçenin gülleri tabii ki diğer güllerden daha iridir!
8.Anlaşılması güç olan yor Hz. Muhammet'le ilgili olduğu için nur'dan başka bir şey olamaz; bu, yaklaşık bir duyum veya öylesine türetilmiş bir oluşumdur. Yor'*un* yom yor- *'da (iyi habere yorumlamak) dini bir anlam taşıdığı doğrudur, ama başlangıçtaki konumu itibariyle daha çok bir isim olması gerekir.*
Oldukça anlamlı bir içeriği olan bu formül hakkında hiç bir açıklama yapılmamıştır. Derleyici bunu bir "çocuk türküsü" olarak değerlendirmiştir ve Denizli taraflarında rastlamıştır. Benim görüşüme göre bu formül başlangıçta Ramazan bayramlarında şeker toplamak için kullanılan bir çocuk türküsüdür.

Variante (1):

ANKARA (a [Tu116])

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

XCVIII

1. Dam dam damalı
2. Maşrapası kalaylı
3. Komşunun oğlu saraylı
4. Şimdi çıkan alaylı.

1. Damm damm et à dames.
2. Son gobelet est en étain,
3. L'fils du voisin a un palais.
4. Qui sort maintenant sera moqué!

Variante (1):

ANKARA (a [AXXIX6])

XCIX

1. Dam dam kiremit
2. Kiremitten su akar
3. Annem çamaşır yıkar
4. Çocuk beşikte ağlar
5. O çocuğu ne yapmalı
6. Damdan dama atmalı
7. Yavşanıla yakmalı

1. Damm damm et tuiles,
2. L'eau coule des tuiles.
3. Maman lait la lessive,
4. Le gosse pleure dans le berceau.
5. Qu'est-ce qu'on va faire du gosse?
6. I' faut l' jeter de toit en toit
7. I' faut l' brûler au petit bois.

Variantes (5):

KONYA (a [T24]; b [T42]; c [T101]; d [T222]; e [T471])

1.
Ø (e)

2.
Ø (e)

3.
anam çamaşır yıkar (c)

5.
saka suka su getir (b,d)
şaka maka su getir (c)

7. *yavşan* désigne une plante buissonnante et particulièrement l'armoise.
La fin est dans le registre des cruautés enfantines ordinaires.

7. yavşan *sıracagillerden oldukça güzel kokulu otsu bir bitki adıdır.*
Bu sayışmanın sonu çocuksu naif bir acımasızlık özelliği gösterir.

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

C

1. Dan dan	*1. Dann dann,*
2. Filimoka dan dan	*2. Filimoka dann dann,*
3. Karako sebedo	*3. Karako sébèdo,*
4. Binbaşı Ali mo	*4. Commandant Ali mo,*
5. Ren go.	*5. Renn go.*

Variantes (7):

ANKARA (a [AVI6]; b [AX14]; f [AXXIX10]; g [AXXIX10])
YOZGAT (c [Gö19]; d [Gö19; e [Gö37])

1.		
sandan		(f)
şamdan		(g)
2.		
filimuka	dan dan	(b)
firi miki	dan dan	(f)
fili miki	dan dan	(g)
fili miko	dan dan	(c,d,e)
3.		
kara kay	sepeto	(b)
karakaş	sepeto	(c,d)
kara kaş	sebido	(e)
kara ko	sibedo	(f)
kara do	simedo	(g)
4.		
binbaşı	ale mo	(b)
fi faşa	fa mi re	(c)
mi paşa	palimo	(d)
mi faşa	fa li mo	(e)
firi miki	fedamo	(f)
fiş fişe	sebebo	(g)
5.		
ran	gon	(f)
pen	do	(c)

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

La formulette est précédée de *o(oo)* avec l'index sur les lèvres (b,f,g). Elle est comptinée durant les jeux de balle au sol pour scander les rebonds de la balle (c,e).

(b,f,g)' deki formül işaret parmağını ağıza sokarak çıkarılan "o(oo)" *sesinden sonra başlar.*
(c,e)'de bu sayışma topla oynanan oyunlarda topun zıplamasına eşit etmek için söylenir.

CI

1. Dandik dana	*1. Danndik veau,*
2. Hoca püf	*2. Hodja puf,*
3. Edraf çüş.	*3. De côté tchuche !*

3."Tchuche" est le huchement d'arrêt des ânes (voir R. Dor "Les huchements du berger turc III: Interpellatifs adressés au gros bétail", *Turcica* XXVII, 1995, p. 207), ce qui est d'autant plus curieux qu'il est question de veau (désignation probable du palet) au vers 1.
A noter la présence à chaque vers d'une alternance mot sensé, mot sauvage.

3. Çüş *eşekleri durdurmak için kullanılır (bkz. "Les huchements du berger turc III: Interpellatifs adressés au gros bétail",* Turcica *XXVII, 1995, s. 207). Burada ilginç olan bu ünlemin "dana" için kullanılmış olmasıdır.*
Ayrıca burada dönüşümlü olarak bir anlamlı bir yabani sözcük kullanılmıştır.

Variantes (11):

DİYARBAKIR	(f [T216])
ISTANBUL	(h [T257])
İZMİR	(g [T231])
KONYA	(a [T17]; b [T22]; c [T102]; d [T170]; e [T191]; i [T345]; j [T394]; k [T556])

1.

dandik	dan dan	(f)
danadik	dana	(k)

3.

etraf	çüş	(d)
etraf etraf	çüş	(k)

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

CII

1. Doktor gelir tık tık	*1. Tic tic le docteur vient,*
2. Elinde ıbrık	*2. Une aiguière à la main,*
3. Biz bu ilâçtan bıktık.	*3. Nous en avons marre de ce médicament.*

2. *ıbrık*: le changement de classe vocalique (t.s. ibrik) est dû à la rime. Il exemplifie cependant la grande labilité des traits +-[POST] et +-[LAB]: on trouve couramment des alternances *edres/adres ana/anne ou duman/dıman dokuz/dıkız*
Cette comptine témoigne en termes éloquents de la crainte universelle du médecin et de ses piqûres!

2. ıbrık *ünlü grubunun değişikliğe uğraması (s.t. ibrik) uyaktan kaynaklanır. Bu tür değişiklikler sıkça görülür: edres/adres, ana/anne, veya duman/dıman, dokuz/dıkız almaşmalarıyla sıkça karşılaşılır.*
Bu sayışma evrensel olan doktor ve iğne korkusunu açık bir şekilde dile getirir.

Variantes (9):

ANKARA	(a (AXL3]; b [AX5])
KONYA	(c [T6]; d [T144]; e [T270]; f [T316]; g [T359]; h [T465]; i[T509])

1.		
doktor	geldi	(c,i,j)
doktor	geliyor	(e)
doktur	gelir	(h)
2.		
ø		(d)
3.		
biz bu oyundan	bıktık	(f)
biz bu doktorlardan bıktık		(g)
dokturdan	bıktık	(h)
+4.		
tık tık tık		(b)

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

CIII

1. Edin nine bedin nine
2. Suya düşmüş kadın nine
3. Al çık bal çık
4. Aradan önce sen çık

1. Commère Édinn, commère Bédinn,
2. Brave commère tombée à l'eau,
3. Rouge sors, miel sors,
4. Toi le premier sors!

Variantes (11):

ANKARA (a[AX30])
KONYA (b [T36]; c [T69]; d [T310]; e [T490]; f [T498]; g [T519]; h [T525]; i [T551]; j [T585]; k [TXXX5])

1.			
edi nine	bedi	nine	(d)
edir nine	bedir	nine	(e)
edirnene	bedirnene		(i)
edinnene	bedinnene		(k)
nedin nene	bedin	nene	(j)
ene mene	eniş	nene	(c,g)
2.			
suya düştü	kadın	nine	(j)
suya	düşmüş	kadınnene	(k)
3.			
Ø			(e,f,i,j)
4.			
Ø			(e,f,i,j)
bundan	önce sen	çık	(b)
aradan	önden sen	çık	(c,g)

La comptine sert à départager deux joueurs assis par terre les jambes étendues, elle est comptinée sur les pieds (b).
La formule *o(oo)* précède la comptine (g).
De toute évidence c'est une fusion de deux comptines (1-2/3-4). La seonde est attestée par CI à Niğde dans le jeu de "Fuis et sauve-toi" (*kaç kurtul*) (n°12): al *çıh/mal çıh/ arda galma/sen çıh*; voir aussi CI Konya n°39 jeu *depiş-depiş*.

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

(b)'de bu sayışma, bacaklarını uzatıp yere oturan iki oyuncuyu ayaklarının üzerine sayışarak birbirinden ayırmak için kullanılır.
(g)'de sayışma o(oo) *sesini takip eder.*
Hiç kuşkusuz, bu iki sayışmanın bir kaynaşmasıdır (1-2/3-4). Ikincisi, derleyici tarafından Niğde dolaylarında Kaç kurtul *oyununda görülmüştür (al çıh/mal çıh/ arda galma/sen çıh).*

CIV

1. Efsun gandi	*1. Efsounn ganndi,*
2. Gülü gülü	*2. Guili guili,*
3. Zembili zem zem	*3. Cab cab cabas,*
4. Zema zem	*4. Caba caba,*
5. Babili beydi	*5. Babili beydi*
6. Babili şeydi	*6. Babili cheydi,*
7. Şunu bunu bilmem	*7. Je ne sais ci ça,*
8. Zem zem	*8. Caba caba.*

Variante (1):

İZMİR (a [E15])

On peut considérer que 5. et 6. sont sensés ("Babili était bey/Babili était chose"), néanmoins l'ensemble paraıt fortement sauvage.

1. gandi = kandı??
5. ve 6. dizeler anlamlı olabileceği gibi tamamen yabani de olabilir.

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

CV

1. Ekete mekete teketeta	*1. Ékètè mékètè tékètè ta,*
2. Apsun ma domina	*2. Apsounn ma domina,*
3. Ekis mekis tekis ta	*3. Ékis mékis tékis ta.*

Comptine à isophonie étrangère: 1 et 3 sont tirés du grec moderne, nous allons y revenir; 2. pourrait être roumain (latin?) dans la mesure où il y a eu beaucoup d'échanges entre les deux langues: l'argot turc est truffé de mots roumains, cependant qu'en roumain les mots turcs sont légion à commencer par oin "jeu" emprunté au turc oyna - "jouer"(H.F. Wendt, *Die Türkische Elemente im Rumänischen*, Berlin, 1960, p.157; p. 154 on trouvera des emprunts de noms de fruits et de fleurs fréquents dans les comptines).

1. On a clairement affaire à *εχετε* "vous avez" et *μ 'εχετε* "vous m'avez" qui renvoient à une procédure de sélection; la variante (b) peut se lire *εχτε* "ayez! " et *παιχτε* "jouez!"

3. renvoie à *εχεισ* "tu as" et *μ' εχεισ* "tu m'as".

Bu sayışma yabancı dilde bir sayışmanın taklididir; 1. ve 3. Yunancadan gelmektedir, buna daha sonra değineceğiz. 2. dize Romenceden (lâtinceden?) gelebilir, çünkü Türkçe ve Romence dilleri karşılıklı olarak birbirlerinden oldukça çok sözcük almışlardır. Türk argosu Romence sözcüklerle doludur. Buna karşılık Romencede de birçok Türkçe sözcük vardır, örneğin oina (< oynamak'tan; bkz. H.F. Wendt, Die Türkische Elemente im Rumänischen, *Berlin, 1960,s.157; s. 154: Romence sayışmalarda Türkçeden gelen çiçek ve meyva isimleriyle de karşılaşıyoruz).*

Scansion, *kesileme* (b):
ekte/ pekte/ ta/ apsu/na ekes/ mekes/ çuku/la/ta.

Variantes (3):

ANKARA	(a [AXIII12]; b [BIV54])
KONYA	(c [T189])

1.

ekte	pekte	ta	(b)
ekide	pekide ta		(c)

2.
Ø (c)
apsuna (b)
3.
ekes mekes çukulata (b)
ekiz pekiz taki da takiz (c)

CVI

1. El ele epenek
2. Elden çıkan kepenek
3. Kepeneğin yavrusu
4. Bitbidenin karısı
5. Çayır çimen
6. Çil oğlanın küçük karısı

1. Main dans la main le papillon,
2. Il s'enfuit de sa prison.
3. Le petit du papillon,
4. La femme du pouetpuce.
5. Prairie et gazon.
6. La p'tite femme du francolin.

Variante (1)

KIRŞEHİR (a [AV])

CVII

1. Eli lika pipilika
2. Kukulik meciyete konsan
3. Mişi dukka.

1. Éli lika pipilika, damesann,
2. Koukoulik medjiyètè konnsann,
3. Michi doukka.

Variante (1):

ADAPAZARI (a [CIVIII])

1. Pourrait être inspiré d'une formule grecque moderne du jeu de la marelle qui se termine par "dame-jeanne" (ntamitzana); une autre possibilité viendrait d'une désémantisation de ellilik papel "un bifton de cinquante".

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

2. Dans ce contexte incertain, je considère que konsan est sauvage; par contre si on admet 3., on peut considérer qu'il s'agit d'une demande d'arrêt ("et si tu te posais") dans un lieu (meciyet= mescit?) de la marelle.
3. Ces mots sauvages restent énigmatiques (mais peut-être dukka = kuka = palet de la marelle?).

1. Modern Yunancada kaydırak oyununda kullanılan ve sonu ntamitzana (büyük şişe) ile biten bir formülden esinlenmiş olabilir.
2. Burada konsan yabani olabilir.
3. dukka = kuka ?

CVIII

1. Elife bülbül
saçı sümbül
2. Deniz derya hoca kızı
3. Bir elmayı nakışlamış
4. Edirne'yi gümüşlemiş
5. Edirne'nin yiğitleri
6. Belindedir divitleri
7. Yazı yazar kalem tutar
8. Ben olayım kâtipleri.

1. Rossignol Élifè
aux cheveux de jacinthe,
2. Mer océane, fille de hodja!
3. Elle a peint une pomme,
4. Elle a couvert d'argent Édirnè
5. Les djiguites d'Édirnè
6. A la ceinture portent plumiers,
7. Plume à la main écrivent courrier,
8. Ah si j'étais leur greffier !...

Variante (1)

KASTAMONU (a [Y11])

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

CIX

1. Elim elim erbişim	*1. Ma main ma main est de soie.*
2. Attan düştü terkişim	*2. Tombé d'cheval mon truc à moi.*
3. - Atım nereye gediyon	*3. - Mon cheval où donc vas-tu?*
4. - Paşaya karşı gediyom	*4. - Contre l'pacha je vais sus.*
5. - Paşanın nesi olmuş	*5. - Le pacha qu'est-ce qu'il a eu?*
6. - İnci düzen kızı olmuş	*6. - L'a une fille qu'enfile sequins,*
7. Kalem yazan oğlu olmuş.	*7. L'a un fils qu'est écrivain.*

Variante (1):

KAYSERİ (a [Gö 2])

CX

1. Ellem bellem	*1. Éllème béllème,*
2. Badi dillem,	*2. Oie dillème,*
3. Hoca filfil	*3. Hodja filfil,*
4. Katran kıtlık	*4. Manque de goudron,*
5. Tas tus	*5. Teigneux tugneux,*
6. Bıngala böyle pıs.	*6. Bïngala, sale comme ça!*

1. Sémantisation possible: *elle(di)m belle(di)m* "touché trouvé".
5. *tas = taz*, l'assourdissement des occlusives sonores en finale absolue permet cette interprétation.
6. *pıs = pis*

La comptine sert à désigner le trimeur dans un jeu intitulé *Ellem bellem*, attesté en Anatolie au début des années 30. Il est pratiqué durant les nuits d'hiver: les enfants s'asseyent par terre en tendant leurs jambes devant eux. Un joueur commence à comptiner en touchant une jambe à chaque mot: celui qui est touché en dernier s'y colle.

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

Variante: ellem büllem/ *epelek sepelek/sarı kızın sarması/ kara koyunun dolması/al bunu çek bunu*, "éllème bullème/ épèlèk sépèlèk/ le roulé de la fille blonde,/le farci du mouton noir,/ prends celui-ci, tire celui-là" (Y. Ziya, *Eski çocuk oyunları,* s.l., 1934, p.12).

30'lu yılların başında Anadolu'da işitilen bu sayışma "Ellem bellem" adıyla bilinen bir oyunda ebeyi belirlemek için kullanılırdı. Bu oyun kış gecelerinde oynanır: çocuklar bacaklarını öne uzatarak yere otururlar; oyunculardan biri her sözcükte bir bacağa dokunarak sayışmaya başlar, en son dokunulan ebe olur. Varyant: ellem büllem/ epelek sepelek/sarı kızın sarması/ kara koyunun dolması/al bunu çek bunu (Y. Ziya, Eski çocuk oyunları, *s.l., 1934, s.12).*

Variante (1):

KIZILCAHAMAM (a [AIX3])

CXI

1. Ellem bellem
2. Bel baş için
3. Sivri sinek
4. Hürmet için
5. Akıle yengem
6. Selâm etti
7. Sana dedi
8. Sen çık aradan.

1. Éllème béllème,
2. Pour les reins, pour la tête.
3. Le moustique,
4. Pour le respect.
5. Ma belle-soeur Akilè
6. Elle t'a salué,
7. Elle t'a dit:
8. Toi sors de là!

Comptinée sur les pieds des joueurs assis par terre avec les jambes étendues (a). Comparez la finale avec celle de la comptine kirghize: (...) *"kara karga, sarı çımçık, sanı tuvra, sen turup sen çık* "corbeau noir, moineau fauve, le compte est bon, toi reste, toi sors! " (A. Tokombaeva, *Jergetaldık Kırgızdardın el oozeki çıgarmaları,* Frunze, 1987, p.138).

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

Bacaklarını uzatarak oturup oyuncuların ayakları üzerine sayışılır. En son dizeyi kırgız varyantıyla karşılaştırınız: "kara karga, sarı çımçık, sanı tuvra, sen turup sen çık (A. Tokombaeva, Jergetaldık Kırgızdardın el oozeki çıgarmaları, *Frunze, 1987, s. 138).*

Variante (2):

ANKARA (a [AXXXI2])
ISPARTA (b [CI 23])

2.		
berbat	etti	(b)
4.		
körmat	etti	(b)
5.		
ne zaman	gelir	(b)
6.		
yazın	gelir	(b)
7.		
yazılası		(b)
8.		
çizilesi		(b)
+9.		
it	urnundan	(b)
+10.		
gan	akası	(b)
+11.		
tas tus		(b)
+13.		
kara kedi mırnav pis		(b)

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

CXII

1. Ellem bellem	*1. Éllème béllème,*
2. Cim cimkalem	*2. Djim djim plume.*
3. Yarma yurma bv n	*3. Tronc et tranc.*
4. Dilim dişim	*4. Ma langue ma dent,*
5. Tuttu başım.	*5. La tête me prend.*

Variante (1):

ANKARA (a [AXV1])

Comptinée avec une mélodie à part.

CXIII

1. Ellem bellem	*1. Ellème bellème*
2. İltir kallem	*2. Machine la plumme.*
3. Aynız boynuz	*3. Morne corne,*
4. Çık ortadan koynuz.	*4. Sors de là moutonz!*

Variantes (4):

KONYA (a [T507]; b [T515]; c [T538]; d [T577])

2.		
ittir	gallem	(c,d)
şimşak	gallem	(b)
3.		
horoz	öttü	(b)
4.		
tavuk	betti	(b)
+5.		
berber	kızına	(b)
+6.		
selâm	etti	(b)
+7.		
paldar paldır	fışşş	(b)

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

CXIV

1. Endek mendek	*1. Énndèk ménndèk,*
2. Sasa leylek	*2. Cigogne étique,*
3. Çukolata zümbül	*3. Chocolat, jacinthe,*
4. Melek dümbelek	*4. Ange tambour,*
5. Hani bana bir bebek.	*5. Et mon bébé à moi?*

Variantes (5):

ANKARA (a [AXVIII11])
ARTVİN (b [CII177])
KONYA (c [T71]; d [T522]; e [TXXX1])

1.
hendek mendek (d,e)
2.
seksan elek (b)
sansar leylek (c,e)
sarsa leylek (d)
3.
Ø (b)
çukulada sünbül (d)
çikolata sümbül melek (e)
4.
dümbelek (b)
melek (c,d)
5.
Ø (c,d)
al sana bir bebek (b)

2. sasa = sıska?

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

CXV

1. Endesti	*1. Énndèsti,*
2. Şimal esti	*2. Souffle le vent,*
3. Of of la	*3. Ouf ouf-là,*
4. Endesti	*4. Énndèsti,*
5. Simanesto	*5. Simanèsto,*
6. Bulun bulun pul vereyim	*6. Trouvez trouvez que je paie,*
7. Kalk altına	*7. Lève-toi que j'te mette*
çul vereyim.	*une couverture dessous!*

Variantes (2):

KONYA (a [T500]; b [T588])

1.		
simalesti	(b)	
4.		
endo	oti	(b)
6-7		
Ø		(b)

1. et 3. pourraient provenir des séries en *den* ou en *ti ta*.
5. Ce terme énigmatique est peut-être romani.

1. En den ve en ti *ta formüllere bakınız.*
5. Romaniceden gelen yabani sözcük.

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

CXVI

1. Ene mene	*1. Énè ménè,*
2. Düdü mene	*2. Dudu ménè.*
3. Karyola	*3. Bois de lit,*
4. Çukulata	*4. Chocolat,*
5. Erlik merlik	*5. Courage mourage,*
6. Moda terlik	*6. Chausson mode,*
7. Topa topa likaya	*7. Bouti-boutaille*
8. Metelik ya.	*8. Ni sou ni maille!*

1. *ene mene* ou sa variante *anya manya* proviennent du grec: *ενα* "un" et *μενα* "à moi , mien" (accusatif du pronom personnel de 1ère personne du singulier), avec des interprétations *ενα για μενα* "un pour moi" ou *ενα μενα* "un avec un", qui renvoient bien à une formule de sélection. Cette tête de comptine a fait à peu près le tour du monde.
7. Ici je sémantise bien qu'il s'agisse de mots sauvages, parce que j'y vois une isophonie judéo-esp. qui permet de reconstruire *topa(l)+lik+aya*, avec un suffixe péjoratif +aille qu'on retrouve dans la *gregaya,* "la grégaille (= la racaille grecque)".
Cela étant, il faut tenir compte du pied de la comptine L qui présente les mots sauvages *lika lika lik*; or il existe dans certaines langues, comme le lithuanien, un suffixe *+lika* (du latin *linquere*) qui apparaıt pour quelques nombres de la troisième tétrade, lorsque le système décimal remplace le système à base 4 (attesté en sanskrit et en grec), ainsi *vienuolika* 11 et *dvylika* 12 (voir, G.B. Adams, "Counting-rhymes and system of numeration", *Ulster Folklife* n°11, 1965, p. 88). Comme on sait que les comptines font parfois appel à des systèmes de numération soit étrangers soit archaïques, il vaut mieux ne pas écarter cette interprétation.
8. *metelik* désigne un "sou de cuivre", mais en argot signifie "sans valeur". *O(oo)* au début avec doigt sur la bouche (c).

1. ene mene *veya varyantı olan* anya manya *yunancadan gelir* (*ενα= bir μενα= bana). "Bir bana", "bir ile bir" olarak yorumlarsak, bunun bir seçme formülü olduğunu görünür. Bu sayışmanın başı dünyanın hemen hemen her yerine ulaşmış bir formüldür.*

7. Burada yabani sözcülklerin söz konusu olmasına rağmen, ben bir anlam vermeye çalıştım, zira bunun judeo-ispanyolcadan gelen bir ses taklidi

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

olduğunu düşünüyorum ki bu +aya kötüleyici son ekiyle, gregaya *(Yunan gibi) da olduğu gibi,* topa(l)+lik+aya *' yı oluşturmaya sağlar. Bununla birlikte, lika lika lik yabani sözcüklerini L 'nci sayışmada olduğu gibi dikkate almak gerekir. Oysa bazı dillerde (Litvanice) onluk düzenin yerini dörtlük düzen aldığı zaman üçüncü dörtlüğün bazı sayıları için kullandığı görülen +lik san eki (latince linquere) bulunur: vienuolika=11 ve dvylika=12 örneklerinde görüldüğü gibi (bkz. G.B. Adams, "Counting-rhymes and system of numeration",* Ulster Folklife *n°11, 1965, s. 88). Sayışmaların yabancı veya arkaik sayma düzenine başvurduğunu bildiğimize göre, böyle bir yorumu göz ardı etmemek gerekir.*
O(oo) sayışmanın başlangıcında (c).

Variantes (4):

ANKARA		(b [AI1]; c [AX12])
KONYA		(d (T188])
NİĞDE		(a [CI127])
1.		
ena	mina	(c)
ine	mine	(b)
2.		
dadi	mina	(c)
3.		
hayrola		(a)
turulun kaçalım		(d)
4.		
cici	lata	(c)
bit kız sen çık		(d)
5.		
Ø		(d)
enlik	menlik	(a)
erliğ	merliğ	(b)
ellik	bellik	(c)
6.		
Ø		(d)
baba toriye terlik		(a)
patatya	terlik	(b)
7.		
Ø		(d)
afiye zurna		(c)
8.		
Ø		(d)
hani	pepelika	(c)

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

CXVII

1. Ene mene	*1. Énè ménè,*
2. Enişte ne	*2. A ton beau-frère,*
3. Lâle kökü	*3. Pied de tulipe,*
4. Dilber otu	*4. Herbe de belle,*
5. Tas tus	*5. Teigneuse tugneuse,*
6. Engili mengili kız	*6. Fille ahurie.*

Variantes (32):

KONYA (a [T2]; b [T9]; c [T34]; d [T57]; e [T59]; f [T88]; g [T93]; h [T115]; i [T130]; j [T195]; k [T209]; l [T271]; m [T287]; n [T301]; o [T314]; p [T329]; q[T335]; r [T347]; s [T354]; t [T356]; u [T383]; v [T409]; w [T426]; x [T452]; y [T475]; z [T485]; aa [T497]; ab [T535]; ac [T566]; ad [T599]; ae [T617]; af [CI4])

1.		
engiştene		(a,b,q,r,s)
2.		
mengiştene		(a,b,r,s)
mengişteme		(q)
engiştene		(c,d,ef,h,k,l,m,n,o,p,t,w,x,y,z)
engişdane		(ab,ad)
engişdene		(ac)
engiştenene		(ae)
enişdeme		(af)
3.		
Ø		(s)
lâle	kolu	(b)
lâle	otu	(n, ad)
lâle	götü	(n)
lâle	kötü	(v)
nâne	kökü	(l)
4.		
Ø		(af)
dilmer otu		(k)
dilber	kökü	(n)

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

dilber	götü	(ad)
sünbül otu		(ab)
5.		
tas	tıs	(k)
tas	tuz	(af)
taz	tuz	(v)
as	tus	(q)
has	hus	(ab)
6.		
engilbaba	fos	(c)
engil mengil	kız	(e,q,aa,ab)
engele mengele	kız	(f,k,m)
engili mengili	bir kız	(j)
engini mengini	kız	(z)
appal adam	pıs	(ad)

6. l'adjectif *engili-mengili*, est à rapprocher de *engi-bengi ol* - "être ahuri, stupéfait" (SDD)

CXVIII

1. Ene mene	*1. Énè ménè,*
2. Pabucunu giyme	*2. Ne chausse pas chaussure,*
3. Çarşıya gitme	*3. Ne va pas au marché,*
4. Leblebi alma	*4. N'achète pas de pois chiches,*
5. Kıtır kıtır yeme	*5. Croc croc ne les croque pas,*
6. Bana da verme.	*6. Et ne m'en donne pas!*

Variantes (4):

ELAZİZ	(d [ALVII4])
KASTAMONU	(b [CIII79]; c [Y13])
SELANİK	(a [AVIII12])

1.		
iğne	miğne	(a,b,d)
2.		
pabucumu	giyme	(c,d)

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

3.
hevle alma (b)
4.
bâa virme (b)

Le collecteur (a) signale que son informatrice est née au début du siècle à Salonique où elle a entendu la comptine.

Derleyici (a) sayışmayı aktaran kişinin bu yüzyılın başında Selanik'te doğduğunu ve sayışmayı orada duyduğunu belirtiyor.

CXIX

1. Ene mene dosi	*1. Énè ménè do si,*
2. Dosi çukulata	*2. Do si chocolat,*
3. Buz gibi limonata	*3. Citronnade comme glace,*
4. Limonata bitti	*4. La citronnade est finie,*
5. Koca karı gitti.	*5. La vieille est partie.*

Variantes (3):

KAYSERİ (a [CI69]; b [CI79])
KONYA (c [T124])

1.
o(oo) do- si (b)
2.
pis pis çukulata (c)
3.
her gün içeriz limonata (c)
4.
şu kızın aklı gitti (c)

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

CXX

1. Ene menedosi	*1. Énè ménè do si,*
2. Dosi safranbosi	*2. Do si safrannbossi,*
3. Safranbos safranbos	*3. Safrannbosse, safrannbosse,*
4. Fransız dos	*4. Français ami,*
5. Ingilibadem bos	*5. Anglai gris amande.*

2-3. D'après moi *safran* est une métathèse de Fransa , on peut l'étendre aux syllabes suivantes, rétablissant un hypothétique "(c'est) si beau (la) France". Geste de pré-comptine *o(oo)* +doigt sur la bouche (l,ab,ae,af).

2-3. Bence safran = Fransa'nın metatezi.
Sayışmanın başlangıcında o(oo) + parmak ağzın üzerine (l,ab,ae,af).

Scansion, *kesiłeme* (t):
ene/ mene/ do/si/ dosi/ saklam/bo/si/ saklam/bos /saklam/bos/ Fransız /tos

Variantes (41):

ANKARA	(a [AXXXIV7]; b [AXL2]; c [AXLV16];f [AV4]; g [AV110]; h [AVII8]; i [AVIII8]; j [AIX12]; k [AX25]; l [AXII9]; m [AXIV7]; n [AXVIII8]; o[AXIX6]; p [AXXVII3]; q [AXXIX5]; r [AXXXIII19]; u [BIV22]; v [BIV26]; w [BIV42])
BURSA	(s [AXLVIII2])
ISPARTA	(d [CI38])
ISTANBUL	(ae [T228]; ah [T251])
İZMİR	(x [E14])
KAYSERI	(ao [CVI69])
KONYA	(z [T78]; aa [T91]; ab [T98]; ac [T120]; ad [T140]; af [T236]; ag [T244]; ai [T286]; aj [T299]; ak [T311]; al [T377]; am [T23]; an [T561])
MERSİN	(y [Ö15])
NİĞDE	(e [CI127])
TRABZON	(t [ALVIII1])

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

1.			
ena	mena	dosi	(n,q,u,af)
ena	mena	dodi	(d)
ana	mana	dosi	(p,ab,ae)
eni	meni	dosi	(ah)
ini	mini	dosi	(y)
ene	leme	dosi	(i)
ine	mine	dosi	(j,k,o,w)
iğne	mine	dosi	(v)
iğne	miğne	dosi	(b,l,x)
2.			
dosi	samrambosi		(h,r,ab,ae)
dasi	safranbasi		(ab)
dodi	sefrenbodi		(d)
dosi	safranbos		(ap)
dosi	sakranbosi		(w)
dosi	saklambasi		(y)
dosi	saklambosi		(j,o,p,s,t,z,ac,af,ah,ai,aj,al,am,ap)
dosi	safranmosi		(n,q,u)
safranbosi	safranbos		(e)
dosi dosi	safranbos		(g)
sayranbosi			(ae)
3.			
Ø			(l)
saklambos	saklambos		(j,p,s,t,v z,aa ,ac,ai,aj,an)
saklambos	saklambo		(ad)
sahlanbos	sahlanbos		(ao)
safranbo	safranbo		(l)
safranmoz	safranmoz		(n)
safranboz	salyangoz		(u)
saklambasi			(y)
saklambos			(ah,af)
dosi	saklambos		(am)
ana küçük yavru			(ab)
ene kaçar miyavru			(r, w,ae)

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

4.			
Ø			(ag, ah)
Fransız		tos	(d,e,f,i,q,t,w,ae)
Fransız		toz	(af)
Fransız		doz	(n)
Fransız		tus	(c)
Fransiz		kos	(r)
Fransis		kos	(p)
Fransa		dos	(aa)
5.			
Ø			(b,p,s,z,am,ao)
Engili	bademfos	boz	(ah)
ingili	bademfos		(k,ag)
ingili	bademfos	pos	(w)
ingili	bade	boz	(ac)
ingili	bade	pos	(ak)
ingili	mine	dos	(j)
ingiliz	bademfos	boz	(n)
ingiliz	bademfos	kos	(v)
ingiliz	bademfos	fos	(y)
incir	bademfos	koz	(x)
ismi	rengi	ala kaz	(d)

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

CXXI

1. Ene menedostum	*1. Énè ménè mon ami,*
2. Ben sana küstüm	*2. Je suis fâché avec toi.*
3. Armudu kestim	*3. J'ai coupé la poire,*
4. Tavana astım	*4. L'ai suspendue au plafond,*
5. Tap dedi düştü	*5. Tac elle est tombée,*
6. Kargalar uçtu	*6. Les corbeaux se sont rués.*
7. Annem yoğurt getirdi	*7. Maman du yoghourt apporta,*
8. Kedi burnunu batırdı	*8. Le chat son nez y fourra,*
9. O kediyi n'apmalı	*9. Que ferons-nous à ce chat?*
10. Minareden atmalı	*10. Faut l'jeter du minaret!...*
11. Minarede bir kuş var	*11. Sur le minaret un oiseau,*
12. Kanadına gümüş var	*12. Sur son aile de l'argent,*
13. Enişte min cebinde	*13. Dans la poche de mon beau-frère,*
14. Türlü türlü yemiş var.	*14. Toute sorte de fruits.*

Variantes (14):

ANKARA	(b [XV2]; c [AXXIX12])
İZMİR	(f [E12])
KONYA	(a [CI3]; i [T280]; j [T353]; k [T393]; l [T463]; m [T469]; n [T557])
YOZGAT	(d [Gö40]; e [Gö 40])

1.
Ø (d,e,f)

ine	mine	dostum	(b)
iğne	mine	dostum	(c)
eni	meni	dostum	(h)
o(oo)	mo	dostum	(i,l,m)

2.
Ø (d,e,f)

3.
Ø (f)
bir armıdı kestim (d)

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

4.			
Ø			(f,l)
tavandan	astım		(g)
5.			
Ø			(f,l)
pıt	dedi	düştü	(b)
tıp	dedi	düştü	(c,g,h,j,k,m,n)
tik	dedi	düştü	(i)
larp	dedi	düştü	(d)
lap	dedi	düştü	(e)
6.			
Ø			(d,e,f,l)
kargalar	kaptı		(b)
kargalar	uçuştu		(g,h,k)
7.			
Ø			(b,l)
8.			
Ø			(b)
kedi burnunu	soktu		(c)
9.			
Ø			(l)
o kargayı		n'apmalı	(b)
bu kediyi		n'apmalı	(c,e)
10.			
Ø			(l)
11.			
Ø			(l)
minarede	kuş var		(g)
12.			
Ø			(i,l)
13.			
Ø			(l)
eniştemin		ceplerinde	(c)
14.			
Ø			(l)
türlü		yemiş var	(d,e)

Comptine d'un jeu de cache-cache appelé *saklan-pertek* (d).

Saklan-pertek *adlandırılan bu oyun bir saklambaç oyunudur (d).*

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

CXXII

1. Engi .i.mengi	*1. Enngui menngui,*
2. Doktorumun rengi	*2. Couleur de mon docteur,*
3. On dört mahbus	*3. Quatorze prisonniers,*
4. Yirmi can yirmi can	*4. Vingt âmes vingt âmes,*
5. Çık karpuz.	*5. Sors, pastèque!*

Variante (1):

ANKARA (a [AXIX3])

5. Le dernier mot est un qualificatif péjoratif du trimeur.

5. Son sözcük ebeyi küçük düşürücü bir nitelemedir.

CXXIII

1. Engik .i.mengik	*1. Ennguik mennguik,*
2. Engerebik dibik	*2. Enguérèbique dibique,*
3. Effer keffer	*3. Éffère kéffère,*
4. Mangal mucak	*4. Braséro moudjaque,*
5. Tas tus pis.	*5. Teigneux tugneux sale!*

Variante (1)

KONYA (a [CI3])

Comptine fortement sauvage (le "braséro" de 4. étant peu investi de sens) dont le pied (qui qualifie le trimeur) prend par contraste une valeur forte.

Oldukça yabani olan bu sayışmada (mangal burada hiç bir anlam ifade etmez) ebeyi belirleyen son dize (= ayak) büyük bir önem kazanır.

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

CXXIV

1. Enna menna	*1. Énna ménna,*
2. Şalgada lemma	*2. Chalgada lémma,*
3. Deniz dalga	*3. Mer houleuse,*
4. Bogom laga luga	*4. Bogom laga louga,*
5. Çın çın mın çın	*5. Tchïn tchïn mïn tchïn*
6. Ali Bey Keçi Bey	*6. Ali Bey Kétchi Bey,*
7. Kılıç pirinç.	*7. Sabre riz.*

Variantes (4):

ANKARA	(c [BIV37])
İZMİR	(a [BIV])
KONYA	(b [T427]; d [T436])

1		
Ø		(c,d)
ene	mene	(b)
2.		
şegetleme		(b)
çum	çukulata	(c)
3.		
Ø		(b)
4.		
pom	laka luka	(b)
mum	yaka	(c,d)
5.		
Ø		(b,c,d)
6.		
Aleve krinç prinç		(c)
Ali Bey kılınç pirinç		(d)

5,7. présentent des oppositions consonantiques ou vocaliques de type virelangue.
Le collecteur (a) atteste la comptine à İzmir en 1920.

5-7. Yanıltmaca tipi ünsüz veya ünlü zıtlıkları gösterir.
Derleyici (a) bu sayışmaya 1920'de İzmir'de rastlamıştır.

Scansion, *kesileme* (a):
enna/ menna/ şalgada/ lemma/ dini/ dalga/ bogom/ laga/ luga/ çın çın/ mın çın/ ali bey/ keçi bey/ kılıç/ pirinç/

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

CXXV

1. Es .i.mes	*1. Ess mess,*
2. Koca karı	*2. Vieux et vieille,*
3. Kavgayı kes	*3. Stoppe la dispute!*

Variante (1)

KONYA (a [T155])

Scansion, *kesileme* (a):
es/ mes/ koca/ karı/ kavgayı/ kes.

CXXVI

1. Eş	*1. Choi*
2. Li	*2. Si*
3. Si	*3. Tu*
4. Ne	*4. Es.*

Variante (1):

KONYA (a [TII2])

Formule du jeu de *Kurtarmaca.*

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

CXXVII

1. Eteneke meteneke	*1. Ébidon, mébidon,*
2. Tombul teneke	*2. Gras bidon.*
3. aya bak yıldıza bak	*3. Mate la lune, mate l'étoile,*
4. şu damdaki güzel kıza bak	*4. Mate la belle fille sur le toit!*

Variante (2):

ANKARA (a [AXXXVII3]; b [BIV29])

Selon convention c'est ou le premier ou le dernier désigné qui s'y colle (a).

(a) Kurallara göre ya ilk ya da sonucu olan ebe olur.

Scansion, *kesileme* (b):
ete/neke/ mete/neke/ tombul/ tene/ke/ aya/ bak/ yıldıza/ bak/ şu dam/daki güzel/ kıza/ bak/.

CXXVIII

1. Eveleme debeleme	*1. Évèlèmè débèlèmè,*
2. Halbur dedim hulbur dedim	*2. J'ai dit "crible" j'ai dit "croble",*
3.Sen gir dedim sen çık dedim.	*3. J'ai dit "entre" j'ai dit "sors"!*

Variantes (3):

KONYA (a [T61]; b [T553]; c [T584])

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

CXXIX

1. Eveleme develeme	*1. Évèlèmè dévèlèmè.*
2. Devi guşu guğalama	*2. Chameau ne poursuis pas l'oiseau.*
3. Halhada bülbül	*3. Rossignol dans le cercle,*
4. Cuvarada sümbül	*4. Jacinthe dans la clope.*
5. Navhat gelir	*5. Il vient à l'heure.*
6. Yazılarah cizilarah	*6. En étant écrit et tracé*
7. Bir getere düzülerek	*7. En étant aligné sur une file.*
8. Ancıh boncuh bebek	*8. Bébé, perle de cette façon,*
9. Sen çıh çocuh	*9. Toi sors donc mon garçon!*

Variante (1):

YOZGAT (a [CVI167])
4. cuvara = sigara

CXXX

1. Eveleme develeme	*1. Évèlèmè dévèlèmè.*
2. Evvel altı elma yedi	*2. D'abord six, pomme sept,*
3. Seren sekiz serçe dokuz	*3. Etai huit, moineau neuf.*
4. Taramana tortu kara	*4. A ton tarama lie noire,*
5. Çıkar birini götü kara.	*5. En sortira quelqu'un à cul noir*

Variante (2):

GÖLKÖY (b[Y923])
KONYA (a [TXXX6])
0.
bü bü bü bü

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

CXXXI

1. Fataşan	*1. Fatachann,*
2. Gilamada	*2. Guilamada,*
3. Bafra peynir.	*3. Fromage Bafra.*

Variante (1):

YOZGAT (a [Gö 17])

3. La ville de Bafra est surtout célèbre pour son tabac, d'où le nom d'une marque de cigarettes. Aucun fromage n'y est fabriqué; au demeurant la Turquie n'est pas un pays de fromages (voir X. de Planhol, "Un vide culturel: Le fromage en Turquie", Production Pastorale et Société n°17, 1985, pp. 9-12).

Bafra şehri daha çok tütünüyle ünlüdür. Bu şehirde hiç bir peynir üretilmez; aslında Türkiye bir peynir ülkesi değildir (bkz. X. de Planhol, "Bir kültür boşluğu: Türkiye'de peynir", Production Pastorale et Société" *n°17, 1985, s. 9-12).*

CXXXII

1. Fındık fıstık	*1. Pistache et noisette,*
2. Kadife yastık	*2. Coussin d'satinette,*
3. Vallahi yenge	*3. Sacrebleu belle-söur,*
4. Ben basmadım	*4. C'est pas moi qu'ai marché,*
5. Horoz bastı.	*5. C'est l'coq qu'a marché.!*

Variantes (4):

KARS (b [CII175])
KAYSERİ (a [CI77])
KONYA (c [T166]; d [T260])

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

2.		
kadifeli	yastık	(c)
3.		
vallaha	yenge	(b)
damdan	düştük	(c,d)
4.		
ben	yapmadım	(b)
tahtaya	bastık	(c,d)
5.		
horoz	yapdı	(b)
altın	taktık	(c,d)
+6.		
gız	sen çık	(b).

2. Je rends kadife "velours" par "satinette", pour conserver le schéma rimique et le décalage vers 1 (2+2) vers 2 (3+2).
La variante (b) indique que c'est une formulette d'élimination pour jeux de fillettes.

(b) varyantı bunun kız oyunlarında kullanılan bir eleme formülü olduğunu gösterir.

CXXXIII

1. Fini finifincan	*1. Tass' tass' tasse de thé,*
2. İçi dolu mercan	*2. De corail elle est bourrée,*
3. Babam ne getirdi	*3. Papa qu'a-t-il apporté?*
4. Etlen patlıcan	*4. Aubergine de viande fourrée.*

Variante (1):

ANKARA (a [AXXIX13])

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

CXXXIV

1. Gınıfı gandalifo	*1. Günifi gandalifo,*
2. Adelek badelek	*2. Adélèk badélèk.*
3. Yaz	*3. Été,*
4. Yaz da bir	*4. Été c'est tout un,*
5. Güz	*5. Automne,*
6. Güz de bir	*6 Automne c'est tout un.*
7. Tömtömelâki tök	*7. Tömtömèlâki tök.*

Variante (1)

KONYA (a [CI45])
Le tronc de la comptine (3-6) comporte une référence calendérique sensée .

CXXXV

1. Hacı Baba tin tin	*1. A petits pas Hadji Baba,*
2. Sakalına bindim	*2. Je suis monté sur sa barbe,*
3. Beş para buldum	*3. Et j'ai trouvé cinq liards.*
4. Pazara vardım pazar yok	*4. J'vais au bazar: pas de bazar,*
5. Aş pişirdim kaşık yok	*5. J'fais cuire le repas: pas de cuiller,*
6. Çocuk ağlar beşik yok	*6. Le bébé pleure: pas de berceau,*
7. Emzirecek ana yok	*7. Pour l'allaiter: pas de maman,*
8. Sallayacak baba yok.	*8. Pour le bercer: pas de papa.*

Variante (1):

KONYA (a [T574])

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

CXXXVI

1. Handan girdim	*1. Je suis passé par le logis,*
2. İçeri Yahudiler oturmuş	*2. Dedans des Juifs y sont assis,*
3. Dört köşeli hanga hanga	*3. Hannga hannga, aux quatre coins,*
4. Hangisi ya.	*4. Lequel vient ?*

Variante (4):

KONYA (a [TII]; b [TVI1]; c [T224]; d [T376])

1.
han kapısından (c,d)
4.
han misi go (c,d)

1. logis = auberge.

CXXVII

1. Hangi renkten isterseniz	*1. Quelle couleur désirez-vous?*
2. Baylar bayanlar	*2. Messieurs, mesdames,*
3. Merdivenden kayanlar	*3. Qui dans l'escalier glissez,*
4. İlâçla ayılanlar	*4. Qui des pilules avalez*
5. Peynir ekmek yiyenler.	*5. Qui pain et fromage mangez... .*

Variantes (7):

ANKARA (a [BIV55]; b [BIV63]; d [AX10]; h [AXXXIII3])
KONYA (e [T308]; f [T386]; g [T433])

1.
çarşıya vardım (c)
çarşıya gittim (h)
2.
baylar ve bayanlar (b)
türlü türlü kumaşlar var (c)
hangi renkten alayın (h)

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

3.
ne renk alayım (c)
4.
bay ve bayanlar (c)
5.
ayakta duranlar (c)
6.
kırmızı kaytanlar (c)

Comptine d'élimination: le groupe choisit une couleur par joueur sans que le meneur de jeu entende. Les joueurs comptinent et à la fin le meneur dit une couleur au hasard; celui à qui appartient la couleur est éliminé (a,b).

Eleme sayışması; gruptaki her oyuncu grup öncüsünden gizli olarak bir renk seçer. Oyuncular sayıştıktan sonra önce rastgele bir renk söyler, bu rengi seçen oyuncu oyundan çıkar (a,b).

CXXXVIII

1. Ho horizon
2. Keterizon

1. Ho ho rizonne,
2. Kétèrizonne.

Variante (2):

KONYA (b [T358])
MERSİN (a [Ö16])

1.
o(oo) mo(oo) vizon (b)
2.
keperizon (b)

Le collecteur remarque que la comptine est utilisée pour le jeu de cache-cache. Bien qu'elle soit sauvage, on peut se demander si le point de départ n'est pas le mot "horizon" qui, en grec, signifie "qui borne, limite, définit".

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

Derleyici bu sayışmanın saklambaç oyundan kullanıldığını belirtmektedir. Bu sayışma yabani olmakla birlikte, Yunanca, bir şeyin sınırlarını belirleyen anlamına gelen horizon sözcüğünden gelmiş olabileceği düşünebiliriz.

CXXXIX

1. Hoca kak	*1. Pousse hodja!*
2. Kandili yak	*2. Brûle la chandelle,*
3. Yakmasan	*3. Sinon,*
4. Seyrine bak.	*4. Va te faire voir!*

Variante (1):

ANKARA (a [AVII5])

CXL

1. Hu	*1. Hou!*
2. Kök	*2. Racine,*
3. Mek	*3. Meck,*
4. Taş	*4. Pierre,*
5. Diş	*5. Dent,*
6. Ateş.	*6. Feu!*

Variante (1):

ÇANKIRI (a [Y69])

Les enfants font cercle. L'un d'eux comptine en frappant les mains tendues des autres. Le dernier touché sort. Le dernier trime.

Bir daire çevirirler. İçlerinden birisi çıkarak sayışmayı der. Çocukların ellerine vurur. "Ateş" kelimesi kimin eline ras gelirse o çıkar. Bu şekilde çıka çıka kim kalırsa o ebe olur.

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

CXLI

1. Hülâma hülâma	*1. Gélatine, gélatine,*
2. Yollama beni oynamağa	*2. Ne m'envoie pas dire comptine!*
3. Oynamaktan gelirken	*3. En revenant de jouer,*
4. Bir gemi gördüm	*4. J'ai vu un bateau.*
5. Gemiye bindim	*5. Chuis monté dans le bateau,*
6. Ablama gittim	*6. Chez ma grande soeur suis allé.*
7. Ablam pilâv pişirmiş	*7. Elle a fait cuire du pilaf,*
8. Içine sıçan düşürmüş.	*8. Y a laissé tomber une souris.*

Variante (1):

BABAESKİ (a [AXXX3])

2. littéralement "jouer" (*oyna-*).

CXLII

1. Istıkbebe loli	*1. Istik bébé loli,*
2. Mendo mendo mendo	*2. Ménndo ménndo ménndo,*
3. Kara içi mendo	*3. Intérieur noir ménndo,*
4. Makarnemi tak tak	*4. Crac crac mes macaronis,*
5. Kara kulak.	*5. Oreille noire.*

Variantes (2):

ELAZIĞ (a [ALVII3])
MALATYA (b [ALIX1])

1.
istikbare (b)
2.
mako meri tak tak (b)

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

CXLIII

1. - İ' beni.	*1. - Choisis-moi!*
2. - İbdim seni.	*2. - Je t'ai choisi!*
3. Goş goyan	*3. Bélier et mouton,*
4. Alış veriş	*4. Achat et vente,*
5. Bene bir eş geliş.	*5. Que vienne à moi un compagnon!*

1. Le verbe *ib* - est inusité (voir t.a.?); à rapprocher de *ibicek (ibcek)* dérivé nominal en composition dans *ibicek at* - "tirer au sort pour partager un héritage" (Malatya, Urfa, Gaziantep, Sivas), *ibilemek* "désirer, vouloir", *ibitmek* "protéger", etc. (SDD).
2. *goş=koç, goyan=koyun*
5. *bene=bana*; emploi curieux du nominal en +Iş.
La "vente" est une pénalité courante dans les devinettes: pour avoir la solution il faut payer en pâturages, villages, villes, etc. (A. Başgöz, A. Tietze, Bilmece: A *Corpus of Turkish Riddles*, Berkeley, 1973, p. 16; voir aussi mon article "Tabışmak ou l'apprentissage de la réflexion: la devinette chez les Kirghiz du Pamir afghan", *Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes* 74, 1982, pp. 127-186.).

1. İb- *eylemi kullanımını yitirmiştir (bkz. eski Türkçe); Malatya, Urfa, Gaziantep, Sivas yörelerinde bir mirası paylaşmak için kura çekmek anlamına gelen ibicek* at-, *arzulamak anlamına gelen ibilemek, korumak anlamına gelen ibitmek v.s. (SDD) kullanımları bu eylem köküne yaklaştırılabilir.*
Alış veriş bilmecelerde sık kullanılan bir cezadır; yanıtı bulmak için otlak , köy, şehir v.s. ile ödemek gerekir (A. Başgöz, A. Tietze, Bilmece: A Corpus of Turkish Riddles, *Berkeley, 1973, s. 16; Kırgız bilmeceleri üzerine yazmış olduğu makaleme bkz.: "Tabışmak ou l'apprentissage de la réflexion: la devinette chez les Kirghiz du Pamir afghan",* Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes *74, 1982, pp. 127-186)..*

Variante (1):

KARS (a [CII177])

CXLIV

1. İğne düştü yakamdan
2. Kuleli geliyor arkamdan
3. Gelme Kuleli arkamdan
4. Annem bakıyor balkondan.

1. L'aiguille est tombée d'mon col,
2. Kouléli est à mes trousses.
3. Pitié, Kouléli, laisse-moi,
4. Maman surveille du balcon.

Voir Niyazi Eset, *Mâniler Kılavuzu*, Ankara, 1947, p.250 (n°1521), emprunté au recueil de Talat Mumtaz Yaman, *Kastamonu'da toplanmış mâniler*, p. 56 n°521:
İğne düştü yakamdan/ Yar geliyor arkamdan/ Gelirse yârım gelsin/ Ben korkmam kaymakamdan; également cité par Caferoğlu (CVI, p. 103,) sous le titre *çocuk türküsü,* comme chanson de veillée après une quête.
Durant la Seconde Guerre mondiale, les élèves du lycée militaire de Kuleli s'étaient installés à Konya. Le texte, dont le 1er vers montre qu'il s'agit d'une chanson féminine, fait allusion au "harassement sexuel" dont les jeunes filles étaient victimes de la part des élèves-officiers. C'est pourquoi la formulette ne s'est guère répandue hors de Konya (une seule attestation à Mersin, probablement d'une jeune fille originaire de Konya, comme c'est le cas pour l'informatrice de Boratav pour la version (a)). On notera le remplacement postérieur (variante o) par *Koreli* "Coréen", sitôt que l'anecdote n'est plus identifiable.

*Talat M. Yaman derlemelerinden (*Kastamonu'da toplanmış mâniler, *s. 56 n° 521) alıntı yapan Niyazi Eset'in* Mâniler Kılavuzu, *Ankara, 1947, s.250 (n°1521) kitabına bakınız: Iğne düştü yakamdan/ Yar geliyor arkamdan/ Gelirse yârım gelsin/ Ben korkmam kaymakamdan.. Bu formül Caferoğlu tarafından da bayramlarda şeker toplamasından sonra akşamları söylenilen bir çocuk türküsü olarak aktarılmıştır.*
Ikinci Dünya Savaşı esnasında Kuleli Askeri Lisesi Konya'ya yerleşmişti. Birinci dizede bir kız türküsü olduğunu görülen bu metin, askeri öğrenciler tarafından sürekli rahatsız edilen genç kızların bitkinliğini dile getirir. Bu nedenden dolayı bu formül Konya sınırlarını aşmamıştır (sadece Mersin'de görülmüştür, Konya asıllı bir genç kızdan duyulmuş olabilir, Boratav'ın (a) versiyonunun kaynağı olan bayanın durumu gibi). Ayrıca daha sonraki dönemlerde, bu anekdotun tanınmaz hale gelmesinin hemen arkasından Kuleli'nin yerine Koreli'nin (varyant o) kullandığını görürüz.

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

Scansion, *kesileme* (a):
iğnem/ düştü/ yakam/dan/ kuleli/ geliyor/ arkam/dan/ gelme/ kuleli/ arkam/dan/ annem/ bakıyor/ balkon/dan.

Variantes (18):

ANKARA (a [BIV32])
KONYA (c [T15]; d [T25]; e [T48]; f [T55]; g [T114]; h [T141]; i [T168]; j [T269]; k [T344]; l [T355]; m [T459]; n [T472]; o [T480]; p [T570]; q [T616]; r [T626])
MERSİN (b [Ö23])

1.			
inne	düştü	yakamdan	(h)
2.			
Ø			(b,f,q)
Koreli geliyor		arkamdan	(o)
Güleli geliyor		arkamdan	(m)
3.			
Ø			(k)
gelme Kuleli	gelme		(d,e,g,h,i,j,n,p,r)
gelme Koreli	gelme		(o)
4.			
Ø			(k)
annem bakıyor		arkamdan	(r)
annem kapıdan		bakıyor	(f)
babam bakıyor		arkamdan	(q)

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

CXLV

1. İğne iplik	*1. Aiguille et fil,*
2. Yastık yustuk	*2. Coussin moussin,*
3. Marmayımakinayı	*3. Machine et macheau,*
4. Sarmayı sandıkayı	*4. Cercueil et rouleau,*
5. Bülbülüm	*5. Mon rossignolet,*
6. Çıksın gülüm.	*6. Sors ma petite rose!*

Variantes (6):

KONYA (a[T73]; b [T153]; c [T262]; d [T346]; e [T609]; f [T623])

1.		
Ø		(c)
inne	iplik	(f)
2.		
Ø		(c)
kadife	yastık	(d)
3.		
Ø		(d)
bülbülüm	makineyim	(c)
4.		
Ø		(d)
marsayı	sandıkayı	(e)
5.		
Ø		(c,d)
bülbülü		(f)
6.		
Ø		(c,d)

Les doublets de type "coussin-moussin" sont très courants en turc. Il existe en qazaq une comptine faite uniquement de doublets de noms d'animaux: жылқы-мылқы, ойын-күлкі, сиыр-миыр, ешкі-мешкі түйе-мүйе, кой-мой, торғай- морғай, қос сөздер осылай, он атта оң жаққа "Cheval-meval, jeu-rigolo, boeuf-moeuf, chèvre-mèvre, chameau-mameau, mouton-pouton, alouette-malouette, voilà les doublets, sur dix chevaux du côté droit" (K. Islämjanulï, *Ruxani uwïż*, Almatï, 1995, p. 102).

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

CXLVI

1. İğne iplik	*1. Aiguille et fil,*
2. Yıldız kirpik	*2. Etoile et cil,*
3. Sarma satır	*3. Couteau et rouleau,*
4. görme batır	*4. Plante-le sans voir.*
5. Istanbul'dan	*5. D'Istanbul,*
6. Gelin getir.	*6. Amène une bru!*

Variantes (12):

ANKARA	(e [AIX7]
ÇORUM	(d [CI106])
KASTAMONU	(a [AXXXVI1];f [CIII77])
KAYSERİ	(c [CI79])
KONYA	(h [T31]; i [T156]; j [T205]; k [T390]; l [T555])
YOZGAT	(g [Gö 30])

1.		
inne	iplik	(b,l)
2.		
yıldız	diplik	(b)
yıldız	kiprik	(i,j)
yadız	kiprik	(k)
yadeşe	kiprik	(e)
nades	kibrik	(l)
3.		
Ø		(e,g,l)
kipriğin	yarısı	(i,j,k)
4.		
Ø		(e,g,l)
kerme	batır	(c)
kome	batır	(d)
Ali Beyin	karısı	(i,k)
Kadirin	karısı	(j)
6.		
şeker	getir	(c)

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

CXLVII

1. İkiti pikiti şikiti ma	*1. Ikiti pikiti chikiti ma,*
2. Amil famil domil na	*2. Amil famil domil na.*
3. İki piki romi tiki	*3. Iki piki romi tiki*
4. Yoniş boniş saç.	*4. Yoniche boniche, cheveu.*

La tête de cette comptine pourrait être extraite d'un dessin animé de Walt Disney! Par contre 2. semble avoir une isophonie française: "ami, famille, domicile" (?), encore que je ne sois pas sûr qu'il n'existe pas de comptine avec *domina* (il faut vérifier chez Van Gennep). Le dernier mot du pied (4.), qui est sensé, devrait être péjoratif et ne l'est pas: aucun des dictionnaires d'argot consultés n'a d'entrée *saç* ; peut-être alors faut-il y voir la corruption d'un exhortatif *seç* "choisis"(?).

Bu sayışmanın başı bir Walt Disney çizgi filminden alınmış olabilir! Buna karşın 2. dize Fransızca bir ses taklidi izlenimini vermektedir: ami, famille, domicile *(? dost, aile, ev). Bununla birlikte* domina *ile bir sayışmanın olup olmadığı hakkında emin değilim (Van Gennep'in eserlerinde bakıp doğrulamak gerekir). Anlamlı olan 4. dizenin son sözcüğü kötüleyici olması gerekirken, öyle değildir: hiç bir argo sözlüğünde saç sözcüğü geçmemektedir, belki seç- eylem kökünden bozulmuş bir şekli olabilir.*

Variante (1):

ANKARA (a [AXIII7])

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

CXLVIII

1. İlliki billiki	*1. Illiki billiki,*
2. Mada dilliki	*2. Mada dilliki,*
3. Zafiyan zurna	*3. Zafiyann hautbois,*
4. Ena metelika	*4. Éna la vaurienne,*
5. Top topalika	*5. Boıt' boıtaille,*
6. Ena papaz kızı	*6. Éna fille de pope,*
7. Inci dizer	*7 Enfile des perles,*
8. Incisinden	*8. Elle est plus belle,*
9. Kendi güzel.	*9. Que ses propres perles.*

Isophonie grecque en 1. et 2., confirmée en 6. où Éna est un prénom. Les filles de pope ont la réputation (chez les Turcs) d'être légères, et les popes d'être sales et coureurs de jupons. Concernant l'interprétation de *metelika* et *topalika*, voir n°CXVII.

1. ve 2. dizeler Yunanca ses taklididir, 6. dize bunu onaylanmaktadır, zira Ena (Yunanca) bir kız adıdır. Türklerde papazların kızları ahlaksız, papazlar ise pis ve çapkın olmakla tanınırlar. Metelika *ve* topalika *ile ilgili yorumlar için, n°CKVII'ye bakınız.*

Variante (1):

ANKARA (a [AXXXIII21])

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

CXLIX

1.İnbom bom	*1. Inn boum boum,*
2. Sam satalâki	*2. Sam satalaki,*
3. Şinanay	*3. Chinanaille,*
4. Kos rofo	*4. Koss' rofo,*
5. Meze mezeli	*5. Par bars et par bistros,*
6. Dere tepeli	*6. Par monts et par vaux,*
7. Leblebi Zeinep	*7. Zeynep pois chiche,*
8. Anya manya	*8. Anya manya,*
9. Pandispanya rum	*9. Gênoise, Grec.*

5. Je traduis de façon à garder le rythme (*meze* peut se traduire par "amuse-gueule").
8-9. C'est une comptine à part à isophonie grecque; pandispanya est un mot judéo-espagnol (= pain d'Espagne) qui désigne en fait la gênoise. Comme le dernier mot du pied s'applique au trimeur et qu'il doit être péjoratif, il faut comprendre: " C'est le Grec qui s'y colle!".
Formulette désignée comme sayışmaca (b), on a donc un moule inspiré de *bilmece* "devinette". Le suffixe+/cE/ désigne d'ailleurs le jeu.
Les joueurs forment un cercle, celui qui est éliminé le premier ou qui reste le dernier (suivant convention) trime (d).

8-9. Tamamen ayrı olan Yunanca ses taklidi bir sayışma. Pandispanya *(= ispanyol ekmeği) aslında Judeo-ispanyolcada "gênoise" ı(bir pasta çeşidi) belirtmek için kullanılır.*
Ayağın son sözcüğü ebeyi belirlediğine göre ve kötüleyici olması gerekir.
(b)'de bu formül sayışmaca olarak belirtilir.
(d)'de oyuncular bir daire oluşturururlar, oyundan ilk çıkan veya en son kalan (oyunun başında nasıl kararlaştırıldıysa) ebe olur.

Variantes (4):

ANKARA (a [AXII1]; b [AXIV1]; c [AVI20]; d [AXXXVII1])

1.

im	bom	bom	(b)
bim	bom		(c)
om	bom		(d)

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

2.		
bim	salataki	(c)
sam	sunay	(d)
3.		
şınanay	nay	(b)
şınanay	nay nay rom	(c)
şınay	rom	(d)
4.		
kos	rofo ru	(b)
koş	rof rof	(c)
rap	rap rap	(d)
5.		
Ø		(d)
7.		
Ø		(d)
lebbeyi Zeinep		(c)
8.		
Alamanya		(b,c)
ay	lom	(d)
9.		
Pandispanya	ruf	(c)
far	foylum	(d)

CL

1. İnci minci — *1. Perle merle,*
2. Kim birinci? — *2. Qui est premier?*

Variantes (16):

ANKARA (a [AXL4]; b [ALXVI13]; c [AVI8]; d [AIX9]; e [AX2]; f [AXXXIII22])

KONYA (g [T5]; i [T241]; j [T285]; k [T305]; l [T387]; m[T406]; n [T467]; o [T605]; p [T618])

MERSİN (h [Ö3])

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

1.		
inci	menci	(c)
inci	inci	(m)
2.		
birinci		(b)
+3.		
şu	birinci	(a)
ingili	badem fos	(e)
al sana	bir top inci	(k)

CLI

1. İnci minci	*1. Perle merle,*
2. Kim birinci	*2. Qui est premier?*
3. Bu güzellikte	*3. En cette beauté*
4. (X) birinci.	*4. (X) est premier.*

Variantes (1):

ANKARA (a [BIV25])

Scansion, *kesileme*:
inci/ minci/ kim bi/rinci/ bu gü/zellik/te/ X/ birinci.

CXLII

1 İnci minci	*1. Perle merle,*
2. Kim birinci	*2. Celui qui premier*
3. Olacaktır	*3. Sera,*
4. Sararıp solacaktır	*4. Celui-ci se fanera,*
5. Gül gibi kokacaktır.	*5. Comme rose il sentira.*

Variantes (9):

KONYA (a [T38]; b [T47]; c [T109]; d [T161]; e [T273]; f [T312]; g [T369]; h [T568]; i [T304])

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

1.		
o(oo) mo(oo)	inci	(c)
kız	saçların	(i)
2.		
lüle lüle		(i)
3.		
olacaksa		(d)
4.		
sararıp	solacaksa	(d)
5.		
(X)nin babası		(i)
+6		
Doktor	olacaktır	(i)
mor beyaz	olacaktır	(g)

La variante (c) intègre l'onomatopée de pré-comptinage dans la tête de comptine.

(c) varyantında sayışmanın başında bulunan ön sayışma yansıması sayışmaya dahil edilir.

CLIII

1. İnciz minciz	*1. Inndjiz minndjiz,*
2. Zari zekmel	*2. Zari zékmèl,*
3. Miski anber	*3. Miski annbèr,*
4. Taca tuca	*4. Tadja toudja,*
5. Bakkak fındık	*5. Noisette baccaque,*
6. Dönbele batlak	*6. Dönnbèlè batlaque,*
7. Bulak bıldır pıs.	*7. Boulak depuis l'an dernier sale!*

Le dernier mot désignant le trimeur, Boulak (= "source") est ici un nom propre.

Son sözcük ebeyi belirtiğinden, Bulak'ı burada özel isim olması gerekir.

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

Variantes (3):

ANKARA	(a [AX18])
ÇORUM	(b [CI107]
NIĞDE	(c [F.s.68VII))

o.		
o(oo)		(c)
1.		
indiz	mindiz	(b)
2.		
câri	cenber	(b)
zari	zembek	(c)
3.		
miskili ganber		(b)
6.		
taş tuş		(c)
7.		
engere bıldır pıs		(c)

CLIV

1. İndiri mindiri	*1. Inndiri minndiri,*
2. Buftiri abla	*2. Bouftiri, grande sœur.*
3. Tami vermini	*3. Tami vermini,*
4. İndiri mindiri	*4. Inndiri minndiri,*
5. Buftin dras	*5. Bouftinn drass.*

Variante (1):

ANKARA (a [AXXXIII20])

2. Curieuse insertion d'un terme d'adresse dans une comptine par ailleurs sauvage. Elle nous permet en tout cas de rattacher la comptine aux jeux de filles.

2. *Tamamı yabani olan bu sayışmaya ilginç bir şekilde bir hitap deyiminin sokulduğunu görüyoruz.*

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

CLV

1. İni mini	*1. Ini mini,*
2. Çini çini	*2. Tchini tchini,*
3. Çukulata	*3. Chocolat,*
4. Elepaelepa	*4. Elépa elépa,*
5. En kütüpa	*5. Ene kétupa,*
6. Do ra mi ra do ra mi ra	*6. Do ra mi ra do ra mi ra,*
7. Hap bir eş maraleş	*7. Hap un copain maralain,*
8. Kör Hasan Sadık diş.	*8. Hassan-l'Aveugle, Sadik dent.*

4-6. Isophonie française assez sensible : "elle est pas", "une qu'es-tu pas", "do ré mi etc." Par contre le pied de la comptine m'intrigue, la mention de personnages n'étant pas courante dans cette position; il faut peut-être traduire "dent fidèle (*sadık*)"? Sans doute vers rajouté pour gagner des places dans la désignation du trimeur.

4-6. Bu dizelerde Fransızca ses taklitleri oldukça hissedilir bir durumdadır: elle est pas (o[kız] değil), une qu'es-tu pas (sen necisin) vs.
Sayışmanın ayağında bulunan "Kör Hasan Sadık diş" sayışmada ebeyi belirlemek için bir kaç hece daha kazanmak amacıyla eklenmiş olabilir. Bununla birlikte isimlerin bu şekilde kullanılmalarını açıklamak oldukça güç.

Variantes (4):

KONYA	(b [T259]; c [T396]; d [T559])
MERSİN	(a [Ö25])

2.
sini sini (b,c,d)
3.
dudu ba dudu ba (b,c,d)
4.
maruga (b)
maruza (c)
maruşa (d)
5.
İmbekediş (d)
meleriş (d)

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

CLVI

1. İnne minne	*1. Innè minnè,*
2. Ucu dinne	*2. Au bout dinnè,*
3. Babalıca	*3. Babaliǯja,*
4. Balık hoca	*4. Poisson hodja.*
5. Şamdan şamadan	*5. Chandelier chandellelier,*
6. Kuş dili dama dama dan.	*6. Langue d'oiseau: dama dama dann.*

6. Une interprétation sémantisée est possible: *dama* = case au jeu de dames.
La formulette est désignée comme *sayışmaca* (f,g)
Utilisée dans le jeu de "*el üstüne kimin eli* " (i); dans le jeu de "*hotana elle*" (n); dans un jeu de course et poursuite (s).
Voir aussi le remploi de cette formulette dans la variante longue n° CCXXVII qui termine ce recueil.

(f,g)'de bu formül sayışmaca olarak belirtilir. (i)'de "El üstüne kimin eli", (n)'de "Hotana elle", (s)'de yarış ve yakalama oyunlarında kullanılır.
Bu formülün bu derlemenin sonuncusu olan n° CCXXVII'ndeki uzun varyanttaki kullanışına da bakınız.

Scansion, *kesileme* (m):
inne/ minne/ ucu/ dinne/ baba/lıca/ karı/ koca şam/dan/ şamadan/ kuş/ dili/ dama/ dama/ dan.

Variantes (37):

ANKARA	(e [AX16]; f [AXIV6]; g [AXIX5]; h [ALVII5]; i [AXLIX1]; l [AXIII6]; m [ʃIV23]; t [BIV57]; u [BIV70]; y [AXLVI14]; af [AX11]; ah [BIV44]; aj [AV3])
ÇANKIRI	(ag [Ta165])
ÇORUM	(d [CI106])
ELAZİZ	(a [AXLVI7]; j [ALVII5])
KASTAMONU	(z [AXXV2])
KAYSERİ	(b [CI78]; ai [CI77])
KONYA	(v [T29]; w [T90]; x [T90]; ac [T74]; ad [T80]; ae [T148])

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

MALATYA		(k [ALIX3])
MERSİN		(ab [Ö7])
YOZGAT		(n [Gö6]; o [Gö8]; p [Gö 13]; q [Gö24]; r [Gö33]; s [Gö 38])
1.		
Ø		(l,x)
iğne	miğne	(f,h,j,m,p,w,y,af)
iğne	mine	(i)
iyne	minne	(b)
inne	binne	(c)
ine	mine	(e,v,ah)
innem		(n)
innem	innem	(o,q,r)
inem	innem	(s)
ini	bini	(ai)
ene	mene	(g)
enna	menna	(ag,aj)
2.		
ucu	diyne	(f,h,j,p,w)
ucu	düğme	(d,m,t,u,y,af)
ucu	dine	(e,v,i)
ucu	dinnem	(o,q,r)
ucu	dini	(ai)
ucu		(s)
dadı	diyne	(z)
dadi	dinna	(ag)
dudu	mene	(g)
tettiri	tenna	(aj)
3.		
Ø		(d,o)
baballıca		(h)
bal	balıca	(f)
bal	ballıca	(j,n,p,r,t,u)
bal	balocam	(q)
bal	ballı hoca	(s)
balı	koca	(ah)
bel	bellice	(x)
berberince		(af)
fel	felline	(aa)

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

fil	fillice	(c,ab,ac)
fil	firice	(k)
fil	pilli	(ad,ae)
hoca	filfil	(ag)
çalaman çardak		(y)
gâvur	garpuz	(ai)
ucu	düğme	(z)
ucu	ibrişim	(aj)
4.		
balı	koca	(i,t,u,v,w)
ballı	koca	(e,h,l)
ballı	hoca	(j,n,p,r,s)
balbal hocam		(o)
ballocam		(q)
baldan tatlı		(ah)
karı	koca	(m)
berber gece		(d)
berber seme		(z)
kuş	dilli	(ac,ad,ae)
kuş	dillice	(b,c)
kuş	dilince	(k)
kuş	tulice	(ab)
azran	koç	(ag)
fekiş	inne	(aa)
gümüşlü bardak		(y)
karacık tepecik		(aj)
sarı	yıldız	(ai)
5.		
samdan samadan		(j,u)
camdan Şama bak		(d)
şaptan samadan		(n,p,s)
şattan	şamadan	(o)
sattım şamadan		(q)
samırcı ucu şaltacık		(af)
saka	luka	(c)
laga	luka	(b)
hap ben hup ben		(z)
hallen happan		(y)
ızdık	zıdık	(ag)
as tıs pıs		(ai)

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

koz	ağacı	(aa)
horoz	öttü	(ab)
ağzı kara burnu kara		(aj)
Araboğlu		(ac,ad,ae)
Nasrettin Hoca		(ah)
6.		
kuş dili dama dan		(o,r,s)
kuş dili dama dam		(q,w)
piriç	turuç	(b)
piriş	turuş	(c)
iriç	pirinç	(k)
pisi pisi bana bak		(d)
yaren	yuren	(y)
yarıl	yırtıl	(z)
götür	getir	(aa)
gümüşlüce baltacık		(af)
gelin çıksın burnu kara		(aj)
kazman	doç	(ag)
Samadoğlu		(ac,ad)
tavuk	tepti	(ab)
+7.		
su iç	kurtul	(y,z)
selâmına		(ab)
nene	uku	(aa)
haptan huptan		(af)
kalk	gidelim	(ac,ad,ae)
büngül bügelek		(ag)
+8		
otur	oku	(aa)
dua	etti	(ab)
gel çık bal çık		(af)
tas	tus	(ag)
+9.		
al	çık	(ab)
fındık fıstık fıs		(ag)
+10.		
kız sen bu oyundan çık		(ab)

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

CLVII

1. İsveç Norveç Danimarka
2. Belçika Felemenk Hollanda
3. Akdeniz Karadeniz Marmara
4. Türkiye merkezi Ankara.

1. Suède, Norvège, Danemark,
2. Belgique, Flandres, Hollande,
3. Méditerranée, Mer Noire, Marmara,
4. Capitale de Turquie: Ankara.

Cette comptine remonte à la Seconde Guerre mondiale, postérieurement à l'invasion de la plus grande partie de l'Europe par les Allemands, soit 1940-41. Elle semble très scolaire, et même furieusement didactique.

Bu sayışma İkinci Dünya Savaşına kadar gider, Avrupa'nın büyük bir bölümünün Almanlar tarafından işgal edilmesinin hemen sonrası bir durum, yani 1940-41. Bir okul sayışması izlenimi vermektedir ve hatta oldukça eğitici bir yapıya sahiptir.

Variantes (4)

ANKARA	(d [BIV])
KONYA	(a [T84]; b[275]; c [T348])

2.			
Belçika	Felemen	Hollanda	(d)
Belçika	Belman	Hollanda	(c)
Türkiyenin	baş şehri	Ankara	(b)
3.			
İğne	iplik	makara	(d)
Ankaranın	lisesi		(b)
4.			
Türkiyenin	merkezi	Ankara	(d)
kudurmuş	talebesi		(b)
+5			
Akdeniz	Karadeniz	Marmara	(d)

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

CLVIII

1. Karga karga gak dedi	*1. Corbeau, corbeau croa-croa*
2. Çık tepeye bak dedi	*2. Grimpe sur la butte et regarde là!*
3. Karga yolu kamıştan	*3. Chemin d'corbeau de paille est fait,*
4. İplikleri gümüşten	*4. Aiguillée d'fil d'argent est fait*
5. Engine mengine	*5. Ythme mythme,*
6. Kızlar gider dengine	*6. Les filles vont à leur rythme.*

Probablement une comptine de filles (6).
Une forme développée de la comptine est attestée comme berceuse (ninni): "Corbeau corbeau croa-croa,/ Grimpe sur la bute et regarde là!/ Corbeau je t'attraperai/Et tes ailes plumerai./J'en ferai des éventails/Pour vendre aux dames de la ville/(...); la berceuse (24 vers) reprend les mêmes éléments qu'on trouve dans les comptines développées (voir A. Çelebioğlu, *Türk ninniler hazinesi,* Istanbul, 1982, p. 410 n°17, 18).

Bu bir kız sayışması olabilir (6).
Bu sayışma, oldukça uzun (24 dizeli) ninni olarak derlenmiştir: Karga karga gak dedi/ çık tepeye bak dedi/ Karga seni tutarım /Kanadını yolarım / Yelpâzeler yaparım/ Hanımlara satarım/(...) (bkz.:A. Çelebioğlu, Türk ninniler hazinesi, *Istanbul, 1982, s. 410 n°17, 18).*

Variantes (8)

KASTAMONU (a [AXXXV1]; b [Y4])
KONYA (c [T63]; d [T416]; e [T477]; f [T491]; g [T546]; h [T579])

2.			
çık şu	dala bak	dedi	(e)
3.			
şeher yolu	kamıştan		(b)
5.			
engene	mengene		(d,f,g,h)
6.			
kara	çuval	dengile	(b)
ala	çuval	deliğine	(d)
ala	çuval	dengine	(c,f,g,h)
+7 .			
kulpuna	köşşesine		(b,c,d,f,g,h)

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

CLIX

1. Keçi girmiş bostana	*1. La chèvre au jardin entra,*
2. Bostancı vurmuş	*2. Le jardinier la frappa,*
3. Ayağını kırmış	*3. Et sa jambe lui cassa.*
4. Keçi gitmiş hekime	*4. La chèvre alla chez l'médecin*
5. Hekim demiş bana ne	*5. L' médecin lui dit: - Ça m'fait rien".*
6. Kaya dibi kendir	*6. Le chanvre au pied du rocher,*
7. Vur dibine indir	*7. Frappe-le , fais-le tomber.*
8. Tava delik yağ tutmaz	*8. Poêle trouée ne tient pas l'huile,*
9. Hanım küçük söz tutmaz	*9. P'tite dame ne tient pas parole.*

Variante (1):

YOZGAT (a [G28])

CLX

1. - Kim osurdu ?	*1. - Qui a pété?*
2. - Bit osurdu.	*2. - Le pou a pété.*
3. - Yongaladı	*3. - Trottinant,*
4. Yola düştü	*4. Se mit en route.*
5. Pancar pişti	*5. La betterave mûrit,*
6. Götü şişti	*6. Son cul grossit.*
7. Tas tus	*7. Teigneuse tugneuse,*
8. Osuruklu kız.	*8. Fille péteuse.*

3. *yongaladı:* c'est un verbe sauvage que je resémantise (*yonga* "écharde" existe, mais pas *yongala*-), car il provient de toute évidence d'une corruption de *yorgala* - "aller l'amble" qui n'est plus compris (traditionnellement, les Turcs préfèrent cette allure; en Asie Centrale le mot *yorga* "amblier" est aussi courant que at "cheval").
La proscription du *crepitus ventris* en Turquie exige qu'un coupable soit désigné, lorsque ce dérapage incontrôlé se produit dans un groupe. D'où la comptine, qui permet commodément de désigner le fautif. L'expression proverbiale va plus loin qui précise: *kim osurdu? garip osurdu* "Qui a pété? le pauvre". Les variantes (e,g) ont une composante ethnique qui permet de railler le Kurde. Il est vrai que l'allitération kim/kürt est probablement meilleure que *kim/bit*.

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

C'est une des rares comptines de filles à coloration scatologique.

3. Yongaladı: *bu yabani sözcüğü anlamlaştırdım; öyle sanıyorum ki bu sözcük atın bir yürüyüşü olan yorga ile karıştırılmış olacak (geleneksel olarak, Türkler bu yürüş şeklini tercih ederler; Orta Asyada "yorga" at kadar yaygın bir sözcüktür).*
Büyük bir ayıp olan "gaz kaçırma" bir toplum içinde istemiyerek de olsa meydana geldiğinde bir suçlu bulmak gerekir. Bu sayışma uygun bir biçimde suçluyu bulmayı sağlar. "Kim osurdu? - Garip osurdu" özdeyişi daha ileri giderek suçlunun "garip" olduğunu belirler.
(e,g) varyantları Kürtlerle alay etmeyi sağlayan etnik bir yapıya sahiptir. Kim/Kürt ikiliğinin kim/bit ikiliğinden daha iyi olduğu gerçektir.
Bu, çok az görülen kaba bir kız sayışması.

Variantes (13):

ANKARA	(1 ∫BIV])
ISTANBUL	(c [T255])
İZMİR	(a [BIV])
KONYA	(b [T169]; d [T374]; e [T415]; f [T502]; g [T550]; h [T591]; i [T601]; j [T611]; k [T625]; l [TIV3])

2.

Kürt	osurdu	(e,f,g,j)

3.

yongalandı		(c)
yoncalandı		(l)
nereye	gitti	(b,i, j,k,l)
bit nere	gitti	(d,h)
Kürt nire	gitti	(e,g)

4.

Karaman'a	gitti	(b,i,j)
Istanbul'a	gitti	(k)
pazara	gitti	(g,h)
hamama	gitti	(l)

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

CLXI

1. Kin kin ta	*1. Kinn kinn ta,*
2. Kutu peri ransa	*2. Lit-bateau boıte à fée,*
3. Ere dora ni	*3 Érè dora ni,*
4. Kutu perani,	*4. Boıte à pérani,*
5. Hık mık	*5. Hor, mor,*
6. Sen çık.	*6. Toi sors!*

2. *ransa*: je favorise une interprétation ranza "châlit dans une caserne" étant donné kutu "boıte"; mais rien n'interdit de penser qu'il peut y avoir eu aphérèse de "(f)ransa" par exemple (cf. le finnois *Ransa* "France") ou tout autre mécanisme ayant abouti au mot sauvage.
Je rappelle au passage que les "péris" ne sont pas exactement des fées, puisqu'ils appartiennent aux deux sexes, qu'ils constituent un peuple avec roi, reine, etc., et qu'ils sont suivant le cas favorables ou hostiles aux humains.

2. ransa*: burada* ranza *olarak çevirdim; bununla birlikte bunun (f)ransa'nın öndüşmesi sonucu, yoksa başka bir mekanizma sonucu meydana gelebileceğini düşünmek de mümkündür (Fince Fransa için kullanılan Ransa ile karşılaştırınız).*

Variantes (2):

KONYA (a [T37]; b [T399])

2.
kötü peri ransa (b)

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

CLXII

1. Kuş cık cık
2. Cık cık cık
3. kız sen çık.

1. Oiseau piou piou
2. Piou piou piou,
3. Toi, fille, sors!

Variante (1)

ANKARA (a[AXVIII20])

CLXIII

1. Kutu kutu panse
2. Elmayı yerse
3. Matmazel Günseli
4. Arkayı dönse.

1. Boîte boîte, si on pann,
2. Si on mange des pommes,
3. Mamzelle Gunnselle,
4. Si elle tourne le dos.

Variante (1):

ANKARA (a [AXII])

CLXIV

1. Lâ lâ lâstik
2. Bu ders bize jimlâstik.

1. La la lastique,
2. Pour nous c'est d'la gymlastique.

Variante (1):

YOZGAT (a [Gö188])
Comptine pour amorcer la séance de jeu, avant de s'asseoir.

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

CLXV

1. Leylek kafasını kaldırmış kaldırmış
2. Yuvasına saldırmış saldırmış
3. Aynalı defter düymeli defter
4. Nişanlın gelmiş çevreyi ister
5. Çevreyi yudum bahçeye serdim
6. Bahçede güller
ağzını beller
7. Şıngır mıngır teller.

1. La cigogne sa tête leva leva,
2. Sur son nid fonça fonça.
3. Cahier à boutons, cahier à miroirs.
4. - Ton fiancé est là, il veut le mouchoir.
5. - Je l'ai nettoyé, mis au jardin à sécher.
6. Dans le jardin les roses
bêchent leur bouche.
7. Cliquetis cliquetas font les fils.

Variante (1):

KONYA (a [TXXX2])

L'informateur désigne la comptine comme tekerleme (ebe çıkarma için *tekerleme*, [a]).

CLXVI

1. Ooo dama çıktım
çalı kırdım
2. Bir alaca yılan gördüm
3. Yılan
bizim nemiz idi
4. Guduretten temiz idi
5. Al çık bal çık
6. Sen dur sen çık.

1. O(oo) grimpé sur le toit,
je battis les buissons,
2. Vis un serpent tacheté,
3. C'était quelqu'un des nôtres
le serpent,
4. Il était plus propre que Koudret!
5. Rouge sors, miel sors,
6. Toi reste, toi sors!

La comptine précède le jeu de *göz bağlamaç* (= bander les yeux, "cache-cache"). Noter la métathèse dans la variante c 7. Voir le pied de la comptine uygur: оғлағындын пүтүн чық/ сән түруп сән чық "Sors tout entier de ton agneau/toi reste, toi sors!" (N.A. Baskakov, *Jazyk priissykkul'skix ujgurov*, Alma-Ata, 1978, p. 36).

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

Sayışma Göz bağlamaç oyunundan önce söylenir. (c7) varyantındaki göçüşmeye de değinmek gerekir.
Uygur sayışmasının ayağına bakınız: oğlağıngdın pütün çıq/ sen turup sen çıq (N.A. Baskakov, Jazyk priissykkul'skix ujgurov, *Alma-Ata, 1978, s. 36).*

Scansion, *kesileme* (c):
dama/ çıktım/ çalı/ kestim/ bir a/lıcı/ yılan/ gördüm/ yılan/ beni/ neyim/ olur/ elâ/metten/ temiz/ olur/ en/ tüm/ men/ tüm/ ger a/lada/ git a/rada/ sen/ dur/ sen/ çık/

Variantes (4):

ANKARA (c [BIV41)
YOZGAT (a [Gö1]; b [Gö25]; d [Gö206])

1.			
dama çıktım	çalı	kestim	(c)
2.			
bir alıcı	yılan	gördüm	(c)
3.			
yılan	bizim	neyimiz	(b)
yılan	benim	neyim olur	(c)
4.			
bir	sürünen	düşmanımız	(b)
elâmetten		temiz olur	(c)
5-6			
Ø			(b)
en tüm men tüm/ küllük küpecik			(c)
+ 7-8			
ger alada git arada / sen dur sen çık			(c)

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

CLXVII

0. O(oo)	*0. O(oo)*
1. Deptim ambar açıldı	*1. J'ai rué, grenier s'ouvrit,*
2. Üsgüle boncuk saçıldı	*2. Sur Özgul perles tombèrent.*
3. Üsgüle boncuk has boncuk	*3. Perles sur Özgul, perles vraies.*
4. İki düğme kaytancık	*4. Petit cordon à deux boutons.*

Variante (1):

YOZGAT (a [Gö120])

CLXVIII

0. O(oo)	*0. O(oo)*
1. Gittim sümbül dağına	*1. J'allai au Mont-Jacinthe,*
2. Sümbüller açmış	*2. Les jacinthes y sont écloses,*
3. Ser sefil olmuş	*3. Elles sont devenues toutes flétries,*
4. Su bulamamış	*4. Parce qu'elles n'ont pu trouver d'eau,*
5. Sümbül sümbül tek	*5. Jacinthe, jacinthe, seulette,*
6. Helvacıya bak	*6. Va voir le marchand de helva,*
7. Altını inciyi	*7. L'or et les perles*
8. Boğazına tak	*8. Accroche-les à ton cou à toi!*

Variantes (6):

ANKARA (a [ALVIII2]; f [AX21])
KONYA (c [T375]; d [T428]; e [T451])
TOKAT (b [B5])

1.

Ø			(c,d)
Sümbül	dağına	gittim	(b)
ben gittim	bugün	Zünbül hana	(e)
dün	ben gittim	Sümbül hanına	(f)

3.

sarı	sefil	olmuş	(c,d)
seril	sepil	olmış	(f)

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

4.			
Ø			(b,c,d)
6.			
zümbül	zümbül	zak	(e)

Probablement une comptine de filles (7-8).

Muhtemelen bir kız sayışması.

CLXIX

0. O(oo)	*0. O(oo)*
1. İngil do mingil do	*1. Innguill do, minnguill do*
2. Bastık tiren yoluna	*2. Sur les rails avons marché.*
3. Üç gemi geliyor	*3. Trois bateaux arrivent:*
4. Biri A biri B	*4. L'un est B l'autre A,*
5. Ortancası İsmet Paşa	*5. Çui du milieu Ismet Pacha.*
6. Kalk gidelim Beşiktaşa	*6. Allons viens à Bechiktache.*
7. Ali Bey hasta	*7. Ali Bey est malade.*
8. Mendili ipek	*8. Son mouchoir est soyeux,*
9. Kendisi köpek.	*9. Lui-même est rogneux.*

Variantes (2):

ANKARA (a [AXII13])
KONYA (b [T566])

9. Pour préserver la rime, je rends le dernier mot par "rogneux" (sur rogner= être en rage), mais le texte turc a "chien" qui est ici très péjoratif.

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

CLXX

0. O(oo)	*0. O(oo)*
1. Lâli sa	*1. Lâli sa,*
2. Leblebi ise	*2. En étant pois chiche,*
3. Tavux kese	*3. En coupant la poule,*
4. Mum yaxa	*4. En brûlant la chandelle,*
5. Ebe ise	*5. En étant trimeur,*
6. Ebe ise	*6. En étant trimeur,*
7. Zerdalo	*7. Abricos.*

Variantes (6):

ANKARA	(b [AVI15])
KARS	(c [CIII176])
KONYA	(c [T252]; d [T391]); e [T56])
NİĞDE	(a [Ci127])

1.		
lâ	lise	(d)
la	ise	(e)
lise		(f)
2.		
Ø		(b)
leblebi	se	(c,d,e,f)
3.		
tavuk	ese	(b)
tavruk kese		(e)
davul kepçe		(f)
4.		
zerdalo		(f)
5.		
ebeyise		(c,d)
ebeyisi		(b)
etmeyise		(f)
6.		
Ø (e)		
ebeyise		(c,d)
mebeyisi		(b)

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

metmeyise (f)
7.
zerdalo ingili benco (b)
o zerdale buldum (d)

Je tiens compte de la prononciation approximative de 7. normalement [+HAUT, -LAB]

7 ' de dar ünlünün yerine geniş bir ünlü kullanılmıştır.

CLXXI

1. O(oo) liro	*1. O(oo) liro*
2. Lemlem liro	*2. Lèmlèm liro*
3. Dober diro	*3. Dobèr diro,*
4. Zatelyon	*4. Zatèlionn,*
5. Ipte urgan	*5. Corde dans le fil,*
6. Natnaryorgan	*6. Couverture nattenar,*
7. Dober diro	*7. Dobèr diro,*
8. Zatelyon	*8. Zatèlionn.*

Variantes (2):

KONYA (a [T82]; b [Γ212])

1.
bizo (b)
2.
bizo (b)
3.
deber dizo (b)
6.
malmez yorgan (b)
7.
deber dizo (b)

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

Les mots sauvages pourraient avoir une isophonie romani. A noter 7. *natnar:* les mots à /n/ initial sont phonologiquement non turcs, en outre la séquence: t+n/ est particulièrement difficile à réaliser.

Bu yabani sözcükler Romanice ses taklitleri olabilirler. 7' de natnar : /n/ ile başlıyan sözcükler sesbilimi bakımından Türkçe değildir, ayrıca /t+n/ sesbirimlerinin ardı ardına kullanılması oldukça güçtür.

CLXXII

0. O(oo)
1. Sandan
2. Firi miki dandan
3. Karako sibedo
4. Firi miki fedamo
5. Rangon

0. O(oo)
1. Sanndann
2. Firi miki danndann,
3. Karako sibèdo,
4. Firi miki fédamo,
5. Ranngonn.

Variante (1):

ANKARA (a [AXXXIX10])

CLXXIII

0. O(oo)
1. Tekkede bülbül
2. Sigarada sümbül
3. Sümbülün kızı ne zaman gelecek
4. Yazın gelecek
5. Ezilesin büzülesin
6. Bir kenara düzülesin.

0. O(oo)
1. Rossignol dans le couvent,
2. Clope dans la clope.
3. Quand viendra la fille de Jacinthe?
4. Elle viendra en été.
5. Sois écrasé, sois comprimé,
6. Sois rangé dans un coin!

Variante (1):

YOZGAT (a [Gö206])

Comptine du jeu de cache-cache (a).

Saklambaç oyununun sayışması (a).

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

CLXXIV

0. O(oo) mo(oo)	*0. O(oo) mo(oo)*
1. Avalama tavalama	*1. Ne chapsse pas ne roupgis pas.*
2. Amber miskin çirkin	*2. Ambre pauvre et laide.*
3. Mürekkebi lâle	*3. Son encre est tulipe.*
4. Zümbül çıkarala bülbül.	*4. Jacinthe fais sortirpie rossignol!*

Variante (1):

BOYABAT (a [AXI20])
Comptine de filles (*kız sayışması*).

CLXXV

0. O(oo) mo(oo)	*0. O(oo) mo(oo)*
1. Elma da po	*1. Pomme da po,*
2. Iskara mada	*2. İskara mada,*
3. Didi didi	*3. Didi didi,*
4. Orinado dosinado	*4. Orinado dosinado,*
5. En bim bom	*5. Enn bim boum,*
6. Mamzel aftos keteros.	*6. Mamzelle Aftos Keteros.*

Variantes (6):

ANKARA (d [AX28]; e [AXVIII5]; f [AVII9])
KONYA (b [T29])
MERSİN (a [Ö24])

1.
Ø (f)
elma da pa (b)
elma da pah (c)
en di ba (e)

2.
ızgara maşa (b,f)

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

diskaramaca			(e)
3.			
di	di	di	(b,c,e)
4.			
alina da	dosina	da	(b)
orina da	dosina	da	(c)
asimado	dosimado		(f)
5.			
Ø			(b)
evim	var		(c)
evino			(d)
6.			
matmazel	Meykoz		(b,c)
matmazel	Numara	Marikaz	(e)
matmazel	Marikos	Keteros	(f)

4. Isophonie judéo-espagnole: *orinado* "uriné"
6. Isophonie grecque: *αφτοσ κι ετεροσ* "celui-ci et l'autre". En argot turc *aftos* désigne la copine, la petite amie.

4. Judeo-ispanyolca ses taklidi: orinado "idrar etmiş".
6. Yunanca ses taklidi: αφτοσ κι ετεροσ "bu ve diğeri". Türk argosunda "aftos" kız arkadaş anlamına gelir.

CLXXVI

1. O(oo) mo(oo) kadife	*1. O(oo) mo(oo) velours,*
2. Kızın adı Lâtife	*2. La fille s'appelle Calembour.*
3. Oturmuş halı dokur	*3. Elle tisse à présent tapis,*
4. İçinde bülbül okur	*4. Rossignol chante dans l'tapis.*
5. O bülbül benim olsa	*5. Si l'rossignol était mien,*
6. İki kardeşim olsa	*6. Avoir frère et söur j'aimerais bien.*
7. Biri ay biri yıldız	*7. L'un serait Lune, l'autre Etoile.*
8 Hop çikolata mirase	*8. Hop chocolat successin,*
9. Kız senin baban kerata.	*9. Fille ton père est un gredin!*

Variantes (5)

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

ANKARA (a [AVI14])
KONYA (b [T110]; c [T274]; d [T297]; e [T455])

7. Le mot *miras* "succession, héritage" est déformé par adjonction (*mirase*), je rends la déformation par suppression: "successin".
C'est une comptine de filles (2,9).

(2,9) bir kız sayışması.

CLXXVII

1. O(oo) mo(oo) kara do
2. Sama sama sama do
3. Lipanto lipanto
4. Lepe kete lepe kete
5. Verdiği o.

1. O(oo) mo(oo) kara do,
2. Sama sama sama do,
3. Lipantno lipannto
4. Lépè kétè lépè kétè,
5. Ce qui donne: lui.

Formulette du jeu de *taşlı saklambaç* "cache-cache à la pierre" (c), du jeu de köşe kapmaca "quatre-coins". Celui qui est désigné au dernier mot de la formule trime (z).

Taşlı saklambaç oyununda kullanılan bir formül, (c)'de ise Köşe kapmaca oyununda kullanılır. (z)'de en son sözcüğe düşen oyuncu ebe olur.

Variantes (31):

ANKARA (a [AXII10]; d [BIV34]; v [AVI17]; w [AX26])
ANTALYA (u [AXLVI1])
BURSA (x [AXLVIII3])
ERZURUM (b [CII215])
ISTANBUL (h [T223]; k [T223])
İZMİR (l [T234]; z [E17])
KASTAMONU (c [AIV8])
KONYA (i [T211]; j [T196]; m [T268]; n [T290]; o [T325]; p [T336]; q [T371]; r [T470]; s [T554]; t [T587]; aa [T87]; ab [T100]; ac [T184]; ad [T500]; ae [T530])

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

SARIKAMIŞ (e [CII215)
ZONGULDAK (y [G1])

1.

mo	kara	de	(d)
o	kara	to	(g)
o to	kara	to	(t, ad, ae)
o to	o	to	(s)
o do	kara	do	(z)
mo do	kara	do	(j)
o(oo)	kara	do	(p)
o da			(e)

2.

sime	sime	do	(b)
seme seme seme		do	(c,d,ad,ae)
sima sima sima		to	(t)
şimi şimi şimi		do	(f,k,p,q)
sime sime sime		to	(y,ae)
simo simo simo		do	(l)
şini şini şini		do	(w)
şıngır şıngır şıngır		do	(u,y)
çıngıl mıngıl çıngıl		do	(x)
sülüman sülüman		to	(g,i)

3.

birman		do	(b)
perpil		do	(j)
pevrando		pevrano	(e)
perman		do	(k)
pervan		do	(l,n)
perper		do	(o,z)
perpen do	perpen	do	(u,aa,ac)
perpan do	perpan	do	(v)
perran		do	(ab)
pervar		do	(ad)
sayı bitti	ebe	çıktı	(c)

4.

Ø			(c)
lâpa	tıka	lâpa tıka	(d)
lapa	tiki	tike	(b)
saka		maka	(e)

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

şaka		maka	(k,l,q)
şapa		şupa	(j)
şaka		şuka	(o z)
şaka taka		şaka taka	(u,x)
şaka daka		şaka daka	(v)
şaka tuka		şaka tuka	(w)
şaka şuka		şaka şuka	(y)
5.			
Ø			(c)
va	vi	vo	(b)
bir	ben	do	(d)
elizan		do	(n)
halis	fan	tus	(u,x)
eyli	zon	tuz	(v)
elif	san	tuz	(w)
eli	pan	do	(y)
ele	zon	do	(z)
elizan		to	(aa,ab)
pevri		o	(e)
pervi		o	(f,ab,k,l,q)
elim	sen	tüz	(j)
eli	sen	tuz	(o)

CLXXVIII

1. O(oo) mo(oo) portakali	*1. O (oo) mo(oo) orangi,*
2. Sema ali vali	*2. Séma ali vali,*
3. Kalp leme do	*3. Kalp lémè do,*
4. Aleli kuleli	*4. Bruyant Koulèli,*
5. Bahriyeli	*5. Bahriyèli,*
6. Biraz daha ilerlesek	*6. Et si on continue un peu*
7. Harbiyeli.	*7. Harbiyèli.*

Variantes (7):

ANKARA	(a [BIV5]); b [AXXXIII8]; g [AX28])
KAYSERİ	(f [CI80])
KONYA	(c [T39]; d [T302]; e [T368])

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

1.		
o	portakali	(b)
portakali		(c)
bon bon	portakali	(f)
o on bon	portakali	(g)
2.		
semali	vali	(b,f)
sen mavi	mavi	(c)
mavi	mavi	(e)
vali	vali	(g)
3.		
kop deme	do	(b)
kalbimi	do	(c)
kalbim	do	(e)
kapleme	do	(f)
4.		
kaleli	kuleli	(b)
kaleli	kaleli	(f)
erani	dorani	(c)
5.		
Ø		(c,e)
6.		
biraz daha	ilerisi	(c)
biraz daha	ileli	(e)
7.		
Bahriyeli		(c,e)

4. *ale* "cri de stupéfaction" est évidemment une corruption de *kale* "château" (b4). Kuleli, Harbiye, Bahriye sont des noms d'écoles militaires à Istanbul.

4. ale *"şaşkınlık ünlemi", muhtemelen kale'nin bozulmuş bir şekli.*

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

CLXXIX

1. O(oo) mo(oo) viran
2. Hepeviran

1. O(oo) mo(oo) ruines,
2. Toutanruines

Variantes (2):

KONYA (a [T125]; b [T358])

1.
vizon (b)
2.
heperizon (b)

Cette comptine est une resémantisation de CII.

Bu sayışma CII'nin yeniden anlamlılaştırılmış şeklidir.

CLXXX

1. Om bom
2. Sam sunay
3. Sınay mom
4. Lap lap lap
5. Dere tepeli
6. Aylom farfoylom.

1. Om bom,
2. Sam sounaye
3. Sïnaye mom,
4. Lap lap lap.
5. A monts et à vaux.
6. Ayelom farfoyelom.

Variante (1):

ANKARA (a [AXXXVII])

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

CLXXXI

1. Pembe pembe pens var
2. Tramvayda ses var
3. Bir tabur asker
4. Pembeyi besler.

1. Rose rose des pinces y a,
2. Dans le tram du bruit y a,
3.Un bataillon de soldats,
4. Le rose nourrira.

Variante (1):

KONYA (a [T219])

Scansion, *kesileme* (a):
pembe/ pembe/ pens/ vbar/ tramvayda/ ses/ var/ bir/ tabur/ asker/ pembeyi/ besler.

CLXXXII

1. Petijoli pem pem
2. Panya pufla fendi
3. Sınamada a go.

1. Petitjoli pèm pèm,
2. Pagna poufla fènndi,
3. Sïñamada a go.

Variante (1):

YOZGAT (a [Gö176n°1])

CLXXXIII

1. Pimpandan geleni varansa
2. Makedi koku be Faransa
3. Er romani koku berani
4. Pimpandan sadraki zan.

1. Pimpanndann elle est venue verance,
2. Makèdi quelle odeur la Ferance!...
3. Homme romani, odeur bérani.
4. Pimpanndann sadraki zann.

Variante (1):

GÖLKÖY (a [Y184])

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

Origine possible : la comptine française "Pin pon d'or (Pim pomme d'or, Pipandor, etc.)" (cf. J. Baucomont, *Les Comptines de langue française*, Paris, 1970, p. 83).

CLXXXIV

1. Piri piri panbuk	*1. Piri piri, coton,*
2. eprişime sandık	*2. Soye et coffre.*
3. Gittim deve yoluna	*3. Sur la piste aux chameaux partis,*
4. Deve yolu bit pazar	*4. La piste un marché aux puces,*
5. Deve yolunda ayı	*5. Un ours était sur la piste.*
6. Ayı beni korkutdu	*6. L'ours m'a terrorisé.*
7. Kulağını sarkıtdı	*7. Ses oreilles ont pendouillé*
8. Andala mandala	*8. Anndala manndala*
9. Çek şunu sandala.	*9. Sur la barque tire ça!*

Variante (2):

ANKARA (a [BIV6])
ISPARTA (b [CI37])

2. *eprişim*= t.s. *ibrişim* "soie à coudre" (différent de ipek "soie"), cf. Tekstil terimleri sözlüğü, Istanbul, 1991; du persan ‚≤û ÆÖ Z (äbrişäm); je rends la légère déformation en français.

2. eprişim: s.t. ibrişim "ipek iplik".

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

CLXXXV

1. Pis pis pis	*1. Sale sale sale.*
2. Çukulata	*2. Chocolat.*
3. Her gün içeriz limonata	*3. On boit tous les jours d'la limonade.*
4. Limonata bitti	*4. La limonade est finie.*
5. Şu kızın aklı gitti.	*5. La raison de cette fille est partie.*

Variante (2):

KONYA (a [T124]; b [T220])

1.
pistan pistan pis (b)
2.
hergün yeriz salata (b)
3. Ø (b)
4.
kız senin baba kerata (b)

CLXXXVI

1. Piti piti	*1. Piti piti*
2. Kalemelesepeti	*2. Corbeille de calamels,*
3. Terâzi lâstik	*3. Balance, élastique,*
4. Jimlâstik	*4. Gymlastique.*

Variantes (11):

ANKARA (a [AVI7]; b [AX6]; d [AXVIII16]; e [AXIX8]; f [BIV47])
ISTANBUL (c [BIV])
KONYA (g [T111]; h [T165]; i [T237]; j[T326]; k [T402])

o.
O(oo) (a,c,k)
1.
piti (e)

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

peti	peti	(b,h,k)
2.		
kareleme	sepeti	(j)
karalama	sepeti	(h,i,k)
karemela	sepeti	(e)
karamela	sepeti	(c,d,g)
karameli	şekeri	(f)
4.		
cimlastik		(c)
çimlastik		(j)
jimnastik		(k)

Scansion, *kesileme* (c):
piti/ pi/ti/ kara/mela/ sepe/ti/ te/râzi/ lâs/tik/ cim/las/tik.

CLXXXVII

1. Portakalı soydurdum
2. Baş ucuma koydurdum
3. Ben bu sözü uydurdum.

1. L'orange j'ai fait peler,
2. A mon chevet l'ai fait poser,
3. Ces paroles j'ai inventées.

Variantes (3):

KONYA (a [T3]; c [T263])
MERSİN (b [Ö5])

1.		
portakalı	soydum	(c)
2.		
baş ucuma	koydum	(c)
3.		
ben bir yalan	uydurdum	(b).

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

CLXXXVIII

1. Puf Katarina	*1. Pouf Katarina,*
2. Katarina buşye	*2. Katarina bouchiè,*
3. Yup yup yup	*3. Youp youp youp,*
4. Aleridino	*4. Alèridino,*
5 O radyo	*5. Cette radio,*
6. Alerestina a.	*6. Alèristina a.*

Variantes (3):

KONYA (a [T19]; b [T113]; c [T232])

1.
puf Katalina (b,c)
2.
katatina buşye (b,c)
4.
alaberedina (b,c)
5.
radyo (b,c)
6.
alerestina (b,c)

1. *puf*: c'est la formule française de pré-comptinage (il y a d'ailleurs une comptine qui commence par Catherine/Ma voisine...)
2. buşye: c'est probablement le persan بوسه "baiser"
3. çup çup çup est courant dans les comptines judéo-espagnoles d'Istanbul. Vraisemblablement isophonie judéo-espagnole en -/o/.

1. puf: *sayışma öncesi gelen bir Fransız formülü (Catherine/Ma voisine ile başlıyan bir sayışma da vardır).*
2. buşye: *muhtemelen farsça* بوسه *öpüş'ten gelmektedir.*
3. çup çup çup: *Istanbul'da judeo-ispanyol sayışmalarında yaygın bir şekilde görülür.*
/o/ ünlüsü öyle görünüyor ki judeo-ispanyolca kaynaklanan ses taklididir.

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

CLXXXIX

1. Saç baş	*1. Cheveux et tête!*
2. Ebenin eline vur kaç	*2. Frappe la main du trimeur et fuis,*
3. Inneden ipliği al kaç	*3. Prends le fil de l'aiguillée et fuis!*

Variantes (4):

KONYA (a [T0]; b [T412]; c [T520]; d [T527])

Formulette d'élimination: les joueurs s'enfuient après avoir tapé sur la main du trimeur. (d).

(d)' de eleme formülü: oyuncular ebenin eline vurup kaçarlar.

CXC

1. Sulu sulu bamya	*1. Gombo en sauce en sauce,*
2. Vallah billah	*2. Pardieu et parbleu,*
3. Ben çıkacağım.	*3. Moi je sortirai.*

Variante (1):

KONYA (a [TXXX4])

CXCI

1. Şambanya.	*1. Chambagne.*

Variante (1):

KONYA (a [TIX33])

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

CXCII

1. Şampanya
2. Sulu bamya
3. Canım ister dondurma.

1. Champagne,
2. Gombo en sauce,
3. Je voudrais une glace.

Variantes (20):

BOZKIR (h [T235])
KONYA (a [T51]; b [T67]; c [T76]; d [T92]; e [T137]; f [T172]; g [T198]; j [T300]; k [TT313]; l [T328]; m [T331]; n [T341]; o [T381]; p [T411]; q [T460]; r [T517]; s [T8]; t [T547])
ISTANBUL (i [T253])

1.

şalan	palanya	(b,h,i,k,m,n,o,p,r)
şalan	balanya	(l)
şalam	palanya	(j,k)
salan	planya	(d,g)
anya manya	kumpanya	(t,u)
alamanya şalam	polonya	(s)

2.

Ø		(e)
canım ister	sulu bamya	(b,p,r)
canım ister	dondurma	(q,s)

3.

canım ister	kumpanya	(e)
iki	şişe şampanya	(u)
altı	şişe şampanya	(t)

+4.

enda	ende	(d)
koca Konya		(j)
dondurmayı içtik / 5. ekini biçtik		(o)
canım ister dondurma		(u,t)

Comptine à geste d'élimination qui appartient à la série des anya manya (LII).

Anya manya (Lii) serisine ait bir eleme sayışması.

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

CXCIII

1. Şu di leblebi	*1. Çui-ci pois chiche,*
2. Dra dınga	*2. Dra dïngua,*
3. Zıra zınga	*3. Zïra zïngua,*
4. O lebleb	*4. Lui pois chich',*
5. Sen moden	*5. Toi modènn*
6. Somru hi.	6. Sommerou hi.

Variante (1):

KASTAMONU (a [CVI80])

On notera que seuls les déïctiques sont sensés. 3. me paraıt renvoyer à l'espagnol *giro zinga(ro)* "tourne gitan!" prononcé par un Grec (l'occlusive à relâchement retardé [dz] passant à la fricative [z]). Pour le pied de la comptine (6) on a une syllabation sauvage, à la place de *som ruhi* qui serait possible.

Burada sadece işaret ve şahıs zamirleri anlamlıdır.
3. bana öyle geliyor ki bir Yunan tarafından telaffuz edilen (gecikmeli patlayıcı [dz] > [z] sızıcısına dönüşerek) İspanyolca giro zinga(ro) "dön çingene!" atfediyor.
6. sayışmanın ayağında muhtemel bir "som ruhi" yerine kullanılan yabani bir heceleme vardır.

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

CXCIV

1. Şu karşıki kazlar	*1. Les oies là en face*
2. Yumurtlamazlar	*2. Ne pondent point d'œufs,*
3. Şimdiki kızlar	*3. Les filles de nos jours*
4. Söz anlamazlar	*4. N'entendent point raison.*
5. Doktor gelir tık tık	*5. Tic tic, le docteur vient,*
6. Elinde ıbrık	*6. Une aiguière à la main.*
7. Biz bu ilâçlardan bıktık.	*7. Nous en avons marre de ces médicaments.*

Variantes (27):

ANKARA	(a [AI9]; b [AVIII3]; c [AX4]; d [AXII4]; f [BIV67])
KONYA	(i [T23]; j [T49]; k [T52]; l [T108]; m [T144]; n[T173] o[T266]; p [T293]; q [T306]; r [T337]; s [T382]; t [T429]; u [T464]; v [T510]; w [T565]; x [T567]; y [T600]; z [T607]; aa[T621])
MERSİN	(g [Ö19]; h [Ö21];
TOKAT	(e [BaX3])

0.		
hoo...		(g)
1.		
karşıda	kazlar	(j,k,m,n,o,q,r,s,t,u,v,x,y,z,aa)
çarşıda	kazlar	(w)
karşıdaki	kazlar	(g,l)
şu karşıdaki	kazlar	(f)
karşıki	kzlar	(e,h,i)
bahçedeki	kazlar	(b)
2.		
hiç	yumurtamazlar	(k)
3.		
Ø		(v,w)
4.		
Ø		(v,w)
laf	anlamazlar	(b,f,u)
sözü	anlamazlar	(h)

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

5.			
Ø			(c,k,m,o,q,u,v,w,y)
doktor gelir	tek tek		(g)
doktor gelir	dak dık		(j)
doktor geldi	tık tık		(r,s)
6.			
Ø			(c,k,l,m,o,q,u,v,w,y,aa)
elinde	hık mık		(b)
elinde	ebrek		(g)
elinde	dırık		(h)
7.			
Ø			(c,k,m,oq,u,v,w,y)
biz bu	ilâçtan	bıktık	(d)
biz bu	oyundan	bıktık	(l)
biz bu	oyunlardan pek	bıktık	(f)
biz bu	yaştan	bıktık	(g)
biz bulaşığından		bıktık	(j)
biz bu	işten	bıktık	(aa)
artık sen bu oyundan		çık	(h)

Comptine fusionnelle (1-4/5-7), voir LXXII.

Kaynaşık sayışma (1-4/5-7), bkz. LXXII.

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

CXCV

1. Tahtalarda tahta	*1. Planche et planche sur planches,*
2. Gidiyoruz bu hafta	*2. Nous partons cette semaine.*
3. İneğimiz doğurdu	*3. Notre vache a mis bas,*
4. Adı olsun Fatma	*4. Que son nom soit Fatma.*
5. O ini Enver	*5. Lui, sa caverne, Enver,*
6. Sarayını sen ver	*6. Toi donne ton palais.*
7. Çanak kızı çok sani.	*7. Fille cruche, beaucoup de deuxièmes.*

5. Le vers est manifestement déformé, d'où l'opacité sémantique; (i) présente une variante dandini plus acceptable que le hiatus o ini .
6. Formule de pénalité utilisée dans les devinettes.
7.*çanak* "cruche" est péjoratif en turc et en français. Sani emprunté à l'arabe "second, deuxième" (alors qu'il existe en turc *ikinci*) est devenu sauvage: on peut penser à une origine *çık sen e>çıksana* "toi sors donc!" (?).
La comptine est utilisée pour le jeu de *sobi* (a). Elle est désignée comme *sayışma* (f).

5. Bu dize açıkça görüldüğü gibi şekil bozukluğuna uğramıştır ve anlaşılmaz oluşu bu sebeptendir; (i)'de "o ini" ünlem boşluğundan daha kabul edilebilir olan "dandini" varyantını görüyoruz.
6. Bilmecelerde kullanılan bir ceza formülü.
7. "Çanak" hem Fransızcada hem de Türkçede kötü bir kullanışa sahiptir. "Ikinci" anlamına gelen sani Arapçadan alınmıştır ve yabanileştirilmiştir: bunun başlangıçta, çık sen e ≤ çıksana, olduğunu da düşünebiliriz.
Bu sayışma Sobi oyununda kullanılır (a). (f)'de sayışma olarak belirtilir.

Scansion, *kesileme* (k):
yedi/ dora/ yetmiş/ dora/ biz/ gidi/yo/ruz/ bu/ haf/ta/ ine/ğimiz/ doğur/du/ adı/ olsun/ fat/ma/ ince/ bel/li kara/ el/li/ aşka da/ benzi/yor/ hav/ hav/ hav

Variantes (26):

ANKARA	(d [AVIII6]; e [Tu115]; f [AXIV8]; j [BIV48]; k [BIV58]; r [BIV50]; s [AXXXIII16]; t [BIV40]; u [BIV52]; v [BIV61])
KARS	(g [CII175])
KASTAMONU	(a [AXXXVI5]; b [Y3]; h [CIII68]; i [CIII76])
KAYSERİ	(c [CI79])

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

KONYA (l [TT33]; m [T204]; n [T405]; o [T478]; p [T513]; q [T569]; w [T117]; x [T283]; y [T603]; z [BIV69])

0.
O(oo) (k,r,s,t,u,v,x,z)
1.
bahçelerde tahta (b,c,e,h,n,p,y)
köprünün altı tahta (o)
lili lili papa (r)
lili lili lili (s)
lepsi lepsi lili (z)
yedi dora yetmiş dora (k)
2.
biz gidiyoh bu hafta (c)
biz gidirik bu hafta (g)
biz gediyoz bu hafta (h)
ben gidiyorum bu hafta (n)
eli seksen dora (r)
seksen dora seksen dora (s)
ben kalide tahta (z)
3.
ineğimiz buzağlamış (e)
ineğimiz buzladı (h)
ineğimiz doğurmuş (j)
4.
ismi olsun Fatma (g)
adı olsun Kel Fatma (j,n,z)
adı oldu Fatma (m)
adını koydu Kel Fatma (y)
5.
Ø (j,l,m,n,o,q,y)
aman tarelelim (c)
aman tarelellim (b)
aman tareleylim (e,g)
dandini dalver (i)
ince belli kara elli (k,r,z)
6.
Ø (j,l,m,n,o,q,y)
canım tarelelim (c)

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

kuzum	tarelellim	(b)
kuzum	tareleylim	(e,g)
sarayını	selver	(i)
aşka da	benziyor	(k,r,z)
7.		
ebe ebe	ümbüs	(c)
ebabi	bülbül	(b)
ebâ	bülbül	(e)
ibe ile	bülbül	(g)
saray	kızı	(i)
hav hav hav		(k,r,z)
+8		
saçları	sünbüs	(c)
saçları	sünbül	(b,g)
saçları	zümbül	(e)
+9		
gız sen	çıhacagsan	(g)

CXCVI

1. Takri takri takribi	*1. Tacri tacri tacripant,*
2. İçindeki akribi	*2. Acripant qui est dedans,*
3. İki tulum azığı var	*3. Deux outres de bouffe il a,*
4. Elinde bir kazığı var.	*4. Dans sa main un pieu il a.*

Variante (1)

KONYA (a [T207])

4. *kazık* "pieu" semble avoir ici son sens littéral et non son interprétation argotique.

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

CXCVII

1. Testim kırıldı	*1. Ma cruche s'est brisée,*
2. Suyum döküldü	*2. Mon eau s'est renversée.*
3. Annem dövecek	*3. Maman me battra,*
4. Babam sevecek	*4. Papa m'consolera.*
5. Ebelik kim gelecek	*5. La trime qui fera?*

Variante (2):

ANKARA	(a[AXXIX4])
KONYA	(b [T395])

1.
luk mık sen bu oyundan çık (b)

CXCVIII

1. Ya şundadır ya bunda	*1. Soit dans celle-ci, soit dans celle-là,*
2. Helvacının kızında.	*2. Il est à la fille du marchand de helva.*

Comptine à geste d'élimination (a). Un enfant cache un caillou (ou un petit objet) dans sa main puis tend les deux poings fermés. Les joueurs, chacun à son tour, comptinent en touchant à chaque syllabe un poing: si le caillou est dans la main touchée en dernier, le joueur est éliminé.
La même formule est utilisée pour deviner sous quelle tasse est cachée la bague dans un jeu de type bonneteau (d); ou plus généralement pour choisir entre deux objets (e).Elle peut servir aussi à désigner non plus le joueur, mais l'équipe qui va trimer (f).

(a)'da bir eleme sayışması. Çocuklardan biri avucuna bir taş (veya ufak bir şey) saklar ve her iki elini yumruk yapıp öne uzatır. Oyuncular, sırasıyla, her hecede bir yumruğa dokunarak sayışırlar: eğer taş son hecede dokunulan yumruktaysa o oyuncu oyundan çıkar.
(d)'de aynı formül "bul karayı al parayı" tipi bir oyunda taşın hangi fincanın altında olduğunu tahmin etmek için kullanılır. Veya (e)'de daha genel olan iki şeyin arasından birini seçme işlemi için kullanılır.
Ayrıca bu sayışma bir oyuncunun değil, hangi takımın başlıyacağını belirtmek için de kullanılır.

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

Variantes (11):

ANKARA	(a [XLVI10]; b [AV6]; c [AVII10]; d [AXIV12]; e [AXIX10]; i [AI5]; j [AXIV13])
BURSA	(f [AXLVIII4])
ISTANBUL	(h [T250])
KONYA	(g [T177]; k [T446])

1.

ya bundadır	ya bunda	(b,d)
ya şunda	ya bunda	(c)
ya şunda	ya şunda	(g)
ha şundadır	ha şunda	(h)

2.

keçe külah helvacının başında (c)

+3.

şu bok yemiş şunda	(g)
hap hup altın top	(h)

CXCIX

1. Ya bundadır ya şunda	*1. Soit dans celle-ci soit dans celle-là.*
2. Keçe külah başında	*2. Sur la tête bonnet de feutre il a.*
3. İbrık lüle gide gele	*3. Le bec de l'aiguière va et vient,*
4. Allah bunu bana kısmet ede.	*4. Dieu fasse que ceci soit mien.*

La comptine sert comme la précédente à découvrir un objet; l'appropriation est à la fois explicite (*bunu bana* "ceci à moi") et sacralisée (*Allah kısmet ede* "qu'Allah en fasse mon lot").

Bu sayışma bir önceki gibi bir şeyi bulmağa yarar. Uyarlama hem açıklayıcıdır (= bunu bana) hem de kutsal bir niteliğe sahiptir (= Allah kısmet ede).

Variantes (5):

ÇORUM	(e [CI107])
ELAZIĞ	(a [AXLVI8])

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

KAYSERİ		(b [CI78])
KONYA		(c [T315])
1.		
Ø		(e)
ya şunda	ya şunda	(c)
2.		
Ø		(e)
dede külah	başında	(c,d)
3.		
deveye	bindim	(b)
allı bırak	telli bırak	(d,e)
4.		
dengimi attım	çattım	(b)
şundan al	şuna bırak	(d,e)

CC

1. Yapma yupma	*1. Ne fais pas, ne fois pas,*
2. Dengil dütme	*2. Essieu ne grince pas!*
3. Açılgan buçulgan	*3. Mûri et coupé.*
4. Felfeleoturan guş	*4. Sur le fèlfèl oiseau posé.*
5. Allı gelin pullu gelin	*5. Fille à fiancer fille à marier,*
6. Çek ayağını telli gelin.	*6. Tire ton pied fille maquillée!*

1. Je traduis le doublet turc par une apophonie a/o, ce qui a pour effet de le sémantiser, mais on peut comprendre aussi "ni yap ni youp".

2. *dengil, dütme* : Caferoğlu classe ces termes parmi "les mots incompréhensibles du vocabulaire enfantin" (*manaları anlaşılmayan çocuk ağzına ait kelimeler*); cependant je ne le suis pas. Pour le premier, il peut s'agir en effet d'une variante dissimilée de *dingil* "essieu". Pour le second, il s'agit d'un verbe onomatopéïque: *dütmek* "faire tut-tut".

3. Mots sauvages pour Caferoğlu, alors que pour ma part je comprends: *açılan biçilen* comme des nominaux qui se rapportent au mot sauvage *felfel* (4) désignant le végétal sur lequel est posé l'oiseau.

5-6. *allı, pullu, telli* : ces trois adjectifs renvoient au maquillage et à la parure de la fiancée au moment des fêtes du mariage.

L'exhortatif du pied de la comptine renvoie à la pratique du comptinage sur les jambes étendues. Il s'agit bien sûr d'une comptine de filles.

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

1. Bu Türkçe ikiliği anlamlaştırmak için a/o ünlü alışmasını kullanarak çevirdim, ama bunu "ne yap ne yup" olarak da çevirmek mümkündür.
2. dengil dütme: Caferoğlu bu deyimleri "manaları anlaşılmayan çocuk ağzına ait kelimeler" olarak açıklar; bence 'dengil' dingil'in bir varyantıdır. Düt ise bir yansıma sözcüğüdür.
3. Caferoğlu için yabani olan bu sözcükleri ben, üstüne kuşların konduğu bir bitki anlamına gelen "felfel" yabani sözcüğüne ilişkin "açılan biçilen" anlamına gelen ortaç olarak anlıyorum.
5-6. Allı pullu telli: *bu üç önadıl bizi gelinin düğün merasimi esnasında makyajlanmasına ve süslenmesine atfeder.*
Sayışmanın ayağında bulunan emir kalıbı bize bu sayışmanın uzatılmış bacakların üzerine yapılan bir sayışma olduğunu gösteriyor. Bunun bir kız sayışması olduğuna kuşku yoktur.

Variante (1):

KONYA (a [CI4])

CCI

1. Atlar gelir şakır şakır
2. Benim babam neden fakır
3. İlimandan gelirkene
4. Üç gemi gördüm
5. Biri ağa biri paşa
6. Ortancası İsmet Paşa
7. İsmet Paşa'nın neyi var
8. Yazı yazar oğlu var
9. İnci dizer kızı var
10. Tophane'de top atıldı
11. Sırma saçlı kız vuruldu
12. Sırma saçını almalı
13. Ali Bey'e vermeli
14. Ali Bey hasta
15. Çorbası tasta
16. Püskülü mavi
17. İnadına kavi

1. Les chevaux viennent à grand fracas,
2. Pourquoi est-il fauché papa?
3. M'en revenant du port
4. Aperçus trois bateaux:
5. L'un l' "Agha", l'aut' le "Pacha",
6. Çui du milieu l' "Ismet Pacha".
7. Qu'est-ce qu'il a Ismet Pacha?
8. L'a un fils qu'écrit bouquins,
9. L'a une fille qu'enfile sequins.
10 . Un coup de canon à Tophané
11. Et la fille blonde fut frappée.
12. Ses cheveux blonds il faut couper
13. Et à Ali Bey la donner.
14. Ali Bey est bien malade,
15. Sa soupe est dans la soupière.
16. Son pompon est blanc
17. Son entêtement est grand.

Variantes (11):

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

ANKARA	(k [AX31])
KONYA	(b [T145]; c [T167]; d [T367]; e [T385]; f [T505]; g [T536]; h [T576]; i [T615]; j [T624])
YOZGAT	(a [Gö39])

1.		
Ø		(b,d,e,i)
2.		
ilimon	ilimon	(b,d,e)
3.		
ilimondan gelirken		(b,d,e)
4.		
üç güzel	gördüm	(b,d)
üç kemik	gördüm	(e)
5.		
biri Ali	biri baba	(b,d)
6.		
ortancasi	Ahmet Paşa	(f,g,h,i,j)
7.		
Ahmet paşanın neyi var		(f,g,h,i,j)
8 .		
Ø		(c,d,f,i,j)
9.		
inci teyze kızı var		(i,j)
ince taze kızı var		(c,d,f)

16. Je rends en français la sonorité et non le sens *mavi* = bleu

La comptine exploite le moule de la devinette sur l'"araignée" (*örümcek*): *Arabalar takır takır/Benim babam neden fakir/İnce ipekten halı dokur* (Başgöz, Tietze, *A Corpus of Turkish Riddles*, Los Angeles, 1973, p. 699 n° 709.14).

Bu sayışma örümcek üzerine bir bilmece kalıbı kullanıyor: Arabalar takır takır/Benim babam neden fakır/İnce ipekten halı dokur (Başgöz, Tietze, A Corpus of Turkish Riddles, *Los Angeles, 1973, s. 699 n° 709.14).*

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

CCII

1. Aydın daşı Aydın başı	*1. Roc d'Aydın, pic d'Aydın*
2. Benim babam binbaşı	*2. Mon papa est commandant.*
3. Binbaşının atları	*3. Les chevaux du commandant,*
4. Kişir kişir kişniyor	*4. "Hii Hii" ils hennissent,*
5. Arpa diye kişniyor	*5. "De l'orge!" ils hennissent.*
6. Arpa getirdim az geldi	*6. L'orge apportai, mais c'est peu,*
7. Hangi ata vereyim	*7. A quel cheval la donner?*
8. Al atın üstünde	*8. Dessus le cheval rouan,*
9. İki bülbül oturur	*9. Deux rossignols sont posés.*
10. Elimi sürdüm kanadı	*10. Les ai touché, ma main saigna:*
11. Hangi çeşmede yuyayım	*11. Dans quelle fontaine la laver?*
12. Orta çeşmede yuyayım	*12. Dans celle du milieu la laver.*
13. Orta çeşme kilitli	*13. Celle du milieu est verrouillée!*
14. Akşam gelen kim idi	*14. Qui est venu hier soir?*
15. Emmim oğlu Musa'ydı	*15. C'était mon cousin Moussa,*
16. Elleri kolları kısaydı.	*16. Mains et bras trop courts il a.*

16. Le cousin Moussa rappelle un personnage de mani: *eni boyu kısacık/ memeleri topacık* "bas de taille et rond de seins" (Ç. T. Nahit, *Çankırı halk edebiyatı,* vol. 1, Kastamonu, 1932, p. 95).

Emmi oğlu Musa bize manilerde kullanılan bir kişi adını çağrıştırıyor (Ç.T. Nahit, *Çankırı halk edebiyatı*, cilt.1, Kastamonu, 1932, s. 95).

Variantes (2):

ANKARA	(b [BIV49])
KONYA	(a [T437])

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

CCIII

1. Ayşe ninenin kuzuları meleyor	*1. Les agneaux de Mémé Ayché bêlent,*
2. Arpa saman istiyor	*2. Ils veulent de l'orge et du foin.*
3. Arpa saman yok	*3. Elle n'a plus ni orge ni foin,*
4. Kilimcide çok	*4. Chez l'tapissier y en a plein.*
5. Kilimci kilim dokur	*5. L'tapissier tisse un tapis,*
6. İçinde bülbül okur	*6. Un rossignol y pépie.*
7. O bülbül benim olsa	*7. Ce rossignol je voudrais,*
8. İki kardeşim olsa	*8. Deux frère et söur je voudrais:*
9. Biri ay biri yıldız	*9. L'un lune l'autre étoile.*
10. Hop çukulata piyasa	*10. Hop, chocolat, balade !*
11. Hop çukulata piyasa	*11. Hop, chocolat, balade!*

Variantes (3):

ANKARA	(a [BIV28])
KONYA	(c [T431])
MERSİN	(b [Ö4])

1.
Ayşe hanim keçileri (b)
Ayşe hanımın kuzuları (c)
2.
kişir kişir kişniyor (b)
9.
biri oğlan biri kız (b)
11.
akşam yedim salata (c)
+12.
kız senin baban kerata (c)

8. *kardeş*: je rappelle que le terme s'applique aux germains (frères et sœurs). De même la croyance turque masculinise "le" lune, considéré comme un jeune homme ravisseur de fille (cf. Uno Harva, *Les Représentations religieuses des peuples altaïques*, Paris, 1959, pp. 132 sq.). La comparaison avec la variante (b) confirme l'interprétation.

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

Scansion, *kesileme* (a):
Ayşe/ ninenin/ kuzu/ları/ mele/yor/ arpa/ saman/ isti/yor/ arpa/ saman/ yok/ kilim/çide/ çok/ kilim/çi/ kilim/ dokur/ için/de/ bülbül/ okur/ o bül/bül/ benim/ olsa/ iki/ kar/deşim/ olsa/ biri/ ay/ biri/ yıldız/ hop çuku/lata/ piya/sa/hop çuku/lata/ piya/sa/

CCIV

1. Bacadan bahtım
pitne göz
2. Birin şahan birin boz
3. Bindim bozun boynuna
4. Endim Halep yoluna
5. Halep yolu can bazar
6. İçinde avi gezer
7. Avi beni gohutdi
8. Gulahlarını sarhıtdı
9. Happar hoppar
10. Yarıl yırtıl
11 Su iç gurtul.

1. J'ai regardé du toit:
des yeux méchants,
2. L'un épervier l'aut'gris souris.
3. Sur l'encolure du gris grimpai,
4. A la route d'Alep arrivai.
5. La route est achalandée,
6. D'ailleurs un ours y marchait.
7. Le plantigrade m'effraya,
8. Ses oreilles il agita.
9. Hop-là hap-là,
10. Fends-toi, casse-toi,
11. Bois de l'eau et sauve-toi!

Variante (1):

KARS (a [CII176])

2. *boz* est une couleur de robe de cheval (gris) ; par métonymie peut désigner le cheval lui-même.

2. boz burada "boz at" yerine kısaca kullanılmıştır.

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

CCV

1. - Bekir Bekir neyin var	*1. - Békir, Békir, qu'est-ce que t'as?*
2. Uzun uzun çamın var	*2. De très grands sapins tu as,*
3. Gısa gısa mumun var	*3. De tout petits cierges tu as.*
4. Ala köze yem ver	*4. Donne du foin au böuf tacheté!*
5. - Ben verememem sen ver	*5. - Je peux pas chuis occupé;*
6. On beş deve güdüyon	*6. Quinze chameaux je dois mener,*
7. Ben ağama gidiyon	*7. Chez mon patron dois aller.*
8. On beş deve güdülmüş	*8. Les quinze chameaux furent menés.*
9. Alaca boncuh has boncuh	*9. Jolies perles colorées,*
10. İlik düğme galtacıh.	*10. Boutons, agrafes, selle ornée.*

Variante (1)

ÇANKIRI (a [CV13])

CCVI

1. Bir iki dingilde	*1. Un, deux, balance!*
2. Anasının ilkinde	*2. Chez le premier-né de sa mère.*
3. Çıktım erik dalına	*3. Sur la branche du prunier grimpai,*
4. Baktım şehir yoluna	*4. Le chemin de la ville regardai.*
5. On deve geliyor	*5. Dix chameaux arrivent:*
6. Birine bindim	*6. Sur le premier je grimpai,*
7. Ablama gittim	*7. Chez ma grande sœur je partis.*
8. Ablam pilâv pişirmiş	*8. Ma grande söur a cuit du riz,*
9. İçine sıçan düşürmüş	*9. Elle y İlaissa tomber une souris.*
10. Ben onu yemem	*10. Je n'en mangerai pas,*
11. Ben onu yemem	*11. Je n'en mangerai pas!*
12. Şu dolaptan kim çıkar	*12. De ce placard qui sortira?*
13. Al duvaklı kız çıkar	*13. Un' fille en voile rouge sortira.*
14. Kızın adı Habbe	*14. La fille s'appelle Farce,*
15. Anasının Kabbe	*15. Sa mère s'appelle Garce,*
16. Kabbe kuşu pırrrr.	*16. Oiseau de Garce, frrrr!*

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

Variantes (4):

ANKARA (c [AX13])
KASTAMONU (a [AXXXVI2]; b [Y5]; d [CIII69])

0.
o(oo)
(c)

1.
bir iki dingilden (b,d)
bir iki dingil top dingil top (c)

2.
Ø (b,c)
anasının ilkinden (d)

3.
bastım erik dalına (b)
bindim erik dalına (c)

4.
baktım gemi yoluna (c)

5.
üç gemi geliyor (c)

6.
biri Ağa biri Paşa (c)

7.
ortancası Ismet Paşa (c)

14 - 15. Ni Habbe ni Kabbe ne figurent dans A. Püsküllüoğlu, *Çocuk adları sözlüğü*, Istanbul, 1987, donc il s'agit de jeux de mots. Le premier dérive d'une racine arabe حبه qui désigne une "graine" donc quelque chose de petit et rond, soit une fille "boulotte" pour ne pas dire un "boudin"; quant à la mère, il s'agit d'une déformation de قحبه "putain".

9.Le motif de la souris associé à la nourriture est courant, cf. la comptine française: "Ta mère t'appelle au bout du pré/Pour y manger du lait caillé/Que les souris ont barboté". A noter les variantes qui décrivent la souris avec un chapeau sur la tête.

Comptine appelée *sayu*, sert à désigner le meneur (a).

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

Ne Habbe ne de Kabbe A. Püsküllüoğlu'nun Çocuk adları sözlüğünde *(Istanbul 1987) bulunuyor: öyleyse bir kelime oyunu olmalı. Birincisi* حبه *Arapça kökünden türetilmiştir ve zerre anlamına gelir, yani küçük ve yuvarlak olan bir şey, kısa ve şişman bir kıza şişko dememek için kullanılan bir sözcük; anneye gelince, hayat kadını anlamına* قحبه *özcüğünün değişikliğe uğramış şeklidir.*

9. Yemeği fare bahanesiyle reddetmek yaygın bir kullanıştır. Fransız sayışmasına bkz.: Annen seni çayırın ta öbür ucuna çağırıyor/ kesilmiş süt yemek için çağırıyor/ Fareler çalmış. Ayrıca, başında şapka olan fareleri anlatan varyantlar vardır.

"Sayu" adı verilen sayışma (d)'de öncüyü belirlemeye yarar.

CCVII

1. Biz biz biz idik	*1. Nous nous nous étions,*
2. Bir tahtaya dizildik	*2. Alignées sur une planche étions:*
3. Tahta bizi almadı	*3. La planche nous a pas portées,*
4. Adalara salmadı	*4. Aux ıles nous sommes pas allées.*
5. Adaların kekliği	*5. La perdrix des ïles*
6. Şıngır şıngır bez dokur	*6. Tisse toile à grand fracas,*
7. Mustafa'ya don dokur	*7. Tiss' culotte à Moustafa.*
8. Gittik Halep yoluna	*8. Sur la route d'Alep sommes alïées,*
9. Halep yolu bin pazar	*9. C'était tout comme mille marchés,*
10. Içinde ayı gezer	*10. D'ailleurs un ours y marchait.*
11. Ayı beni ürküttü	*11. L'ours m'a terrorisé,*
12. At kulağımı sarkıttı	*12. Mes oreilles d'âne a fait tomber.*

1-2 Les deux premiers vers - cf. de façon encore plus explicite les variantes - renvoient à une devinette bien connue: *biz biz idik biz idik/ otuz iki kız idik/ ezildik büzüldük/ bir duvara (tahtaya) dizildik* (Başgöz, Tietze p. 747 n° 752.6 dont il existe de très nombreuses variantes (réponse *diş/dişler* "dent(s)").

12. Je rends "oreilles de cheval" dont je ne sais que penser par "oreilles d'âne", l'idée sous-jacente étant qu'elles sont "grandes". Il y a chez les Türk un symbolisme de l'oreille dont la taille est associée à la virilité.

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

1-2 İlk iki dize -- daha açık bilgi için varyantlara bkz. — bize çok bilinen bir bilmeceyi çağrıştırır: biz biz idik biz idik/ otuz iki kız idik/ ezildik büzüldük/ bir duvara (tahtaya) dizildik (Başgöz, Tietze *s. 747 n° 752.6), bunun çok sayıda varyantları vardır (yanıt diş/dişler).*

Variantes (3):

ANKARA (a [AXXXII])
İZMİR (b [E8])
KONYA (c [T545])

1.
biz on iki kız idik (b)
otuz iki kız idik (c)
2.
bir duvara dizildik (c)

CCVIII

1. Çam çam çam çukulata
2. Ver bana limonata
3. Limonata bitti
4. Gelin hanım gitti.
5. - Nereye gitti?
6. - Istanbul'a gitti.
7. - Istanbul'da n'apacak?
8. - Terlik pabuç alacak.
9. - Terlik pabucu n'apacak?
10. - Düğünlere şıkır mıkır giyecek.

1. Pin pin pin, chocolat,
2. Donne-moi de la citronnade.
3. La citronnade est finie,
4. Ma'ame la mariée partie.
5. - Ousqu'elle est partie?
6. - A Stamboul partie.
7. - A Stamboul qu'est-ce qu'elle fera?
8. - Babouches brodées achèt'ra.
9. - Des babouches qu'est-ce qu'elle fera?
10. - A ses noces elle les mettra.

Variantes (20):

ANKARA (a [BIV4]; b [AVI9]; c [AX33]; d [AXXXIII17]; r [BIV51]; s [BIV62])
KAYSERİ (t [CVI64])
KONYA (e [T32]; f [T50]; g [TT106]; h [T194]; i [T203]; j [T226]; k [T240]; l [T277]; m [T363]; n [T448]; o[T506]; p [T542]; q[T571])

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

1.		
Ø		(m)
çan çan çan	çukulata	(d)
çin çin çin	çikolata	(c)
pişman pişman	bir çikolata	(e,f)
bir iki çım	çikolata	(o,p)
bir iki çum	çukolata	(j)
bir iki çum	çulata	(l,n)
2.		
Ø		(m)
hani bana	limonata	(e,h,i,k,l)
buz gibi	limonata	(t)
3.		
Ø		(b,m)
4.		
hanım kızın	aklı gitti	(b,d)
güzel kızın	aklı fikri gitti	(i,k)
küçük kızın	aklı fikri gitti	(h)
şu kızın	aklı gitti	(j)
koca karı	gitti	(g,l,m,n,o,p)
goca garı	yitdi	(t)
5.		
Ø		(e,f,h,j,p)
arıya arıya		(t)
6.		
Ø		(e,h,j)
Istanbul'a	gidicem	(r,s)
işim gücüm	gitti	(t)
7.		
Ø		(e,h,j)
Istanbul'da	n'apıcan	(r,s)
8.		
telli pabuç	alacak	(b,c)
tellik papuc	alıcam	(r,s)
terlik papucu	alacak	(l,n)
güllü babuç	alacak	(f,q)
9.		
tellik papucu	n'apıcan	(r,s)
terlik pabucu	ne yapacak	(d)
güllü babucu	n'apacak	(f,q)

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

10.

düğünlerde	şıkır mıkır	oynıyacak	(n)
düğünlerde	şıngır mıngır	oynıyacam	(r,s)
düğünlerde	şıngır mıngır	giyinecek	(m)
düğünlerde	şıkıdık mıkıdık	giyinecek	(o,p)

Scansion, *kesileme* (r)
istan/bula/ gidi/cem/ istan/bulda/ napı/can/ tellik/ pabuç/ alı/ cam tellik/ pabucu/ n'apı/ can/düğün/lerde/ şıngır/ mıngır/ oynıya/cam/

CCIX

1. Çık çık hanım çardağa	*1. Sors, sors, ma belle, sous la treille,*
2. Yem verelim ördeğe	*2. Donnons du grain au canard!*
3. Ördek başını kaldırdı	*3. Le canard leva la tête*
4. Ayvaları çaldırdı	*4. Et laissa voler les coings.*
5. Ayvacı Lefter	*5. Lefter, vendeur de coings,*
6. Çık boyunu göster	*6. Viens montrer ta belle allure!*
7. Yârim geldi	*7. Mon bien-aimé est venu,*
8. Çevreyi ister	*8. Il a voulu le foulard,,*
9. Çevreyi yıkadım	*9. Le foulard je l'ai lavé,*
10. Bahçeye serdim	*10. Dans l'jardin mis à sécher.*
11. Bahçede güller	*11. Dans le jardin les rosiers.*
12. Ben gider oldum	*12. Moi je suis sur le départ,*
13. Duymasın eller.	*13. Aux aut' pas de racontar.*

5. *lefter* : je traite ce mot comme un nom propre, mais ce n'est pas sûr: il y a un adjectif d'origine persane leftere "bas, vil, misérable"; mais le vers 6 oriente plutôt vers le nom propre. A tout hasard, je signale qu'il y avait un footballeur célèbrissime à Fenerbahçe dans les années 50 qui portait ce nom.
8. çevre "bord", désigne par synecdoque un foulard à l'ourlet brodé.

5. lefter: *1950'lı yıllar arasında Fenerbahçe'de oynayan Rum asıllı efsanevi bir Lefter futbolcu vardı. Bugün hala Büyükada'da yaşamaktadır.*
8. çevre: *kenarları işlenmiş baş örtüsüne denilir.*

Variante (1):

BABAESKİ (a [AXXX2])

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

CCX

1. Çıktım erik dalına	*1. Sur la branche du prunier grimpai,*
2. Baktım demir yoluna	*2. Le chemin de fer regardai.*
3. Üç atlı geliyor	*3. Trois cavaliers arrivent:*
4. Biri ağa biri paşa	*4. L'un Agha, l'aut' Pacha,*
5. Ortancası Ahmet Paşa	*5. Çui du milieu Ahmet Pacha.*
6. Ahmet Paşanın neyi var	*6. Qu'est-ce qu'il a Ahmet Pacha?*
7. Yazı yazan oğlu var	*7. L'a un fils qu'écrit bouquins,*
8. İnci dizen kızı var	*8. L'a une fille qu'enfile sequins.*
9. Tophaneden top atıldı	*9. Un coup de canon de Tophané,*
10. Gidin bakın kim vuruldu	*10. Allez voir qui fut touché!*
11. Al duvaklı kız vuruldu	*11. La fille au voile rouge fut touchée!*
12. Al duvağı açtım	*12. Le voile rouge je soulevai*
13. Içine güller saçtım.	*13. Et dedans des roses versai.*

Le "*çıktım erik dalına*" de la tête de comptine est un calque de début de *mani*: cf. M.H. Göksu, Manilerimiz, Istanbul, 1970, n°23 *çiktım anbar koluna,* n°56 *çıktım pınar başına*; Ş Oktürk, *Türk manileri antolojisi,* Istanbul, 1985, p. 243: *çıktım şose yoluna, çıktım Alo dağına* etc..
La version la plus ancienne est celle qui mentionne Ahmet Pacha (donc a.), personnage que je n'identifie pas pour l'instant. Les variantes avec Kemal Pacha fixent un terminus ad quem puisque c'est en 1935 qu'il prend le nom d'Atatürk. La comptine est donc antérieure. Puis Kemal Pacha est remplacé par Ismet Pacha probablement parce que ça devient trop dangereux de parler du Ghazi.
La mention du chemin de fer qui remplace les bateaux dans la variante (c) nous renvoie bien au début de la République; dès 1923, dans le programme du Parti du Peuple, M. Kemal insiste sur la nécessité de développer le chemin de fer et à partir de 1926 plusieurs milliers de kilomètres de voies ferrées sont mis en chantier (I. Gökalp, "Contribution à l'étude de la structure et de la dynamique du réseau ferroviaire anatolien, 1850-1960", *Anatolia Moderna* V, Paris, 1994, p.141).

Sayışmanın başında bulunan "çıktım erik dalına" maniden alınmış bir kalıptır. Bkz: M.H. Göksu, Manilerimiz, *Istanbul, 1970, n°23 çiktım anbar koluna, n°56 çıktım pınar başına; Ş Oktürk,* Türk manileri antolojisi, *Istanbul, 1985, p. 243: çıktım şose yoluna, çıktım Alo dağına etc..*

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

En eski versiyonlarında Ahmet Paşa kullanılır (a). Bu zatın kim olduğu hakkında bu aşamada elimde bilgi bulunmuyor. Kemal Paşa ile olan varyantları 1935 yılında son bulur çünkü bu tarihten itibaren Mustafa Kemal Atatürk soyadını almıştır. Daha sonra, Kemal Paşa'nın yerini Ismet Paşa almıştır, zira büyük bir olasılıkla Gazi'nin adını kullanmak çok tehlikeli olmaya başlamıştır. (c) varyantında demir yollarının gemilerin yerini alması bizi Cumhuriyet'in başlangıç dönemine gönderir. 1923'den itibaren Cumhuriyet Halk Partisi'nin programında Mustafa Kemal demir yollarının geliştirilmesinin gerekliliği üzerinde ısrarlıdır ve 1926'den itibaren birkaç bin kilometre demir yolunun inşaatına başlanmıştır (I. Gökalp, "Contribution à l'étude de la structure et de la dynamique du réseau ferroviaire anatolien, 1850-1960", Anatolia Moderna *V, Paris, 1994, s.141).*

Variantes (10):

ANKARA	(a [BIV1]; c [AVI19])
ELAZIĞ	(e [ALVII8])
ISPARTA	(b [CI37])
KONYA	(j [T138])
MALATYA	(f [ALXIX2])
MERSİN	(h [Ö8])
TOKAT	(g [B4])

1.

çıktım erik	dağına	(c)
çıktım söğüt	dalına	(i)

2.

baktım gemi	yoluna	(g)
baktım deniz	yoluna	(h)
baktım yolun	sağına	(d)

3.

üç gemi geliyor		(b,e,f,g,h)
üç	tiren	(c)

4.

biri A	biri B	(h)
biri ağa biri han		(i,j)

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

5.		
ortadaki Ahmet Paşa		(f)
ortancası Kemal Paşa		(b,h)
ortancası Ismet Paşa		(c,d)
ortancılı Ahmet Ağa		(e)
ortadaki Piri Paşa		(g)
6.		
Ø		(d,e)
Ismet Paşanın neyi var		(c)
Kemal Paşanın neyi var		(h)
Ahmet Paşanın nesi var		(f)
Piri Paşanın nesi var		(g)
7.		
Ø		(d,e)
inci düzen	kızı var	(g)
allı duvaklı	gelin var	(c)
8.		
Ø		(d,e)
yazı yazan	oğlu var	(g)
9.		
Ø		(c,d,e,)
top atıldı	Tophaneden	(f)
10.		
Ø		(c)
kim vuruldu	kim vuruldu	(d,e)
çıktım baktım	kim vuruldu	(g)
11.		
Ø		(c)
eldivenli	kız vuruldu	(d,e,g)
12.		
eldivenliyi	alalım	(d,e)
eldiveni	açtım	(g)
allı duvağı	açtık	(c)
13.		
Ali beye	verelim	(d,e)
gülleri	saçtık	(c)

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

CCXI

1. Çiğdem çiğdem çiçeçik,	*1. crocus, crocus, fleurette,*
2. Elimi kesti bıçaçık	*2. Le canif a coupé ma menotte.*
3. Yağlık getir silelim	*3. Donne un chiffon que je l'essuie,*
4. Deve boyunu binelim	*4. Que je monte sur le cou du chameau.*
5. Deve boynu bi bazar	*5. Le cou du chameau: un marché,*
6 İçinde maymun gezer	*6. D'ailleurs un singe y marchait.*
7. Maymun beni korkuttu	*7. Le macaque m'a effrayé,*
8. Kulaklarını sarkıttı	*8. Ses oreilles ont pendouillé*
9. Ebem beni okuttu	*9. Ma marraine m'a fait lire*
10. Sırma saçım dokuttu	*10. Et tresser mes cheveux d'or*
11. Çık çıkalım çardağa	*11. Sors, sortons sous la treille,*
12. Yem dökelim ördeğe	*12. Jetons du grain au canard,*
13. Ördek başını kaldırmış	*13. Le canard a levé la tête,*
14. Velveleyi saldırmış	*14. Il a commencé à crier,*
15. Velveleden ne gelir	*15. Qu'est-ce qui sortira de Cris?*
16. Arnı sakar tay gelir	*16. Le poulain au front blanc en sortit.*
17. Taya vurdum kaçırdım	*17. J'ai fouetté le poulain, l'ai volé,*
18. Yedi deniz geçirdim	*18. Les Sept-Mers lui ai fait traverser*
19. Yedi deniz kilidi	*19. Les Sept-Mers sont bouclées à clé,*
20. Gece gelen kim idi	*20. De nuit qui est arrivé?*
21. Emmi oğlu Musacık	*21. Mon cousin le p'tit Moussa,*
22. Elleri golları kısacık	*22. Mains et bras trop courts il a.*

10. Ce vers laisse à penser qu'il s'agit d'une comptine de filles.
15. Il y a je pense un jeu de mots: *velvele* peut être interprété comme un toponyme (?).
Noté comme "chansonnette d'enfant" sans précision d'usage par le collecteur. D'après Caferoğlu (CIII 158) les enfants de la région d'Amasya font une quête au printemps quand le crocus apparaît pour la première fois, en plantant au bout d'une branche un bouquet de ces fleurs et en chantant la formulette. Avec les provisions recueillies pendant la quête, ils font un repas commun.

10. Bu dize bize bunun bir kız sayışması olduğunu düşündürüyor.
15. Bunun bir kelime oyunu olduğunu düşünüyorum: "velvele" *boş laf anlamına gelir.*

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

Derleyici tarafından bir çocuk türküsü olarak belirtilmiştir ve herhangi bir açıklama verilmemiştir. Caferoğlu'na göre (CIII158) Amasya dolaylarında baharda ilk çiçekler açtığında, çocuklar bu çiçeklerden oluşan bir demetle yiyecek toplarlar ve toplama esnasında bu formülü söylerler. Sonra toplanan yiyecekleri hep beraber kırda yerler.

Variantes (3):

AMASYA (c [CIII58])
ANKARA (a [AXVIII17]; b [AXXXIII17])

3-4
Ø (b)
5.
çarşıya gittim bir pazar (b)
6.
içinde ayı gezer (b)
7.
ayı beni korkuttu (b)
9-22
Ø (b)

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

CCXII

1. Çocuhdum facıhdım	*1. J'étais petit, j'étais mini,*
2. Top oynadım acıhdım	*2. Je jouais à la balle et j'avais faim.*
3. Yolda buldum bir erik	*3. Je trouvai une prune sur le chemin.*
4. Gapdı bir ala geyik	*4. Vint un daim qui l'emporta,*
5. Geyik yolu şaşırdı	*5. Et puis le daim s'égara,*
6. Gaf dağını aşırdı	*6. Le mont Qaf il dépassa*
7. Atdı meni bir göle	*7. Et dans un lac me jeta.*
8. Gölde buldum izini	*8. Dans le lac trouvai sa trace,*
9. Gaşdım tutdum dizini	*9. Courus lui saisir les genoux,*
10. Geyik dedi: neynersen	*10. Le daim dit: Qu'est-ce que tu fous?*
11. Vurdum seni ölersen.	*11. Je t'ai frappé, tu mourras!*

Variantes (2)

ARDAHAN	(a [CII68])
KONYA	(b [T83])

4.

geyik kaçtı	ormana	(b)
5-11		
Ø		(b)

1. "mini" rend *facıh* diminutif de *ufacık* " minuscule".
Le collecteur (b) note: formulette pour endormir les enfants.

(b) derleyici çocukları uyutmak için söylenilen bir formül olarak belirtmiştir.

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

CCXIII

1. Çok çok çekirdek	*1. Beaucoup beaucoup de noyaux,*
2. Çekirdeğin içi yok	*2. Dans le noyau il n'y a rien,*
3. Keloğlanın suçu yok	*3. C'est pas la faute du Teigneux.*
4. Padişahın nesi var	*4. Qu'est-ce qu'il a le padichah?*
5. Türlü türlü fesi var	*5. L'a tout plein de beaux chapeaux,*
6. At oynatan oğlu var	*6. L'a un fils qu'est écuyer,*
7. İnci dizen kızı var	*7. L'a une fille qu'enfile sequins.*
8. Padişahı bir görsem	*8. Si je vois le padichah,*
9. Sarı kızı istesem	*9. J'y demanderai la fille blonde:*
10. Ver o kızı	*10. Donne cette fille-là,*
al o kızı.	*prends cette fille-là!*

Comptine pour fillettes. A noter la variation de 6.: pour une fois le fils du roi ne lit pas de bouquins!

Bir kız sayışmasıdır. 6. dizede ilk defa padişahın oğlu kitap okumaz!

Variantes (1)

ANKARA (a [AII24])

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

CCXIV

1. Elim elim epenek	*1. Dans ma main le papillon,*
2. Elden gitti kepenek	*2. Il s'enfuit de sa prison.*
3. Kepeneğin başına	*3. Sur la tête du papillon,*
4. Süleyman'ın saçına	*4. Sur les ch'veux de Salomon,*
5. Bindim deve boynuna	*5. J'monte su'l'cou du chamelon,*
6. Gittim Halep yoluna	*6. Je pars sur la route d' Alep.*
7. Halep yolu gül pazar	*7. C'est un vrai bazar aux fleurs,*
8. İçinde arı gezer	*8. Dedans une abeille y pleure.*
9. Arı beni korkuttu	*9. L'abeille m'a terrorisé,*
10. Kulağımı sarkıttı	*10. Mes oreilles ont pendouillé.*
11. Al da getir bal da getir.	*11. Prends et amène et amène du miel!*

Comptine à geste d'élimination sur les mains (i) ou sur les pieds (j).
Bir eleme sayışması, (i)'de ellerin üzerine veya (j)'de ayakların üzerine sayışılır.

Scansion, *kesileme* (j):
elim/ elim/ epe/nek/ elden/ çıkan/ kepe/nek/ kepe/neğin/ sırtı/na/ süley/man'ın/ saçı/na indim/ Elep/ yolu/na/ Elep/ yolu/ bit pa/zar/ için/de a/yı ka/zar/ ayı/ beni/ korkut:tu/ kula/ğımı/ sarkıt/tı/ sallam/ sallum/ sal/ bu/nu/ çek/ şu/nu.

Variantes (15):

ANKARA	(a [AI6]; e [AVI13]; g [AVII13]); h [AXIX15])
ELAZIĞ	(i [ALVII1])
ERZINCAN	(d [FlS68n°3])
ISPARTA	(c [CI38])
ISTANBUL	(b [FS68n°5])
İZMİR	(n [EIX])
KASTAMONU	(k [CIII73])
KAYSERİ	(m [Gi1])
MERSİN	(o [Ö22])
SÜRMENE	(j [ALVIII3])
TRABZON	(f [ŞI1])
YOZGAT	(l [Gö29])

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

1.		
elim elim	opalak	(b)
elim enek		(c)
el ele	öpenek	(l)
el el	epelek	(e,k,n)
2.		
elden çıkar	kepenek	(f,i)
kelden çıkan	epenek	(o)
elden çıkan	topalak	(b,e,k,n)
yerden çıkan	topanak	(l)
elden çıktı	kelebek	(g)
yer gök	topalak	(m)
3.		
kepeneğin	ne suçu	(f)
kepeneğin	sırtına	(j)
topalağın	yavrusu	(b,k)
topanağın	yavrusu	(l)
kepeneğin	yavrusu	(d)
kepeneğin	suçu yok	(h)
topalağın	sarısı	(m,n)
kelebeğin	aci yok	(g)
4.		
Süleyman'ın	ne saçı	(f)
Süleyman'ın	ne haçı	(c)
bit pirenin	karısı	(l)
sarı koyun	derisi	(e)
yumurtanın	sarısı	(i)
bit bitinin	karısı	(m)
yedi koyun	derisi	(n)
5.		
bindim	deve koluna	(f)
bindim gittim	Haleb'e	(o)
6.		
sürdüm	Halep yoluna	(f,g)
indim	Elep yoluna	(j)
7.		
Halep yolu	can pazar	(f)
Halep yolu	canbazdır	(o)
Halep yolu	ne gezer	(b)
Halep yolu	çim pazar	(l)

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

8.
içında ayı gezer (f,k,l)
içinde ayı kazar (j)
9.
ayı beni korkuttu (f,j,k,l,o)
avcuyu ne yapmalı (h)
10.
kulağını sarkıttı (j)
kulacını sarkıtti (l)
minareden atmalı (h)
11.
sağım solum sarmısağım (f)
sallum sullum (j,o)
birinnen birini (k)
hap hup (h)
+12.
salla bunu çek şunu (f)
sal bunu çek şunu (j,o)
çeksin çıkarsın dedi (k)
altın top (h)

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

CCXV

1. Elim elim erbelâ	*1. Dans ma main le èrbéla,*
2. Elden çıkan Kerbelâ	*2. C'en est fait de Kerbéla.*
3. Kerbelânın yazısı	*3. Les lettres de Kerbéla*
4. Girmiş külhan içine	*4. Sont entrées dans la chaudière.*
5. Külhan içi bit pazar	*5. C'est un vrai marché aux puces.*
6. İçinde ayı gezer	*6. Dedans un ours s'y promène.*
7. Ayı beni korkuttu	*7. L'ours m'a terrorisé,*
8. Kulağımı sarkıttı	*8. Mes oreilles ont pendouillé.*
9. Elma verdim almadı	*9. J'y donne des pommes: i' les prend pas,*
10. Sakız verdim çiğnedi	*10. J'y donne d'la gomme: i' la mastique.*
11. Elebek kelebek	*11. Apillon papillon,*
12. Sür saban çek şunu.	*12. Pousse la charrue, tire çui-ci.*

Variantes (3):

ANKARA (a [AXII11]; b [AXXV1])
KASTAMONU (c [CIII78])

1.	
elim elim elbelâ	(b,c)
2.	
elden çıkan kelbelaâ	(b,c)
3.	
kelbelânın yazısı	(b,c)
4.	
girdim kulah içine	(c)
5.	
kulah içi bit pazar	(c)
8.	
kulacını sarkıttı	(b)
kulacımı sarkıttı	(c)

Comptine à geste d'élimination pour certains jeux durant les veillées d'hiver (b).

(b)'de kış gecelerinde oynanılan bazı oyunlarda bir eleme sayışması olarak kullanılır.

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

CCXVI

1. Elim elim ibrişim	*1. Soie à coudre par poignées.*
2. Elden çıkan bir kuşum	*2. Mon oiseau s'est envolé.*
3. kuş uçtu dala kondu	*3. Il s'est posé sur une branche.*
4. Dal bana yemiş verdi	*4. La branche m'a donné un fruit.*
5.Yemişi manava verdim	*5. Au fruitier je l'ai donné.*
6. Manav bana para verdi	*6. Il m'a donné un liard.*
7. Parayı kasaba verdim	*7. Au boucher je l'ai donné.*
8. Kasap bana koyun verdi	*8. Il m'a donné un mouton.*
9. Koyun çobana verdim	*9. Au berger je l'ai donné.*
10.Çoban bana kaval verdi	*10. Il m'a donné une flûte.*
11. Kavalı canbaza verdim	*11. Au jongleur je l'ai donnée*
12. Canbaz bana at verdi	*12. Il m'a donné un cheval.*
13. Ata bindim taştım	*13. Au galop je suis parti.*
14. Dağ tepe aştım.	*14. Monts et collines j'ai franchi.*

Variantes (2):

ANKARA (a [AV5])
KONYA (b [T647])

1.		
elim elim	elpişim	(b)
3.		
kuş dala	vardı kondu	(b)
5		
yemişi göğe	verdim	(b)
6.		
gök bana	yağmur verdi	(b)
7.		
yağmur yere	verdim	(b)
8.		
yer bana	çimen verdi	(b)
9.		
çimeni çobana verdim		(b)
10.		
çoban bana	kuzu verdi	(b)

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

11.
kuzuyu kasaba verdim (b)
12.
kasap bana para verdi (b)
13.
parayı çerçiye verdim (b)
14.
çerçi bana boncuk verdi (b)
+15.
boncuğu kıza verdim (b)
+16.
kız bana bir at bir ok verdi (b)
+17.
bindim o yağız ata (b)
+18.
okumu ata ata (b)
+19.
dört bucağı dolaştım (b)
+20.
Türk eline ulaştım (b)

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

CCXVII

1. Ene mene dostum	*1. Enè ménè mon ami,*
2. Ben sana küstüm	*2. Je suis fâché avec toi.*
3. Armudu kestim	*3. J'ai coupé la poire,*
4. Tavana astım	*4. L'ai suspendue au plafond,*
5. Tap dedi düştü	*5. Tac elle est tombée,*
6. Kargalar üştü	*6. Les corbeaux se sont rués.*
7. Annem yoğurt getirdi	*7. Maman a apporté du yoghourt,*
8. Kedi burnunu batırdı	*8. Le chat y a fourré son nez,*
9. O kediyi n'apmalı	*9. Que ferons-nous à ce chat?*
10. Minareden atmalı	*10. Nous le jetterons du minaret.*
11. Minarede bir kuş var	*11. Sur le minaret un oiseau,*
12. Kanadına gümüş var	*12. Sur son aile de l'argent,*
13. Enişteninn cebinde	*13. Dans la poche de mon beau-frère,*
14. Türlü türlü yemiş var.	*14. Toutes sortes de fruits.*

C'est la comptine du jeu de cache-cache appelé *saklan-pertek* (d).

"Saklan-Pertek" adıyla bilinen saklambaç oyununda kullanılan bir sayışmadır.

Variantes (14):

ANKARA	(b[AXV2]; c [AXXIX12])
ISTANBUL	(h [T256])
İZMİR	(f (E12])
KONYA	(a [CI3]; g [T157]; i [T280]; j [T353]; k [T393]; l [T463]; m [T469]; n [T557]
YOZGAT	(d [Gö40]; e [Gö 40])

1.			
Ø			(d,e,f)
ine	mine	dostum	(b)
iğne	mine	dostum	(c)
eni	meni	dostum	(h)
o	mo	dostum	(i,l,m)
2.			
Ø			(d,e,f)

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

3.		
Ø		(f)
bir armıdı	kestim	(d)
4.		
Ø		(f,l)
tavandan	astım	(g)
5.		
Ø		(f,l)
pıt dedi	düştü	(b)
tıp dedi		(c,g,h,j,k,m,n)
tik dedi		(i)
larp dedi		(d)
lap dedi		(e)
6.		
Ø		(d,e,f,l)
kargalar	kaptı	(b)
kargalar	uçuştu	(g,h,k)
7.		
Ø		(b,l)
8.		
Ø		(b)
kedi burnunu	soktu	(c)
9.		
Ø (l)		
o kargayı	n'apmalı	(b)
bu kediyi	n'apmalı	(c,e)
10.		
Ø		(l)
11.		
Ø		(l)
minarede	kuş var	(g)
12.		
Ø		(i,l)
13.		
Ø		(l)
eniştemin ceplerinde		(c)
14.		
Ø		(l)
türlü	yemiş var	(d,e)

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

CCXVIII

1. Eveleme develeme	*1. Evèlèmè dévèlèmè.*
2. Deve kuşu kovalama	*2. Chameau ne poursuis pas l'oiseau!*
3. Saksa leylek	*3. Pigogne cigogne,*
4. Hani bana gömlek	*4. Où est mon chemisier?*
5. Dümbelek	*5. Dumbélé,*
6. Al sana bir bebek	*6. Prends-toi un bébé.*
7. Bebek seni sevmiyor	*7. Le bébé ne t'aime pas,*
8. Çöplüğe atıyor	*8. Il te jette aux ordures.*
9. Çöplüğün cadısı	*9. La sorcière des ordures*
10. Cehennemin kadısı	*10. Est le cadi du paradis.*

Variante (1):

ANKARA (a [AXIV4])

Voir la tête de comptine CXXIX.

Sayışmanın başına bkz. CXXIX.

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

CCXIX

1. Eveleme develeme	*1. Evèlèmè dévèlèmè.*
2. Deve kuşu kovalama	*2. Chameau ne poursuis pas l'oiseau!*
3. Çengi çember	*3. Danseuse et cerceau,*
4. Miski amber	*4. Odeur et naseau.*
5. Tazi tuzi	*5. Tazi touzi.*
6. Bereketi zümbül	*6. Chance et yacinthe.*
7. Ne zaman gelir	*7. Quand est-ce qu'elles viennent?*
8. Yazın gelir	*8. En été elles viennent.*
9. Yazılalım çizilelim	*9. Soyons écrits, soyons notés,*
10. Bir tahtaya dizilelim	*10. Sur le volet soyons triés.*
11. Ancık mancık	*11. Maman momon,*
12. A çocuk.	*12. Hé, garçon!*

2. L'existence de la variante (g) nous permet de lever l'ambiguïté: il ne s'agit pas de *devekuşu* "autruche" (animal plutôt mystérieux pour un enfant anatolien des années trente et qui, pour cette raison, aurait peu sa place dans une comptine), mais bien de deux mots, l'un en position sujet (*deve*+ø), l'autre en position objet (*kuş*+(y)I).
Comptine à geste d'élimination; celui qui est désigné en premier au terme du comptinage devient trimeur (a, b).

2. (g) varyantının bulunuşu bu karmaşıklığı ortadan kaldırıyor. Burada "devekuşu"ndan bahsedilmemektedir (30'lu yıllarda Anadolu çocuğuna tamamen yabancı olan bir hayvanın sayışmada bulunması pek olası değildir). Burada iki ayrı sözcük söz konusudur: "deve" özne olarak, "kuş" ise nesne olarak kullanılmıştır.
Eleme sayışması: (a,b)'de sayışma sonunda ilk olarak belirlenen oyuncu ebe olur.

Variantes (37):

ANKARA	(a [AXXXVII]; b [AXLIII1];h [AI3]; i [AV1]; j [AVI12]; l [AIX1]; m [AX24]; o [AXI3]; p [Tu119]; q [AXIII11]; r [AXIV3]; s [AXVIII14])
ÇORUM	(f [CI105]; g [CI38])
DIYARBAKIR	(ab [T218])
ELAZIĞ	(ak [ALVII2])

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

ERZURUM (t [CII215])
ISPARTA (e [CI38])
ISTANBUL (d [Fls68n°4]; ac [T221])
İZMİR (y [E13])
KASTAMONU (c [YI15]; n [AXI1]; u [CV78])
KONYA (z [T99]; aa [T150]; ad [T322]; ae [T434]; af [T496]; ag [T508]; ah [T537]; ai [T578]; aj [T629]
SELANİK (k [AVIII14])
YOZGAT (v [Gö4]; x [Gö26]; al [Gö2])

0.		
o(oo)	mo(oo)	(n,o)
hu		(u)
üübbü x 3		(v)
ö(öö)		(x)
1.		
Ø		(al,am)
avveleme	develeme	(e)
ovalama	dovalama	(f,g)
avalama	tavalama	(n)
evelem	düvelem	(v)
eveleme	geveleme	(aa)
ebeleme	debeleme	(ah, ai,aj)
2.		
Ø		(al,am)
kedi guşu	govalama	(g)
kurt kuşu	kovalama	(l)
kara kuş	kuvalama	(v)
kara kuşu	kovalama	(x)
3.		
Ø (s)		
çenki	çember	(d)
civciv	cember	(u)
çengi	cenger	(h)
çember		(z,ac)
çengi	çebge (ag)	
cengi	cebge (ah,ai)	
cengi	cephe	(aj)
çekti	çember	(x)

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

çengel	çember	(y)
çalı	çember	(al)
çekti	çember	(x)
lastik	lember	(t)
4.		
Ø		(t,aa,ag)
müşkü	amber	(ak)
asgı	amber	(p)
amber	miski	(s)
miski	kanber	(v)
miski	anbar	(x)
mis gibi	amber	(z,ac)
miskin	ganber	(u)
5.		
Ø		(v,ag)
sazı	tuzu	(c)
tazi	tuzu	(f)
tâze	tûze	(p)
taze	tizi	(u)
tazı	tuzu	(s)
tazı	tüzü	(ac)
tâzâ	tûzâ	(x)
tarı	tücü	(z)
dazı	duzu	(ak)
6.		
Ø		(e)
mürekkebin	kızı	(b,d,h,j,s)
berber	kızı	(c,f,m)
melekete	kızı	(r)
merkebin	kızı	(y)
mirekebin	kızı	(u)
arabın	kızı	(q)
7.		
Ø		(f)
ne zaman	geldin	(b,d,e,q,y)
ne gün	geldin	(c)
ne vakit	geldin	(h,k,m,r,ab)
ne zaman	gelecek	(l,u,al)
ne vakit	gelelim	(i,s,x)

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

8.

yazın	geldim	(b,d,e,q,c,h,k,m,r,y,ab)

9.

yazılalım		(c,v)
yazılalım	yuzulalım	(f)
yazılalım	dizilelim	(l,s)

10.

bir ipliğe	dizilelim	(f)
bir kenara	düzilelim	(v)

11.

ancık	boncuk	(h)
encik	mencik	(b)
encik	boncuk	(e)
encuk	boncuk	(i)
ancık	boncuk	(k,q,v,ab)
incik	mincik	(u)
encek	mencek	(x)

12.

rebia	çocuk	(b)
rebbi a	çocuk	(e)
lebbi a	çocuk	(i,ab)
leppeye	çocuk	(k)
lebbey a	çocuk	(q)
rabbim	kesecik	(u)
rabbum	çocuk	(v)
leblebi	çomak	(x)

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

CCXX

1. - Fili fili morfakadın	*1. - Œill' œill' femme morfa,*
2. Nerde koydun karanfili	*2. Où donc l'œillet tu posas?*
3. - Telledim pulladım	*3. - D'argent tressé , d'or pailleté,*
4. Edirne'ye yolladım	*4. A Edirné l'ai envoyé.*
5. - Edirne'de ne çıkar	*5. - Que trouve-t-on à Edirné?*
6. - Al duvaklı kız çıkar	*6. - Un'fille en voile de mariée.*
7. - Açın açın görelim	*7. - Levez le voile et voyons,*
8. Sırma saçın örelim	*8. Ses cheveux d'or lui tressons,*
9. Bey oğluna verelim	*9. Au fils du bey la donnons.*
10. - Bey oğlunun nesi var	*10 . - Qu'est-ce qu'il a le fils du bey?*
11. - Göğe çıkar atı var	*11. - Un cheval qui monte aux cieux,*
12. Kuyruğunda beni var.	*12. Qui a une tache sur la queue.*

Variantes (2):

ANKARA (a [AX32]; b [AXII5])

1.		
Ayşe ayşe	fili fili	(b)
3.		
alladım	pulladım	(b)
5.		
Edirne'nin	kızları	(b)
6.		
yazı yazar	elleri	(b)
7.		
Kur'an okur	dilleri	(b)
8-11 (CCI 14-17)		(b)
12.		
Ø		(b)

1. *morfa*: une hypothèse audacieuse pour comprendre l'origine du mot sauvage serait d'envisager la métathèse *mor kadıfa* (<kadife) "velours violet", étoffe très courante chez les marchands de tissu; par ailleurs le violet est l'une des couleurs ordinaires de l'œillet, cf. le *mani* "Mon œillet devient violet": *karanfilim mor olur* (V. Mahir, *En güzel Türk manileri,* Istanbul, 1933, p. 54).

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

3. t*elle-*, *pulla-* font référence à la préparation de la fiancée au moment des cérémonies du mariage.

1. morfa: *bu yabani sözcüğün nereden geldiğini anlamak için çok uzak bir varsayımdan hareket ederek "mor kadife"'nin içgöçmesinden meydana gelebileceği düşünülebilir. Ayrıca, mor karanfilin rengidir;bkz.: V. Mahir,* En güzel Türk manileri, *Istanbul, 1933, s. 54: karanfilim mor olur.*

CCXXI

1. Ha sandığım sandığım	*1. Ah mon coffre, mon coffre,*
2. Ateşine yandığım	*2. Je veux me brûler à ton feu!*
3. Kimin kimin ipliği	*3. Il est à qui le fil?*
4. Mustafa'nın ipliği	*4. Il est à Moustafa le fil.*
5. Mustafa'nın nesi var	*5. Qu'est-ce qu'il a le Moustafa?*
6. Kır ata biner oğlu var	*6. L'a un fils qu'est cavalier,*
7. İnci düzen kızı var	*7. L'a une fille qu'enfile sequins.*
8. İncisini üzdüğüm	*8. Je veux casser son collier,*
9. Oturup beraber dizdiğim	*9. Avec elle les renfiler.*
10. Dizdiğim duymuşlar	*10. Ils ont appris mon renfilage,*
11. Beye haber vermişler	*11. Au bey ils ont fait commérage.*
12. Beyim beyim ne ister	*12. Mon bey, mon bey, que veut-il?*
13. Altı başka tay ister	*13. Six poulains de plus il veut*
14. Kuyruğundan kuş ister	*14. Et un oiseau fait de leurs queues.*
15. Kuşu vurdum oturdum	*15. J'ai abattu l'oiseau, me suis assis,*
16. Yedi deniz geçirdim	*16. Les Sept-Mers lui ai fait traverser,*
17. Yedi deniz kilidi	*17. Les Sept-Mers sont bouclées à clé.*
18. Size gelen kim idi	*18. Chez vous qui est arrivé?*
19. Urum yapak leyleği	*19. La cigogne Ouroum-Yapak.*
20. Giymiş keten gömleği	*20. Elle a mis chemise de lin,*
21. Keten gömlek dizinde	*21. Chemise de lin jusqu'aux genoux.*
22. Gözüm vezir kızında	*22. J'ai l'œil sur la fille du vizir.*
23. Veziri bıçakladım	*23. J'ai poignardé le vizir,*
24. Kızını kucakladım	*24. J'ai embrassé sa fille.*

1. Peut être rapproché d'un vers initial de mani: *açtım sandığımı açtım* (Ç.T. Nahit, p.167).
6. Littéralement = fils chevaucheur de cheval blanc.

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

1. Bir maninin başlangıç dizesine benzetilebilir: açtım sandığımı açtım (Ç.T. Nahit, p.167).

Variante (1):

TRABZON (a [Ş4])

CCXXII

1. İğne battı	*1. L'aiguille s'est enfoncée,*
2. Canımı yaktı	*2. Ma peau elle a percé.*
3. Tombul kuş	*3. Attelle à la charrette*
4. Arabaya koş	*4. L'oiselle grassouillette.*
5. Arabanın tekeri	*5. Roue de charrette,*
6. Istanbul'un şekeri	*6. Chou d'Istanbul.*
7. Hap hup	*7. Hap hop,*
8. Altın top	*8. Boules d'or.*
9. Kimsede yok	*9. Personne n'en a,*
10. Bizde çok.	*10. Mais nous beaucoup!*

Variantes (58):

ANKARA (a [BIV36]; b [AXXXIV9]; c [AXXVI4]; d [AXLVI3]; i [AI4]; j[AV2]; k [AVI16]; l[AVII7]; m [AVIII7]; n [AIX2]; o [AX19]; p [AXII14]; q [AXIV9]; r [AXVIII19]; s [AXIX9]; t [BIII1]; u [AXXII1] ; v [AXXVII1]; w [AXXIX1]; x [AXXX1]; y [AXXXI1]; z [AXXXII2]; aa [AXXXIII3]; ag [BIV59]; ah [BIV71])

ÇORUM (h [CI106])

GAZİANTEP (ac [CIV52])

İZMİR (ai [E19])

KASTAMONU (e [YI12])

KAYSERİ (g [CI79])

KONYA (f [CI3]; ak [T26]; al [T41]; am [T64]; an [T85]; ao [T97]; ap [T121]; aq [T151]; ar [T164]; as [T176]; at [T185]; au [T246]; av [T254]; aw [T378]; ax [T400]; ay [T435]; az [T442]; aaa [T443]; aab[T494]; aac [T540]; aad [T548]; aae [T582]; aaf [T593])

MERSİN (aj [Ö9])

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

o.		
o(oo)		(c,d,n,o,i,r,ac,ad)
o(oo) mo(oo)		(e,k,l,w,y)
hooo		(m,s)
1.		
Ø		(al,aw,ax,az)
inne	battı	(t,ac,ah,aq,aad,aae)
ine	battı	(u,v,y,ae,ar,at,au,ay)
2.		
Ø		(al,aw,ax,az)
ciğerimi yaktı		(f,ak,aw,ax,az)
3.		
tombul goş		(h)
tombul koç		(w,y,af)
tombul kız		(m,r,ac,ad,ae,ai,aj)
4.		
Ø		(al,av,aw,az)
arabayı koş		(f,h,ae,ak,am,ay,aab,aac,aad,aae,aaf)
5.		
arabanın tekerleği		(x,z)
arabamın tekerleği		(aad)
çıngıldaklı mıngıldaklı goş		(f)
çıngırdaklı	koç	(j)
çıngırdaklı mıngırdaklı kuş		(l,s,an)
cıngırdaklı	kuş	(k)
cıngıldaklı	kuş	(aac,aad)
6.		
Ankara'nın şekeri		(y)
tıngır mıngır mekerleği		(z)
7.		
hap yup		(s)
harp hurp		(ao,av)
hop hop		(t,ax,ay)
hop lup		(aj)
lap lup		(p)
8.		
kimseye	yok	(b)
bundan başka oyun yok		(c,p,aq)
yıldırım	top	(w,x,ac)
lastik	top	(ar)

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

9.
Ø (i,m,n,o,q,u,v,y,z,aa,ad,ae,af,ap,ar,as,aw,ax,ay)
bundan başka oyun yok (d,aj)
nerden geldin ordan çık (m)
10.
Ø (g,i,m,n,o,q,t,u,v,y,z,aa,ad,ae,af,ap,ar,as,aw,ax,ay)

La formulette est désignée comme *sayışma* (q). (a) est récité par Murat Boratav en 1949 (à 6 ans) et (t) en 1952 (à 9 ans).

(q)'da bu formül "sayışma" olarak belirtilmiştir. (a) Murat Boratav tarafından 1949'da (altı yaşındayken) ve (t) 1952 (dokuz yaşındayken) söylenilen sayışmalardır.

Scansion, *kesileme* 1-4 (ad):
iğne/ battı/ canımı/ yaktı/ tom/bul/ kız/ ara/baya/ koş/
5-7 (ae):
ara/banın/ teke/ri/ Istan/bulun/ şeke/ri/ hap/ hup/ al/tın/ top/

CCXXIII

1. İnannacı belnannacı	*1. Croyantificateur, souvenificateur,*
2. Şakamacı	*2. Plaisanterificateur.*
3. İplik sütlük	*3. Aiguillée de fil, pot à lait*
4 Dandil dana	*4. Danndile veau*
5. Citanlı kara	*5. Djitané noir.*
6. Paşam bana bir at verdi	*6. Mon roi un cheval m'a donné,*
7. Bindim gittim	*7. Je l'ai monté, m'en suis allé,*
8. Dere tepe aştım	*8. J'ai franchi et monts et vallées.*
9. Al kuzuyu kucakladım	*9. L'agneau rouge ai embrassé,*
10. Kara kuzuyu bıçakladım	*10. L'agneau noir ai poignardé.*
11. Emmim dayım	*11. Oncle paternel, oncle maternel*
12. Bu da benim payım.	*12. Çui-ci aussi est à moi!*

Variante (1):

BOYABAT (a [AXI2])
4. Veau = palet.

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

CCXXIV

1. İp ip ilmeden	*1. Fil fil , hors du nöud coulant.*
2. Delme sülük delmeden	*2. Ne perce pas, sangsue, hors du gilet.*
3. Yer kuz tepeli	*3. Sol, ubac montueux.*
4. Tepe başı gül pazar	*4. Le sommet un marché aux fleurs.*
5. İçinde tilki gezer	*5. Dedans un renard y erre*
6. Tilki beni korkuttu	*6. Le renard m'a effrayé*
7. Kuyrucağını sarkıttı	*7. Sa p'tite queue a pendouillé.*
8. Ali beyin atı var	*8. Ali bey a un cheval,*
9. Kap karacık götü var	*9. Son cul est tout noiraud.*
10. Şallak mallak	*10. A poil bas les caleçons,*
11. Çek ayak	*11. Tire tes arpions,*
12. Çenber dayak	*12. Bâton en rond.*

Variante (1)

GAZİANTEP (a [FS68n°2])

10. *şallak mallak* = çırılçıplak (SDD) “tout nu”.

CCXXV

1. Karga karga gak dedi	*1. Corbeau, corbeau croa-croa,*
2. Bin duvara bak dedi	*2. Grimpe au mur et r’garde là!*
3. Hacı nine kına döver	*3 . Mémé-Hadji au henné s’ eint,*
4. Ben bilirim kimi sever	*4. Je saurai qui elle aime bien.*
6. Altın Paşa çardakta	*5. Sous la tonnelle Or-le-Roi,*
7. Gümüş yüzük parmakta	*6. Une bague d'argent au doigt:*
8. Getirin kızı göreyim	*7. - Am’nez la fille que j’ la voie!*
9. Atlara bindireyim	*8. A cheval j’ la fais monter,*
10. Saraya götüreyim	*9. Au palais j’vais l'emporter,*
11. Sarayda kahve kaynar	*10. Au palais le café bout,*
12.Içinde bülbül oynar	*11. Et le rossignol y joue.*
13. Has ekmek hus ekmek	*12. Pain vrai pain vri,*
14. Sen çıktın	*13. Toi tu es sorti!*

Variantes (9)

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

ANKARA (a [BIV68]; b [AXXXIV10]; e [AI14]; f [AVII12]; g [AXVIII12])
ANTALYA (c [AXLVI12])
İZMİR (h [E18])
KASTAMONU (d [Y2])

0.
o(oo) (g)
2.
çık tepeye bak dedi (d)
3.
koca nine kına döver (c)
6.
altın paşa konakta (c)
8-10
görelim/bindirelim/götürelim (g)
13.
boş ekmek pus ekmek (e)
14.
sen bu oyundan çık (e)
bir boza çık (d,g)

CCXXVI

1. Leylek kafasını kaldırmış kaldırmış
2. yuvasına saldırmış saldırmış
3. Aynalı defter
4. Düğmeli defter
5. Nişanlın gelmiş
6. mendili ister
7. Mendili yudum
8. Bahçeye serdim
9. Bahçede güller
10. Ağzına ballar.

1. La cigogne leva la tête, leva,
2. Sur son nid elle se jeta, se jeta.
3. Cahier à miroirs,
4. Cahier à fermoirs.
5. Ton fiancé est venu,
6. Il a voulu le mouchoir.
7. Le mouchoir je l'ai lavé,
8. Dans l'jardin mis à sécher.
9. Dans le jardin les rosiers,
10. A la bouche la miellée.

Variante (1)

KONYA (a[T526])

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

Cette version, comme la précédente, semble composite: les deux premiers vers, de schéma métrique plus long, semblent importés d'une chanson.

Bu versiyon farklı sayışmaların kaynaşmasından meydana gelmiş olabilir: ilk iki dize daha uzun bir metrik yapıya sahiptir, bir türküden alınmış olabilir.

CCXXVII

1. Masal masal maliki	*1. Conte, conte, conterie,*
2. Yolda saydım on iki	*2. En ch'min comptai deux et dix.*
3. On ikinin yarısı	*3. La moitié du chiffre douze,*
4. Tilki çakal derisi	*4. Peau de renard et de louve.*
5. Bindim deve boynuna	*5. Monté su'l'cou du chameau,*
6. Gittim Halep yoluna	*6. Je partis pour Aleppo.*
7. Halep yolu çil pazar	*7. Un bazar aux bibelots.*
8. İçinde ayı gezer	*8. Dedans un ours s'y promène.*
9. Ayı beni korkuttu	*9. L'ours m'a terrorisé.*
10. Damdan taşak sarkıttı	*10. Du toit pendouillaient ses couilles.*
11. Taşağımı yediler	*11. Moi on m'a brouté les couilles,*
12. Bana cüce dediler	*12. On m'a traité d'avorton.*
13. Ben cücelikten bezdim	*13. Du nanisme chuis dégoûté,*
14. Bir kuyu kazdım	*14. Un puits j'ai creusé,*
15. İçine düşe yazdım	*15. Dedans j'ai failli tomber.*
16. Babam ayran getirmiş	*16. Papa d'l'ayran apporta,*
17. Geyik burnunu batırmış	*17. Le cerf son nez y fourra.*
18. - Bu kimin geyiği	*18. - C'est le cerf de qui?*
19. - Ali beyin geyiği	*19. - C'est le cerf du bey Ali.*
20. - Ali beyin nesi var	*20. - Le bey Ali qu'est-ce qu'il a?*
21. - Inci dizen kızı var	*21. - L'a une fille qu'enfile sequins.*
22. Kız kıza gelmez	*22. La fille vient pas chez les filles,*
23. Kız bize gelmez	*23. Elle vient pas non plus chez nous.*
24. Nişanlısı gelmiş	*24. Son fiancé est arrivé,*
25. Don gömlek ister	*25. Chemise il a demandé.*
26. Don gömlek yoktur	*26. Ni chemise ni caleçon:*
27. Bahçede serili	*27. Etendus dans le jardin.*
28. Bahçede güller	*28. Dans le jardin les rosiers,*
29. Ağzına ballar	*29. A la bouche la miellée.*
30. Ben gider oldum	*30. Moi je suis sur le départ,*

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

31. Duymasın eller	*31. Aux aut' pas de racontar.*
32. Ocağında kül olayım	*32. Je serai cendre dans ton foyer,*
33. Şamdanında mum olayım	*33. Bougie dans ton chandelier,*
34. Bahçende gül olayım	*34. Je serai rose dans ton jardin,*
35 Sabah sabah açılayım	*35. Je m'ouvrirai au matin,*
36. Dülbendine saçılayım	*36. Accrochée à ton turban*

C'est à la limite de la comptine (bien que désigné comme telle); plutôt un *tekerleme*; mais quelques indices côté *sayışma*: vers 2-3 et 22-23.
Dans le même genre on signalera qu'il existe des mani très longs, une vingtaine de vers au lieu du quatrain normal (cf. S. Akalin, *Türk mânileri,* Istanbul, 1972, p. 451 n° 5168.).

Sayışmaya pek benzememektedir: daha çok bu bir tekerleme olarak görülmelidir; ama yine de bazı bölümler sayışmayı andırır: dize 2 ve 22-23.
Aynı tipte, çok uzun manilerin olduğunu belirtmek gerekir, normal dörtlük yerine yirmiye yakın dizeden oluşur (bkz. S. Akalin, *Türk mânileri,* Istanbul, 1972, p. 451 n° 5168).

Variante (1):

BURSA (a [T1])

CCXXVIII

1. O(oo) mo(oo) kadife	*1. Ooo... mooo.. velours,*
2. Kızın adı Raife	*2. La fille s'appelle Bon-Secours.*
3. Ebem yoğurt getirmiş	*3. Marraine du lait apporta*
4. Kedi burnunu batırmış	*4. Le chat son nez y fourra*
5. Bu kediyi n'apmalı	*5. Du matou que ferons-nous?*
6. Minareden atmalı	*6. Du minaret le jetterons-nous?*
7. Minarede bir kuş var	*7. Y a un oiseau su' l' minaret,*
8. Kanadında gümüş var	*8. Sur son aile un sou d'argent.*
9. Eniştemin cebinde	*9. Dans la poche de mon beau-frère,*
10. Türlü türlü yemiş var	*10. Y a toute sorte de fruits secs.*
11. Çek dil çık dil.	*11. Sors la langue, tire la langue!*

Variantes (7):

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

ANKARA (a [AVIII11]; b [BIV46]; g [AXIX21])
ÇORUM (f [CI105])
İZMİR (c [E12])
KONYA (d [T334]; e [T453])

3.
annem yoğurt getirdi (c,d,e)
4.
kedi burnunu batırdı (c,d,e)

CCXXIX

1. Sandığımda bin akçe
2. Bin akçemi bitirdim
3. Hindistan'a yetirdim
4. Hindistan'ın atları
5. Beni gördü kişnedi
6. Arpa verdim
yemedi
7. Buğdayı nerden alım
8. Gittim ben kızı gile
9. Bey kızı kilim dokur
10. Içinde bülbül okur
11. Ninem beni okuttu
12. Karga teli dokuttu
13. Sağım solum sarmısağım
14. Salla beni çek şunu.

1. Dans mon coffre mille sous.
2. J'ai fini les mille sous
3. Et suis arrivé en Inde.
4. Les chevaux de ce pays,
5. En me voyant ont henni.
6. Leur donnai d'l'orge,
l'ont pas mangé,
7. Où est-ce que je vais trouver du blé?
8. Chuis parti moi chez la fille.
9. La fille du bey tisse tapis,
10. Dedans l'rossignol pépie.
11. Mémé m'a fait réciter,
12. Du fil-de-corbeau m'a fait tisser.
13. Ma droite, ma gauche, mon ail.
14. Secoue-moi, tire-moi ça.

Variante (1):

TRABZON (a [Ş13])

3. *yetir- = yetiştir-*
4. *alım = alayım*
8. gile: fonctionne ici comme une particule autonome; en turc ancien +kıl désigne les tonalités de couleurs ou les figures à plusieurs côtés, puis en turc standard actuel les familles humaines ou végétales.

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

CCXXX

1. Sekelim kızlar sekelim hay hay	*1. Sautillons, les filles, sautillons, aïë aïë*
2. Arpa da buğday ekelim hay hay	*2. Plantons de l'orge et du blé.*
3. Küp dibinde bastırma hay hay	*3. Au fond d'la jarre n'appuie pas,*
4. Kız zülfünü kestirme hay hay	*4. Les tresses des filles ne coupe pas!*
5. Kestirirsen var kestir hay hay	*5. Si tu l'fais alors fais-le,*
6. Bey oğluna gösterme hay hay	*6. Ne le montre pas au fils de bey.*
7. Bey oğlunun atları hay hay	*7. Les chevaux du fils de bey,*
8. Kiyir kiyir kişneşir hay hay	*8. "Hii hii" ils hennissent ensemble,*
9. Neyin için kişneşir hay hay	*9. Pourquoi donc* *ils hennissent ensemble?*
10. Arpanın için kişneşir hay hay	*10. Pour avoir de l'orge* *ils hennissent ensemble!*
11. Arpayı nerden alayım hay hay	*11. L'orge où faut-il que je l'achète?*
12. Karıncadan alayım hay hay	*12. Chez la fourmi faut que je l'achète.*
13. Karıncada çoğumuş hay hay	*13. Chez la fourmi y en a prou,*
14. Bey oğlunda yoğumuş hay hay	*14. Chez le fils de bey y en a plus.*
15. Bey oğlunun neyi var hay hay	*15. Le fils de bey qu'est-ce qu'il a?*
16. İnci dizer kızı var hay hay	*16. L'a une fille qu'enfile sequins,*
17. Yazı yazar oğlu var hay hay	*17. L'a un fils qu'écrit bouquins,*
18. İki çatak biti var hay hay	*18. L'a deux poux qui valent rien,*
19. Dümbelekten götü var hay hay.	*19. L'a un cul comme tambourin.*

KONYA (a [T282])

4-5. Probablement empruntés à un mani: *kız kakülünü kestir/ kestirirsen az kestir* "coupe les boucles des filles/ si tu le fais, fais-le peu" (Ç. T. Nahit, *Çankırı halk edebiyatı*, cild I, Kastamonu, 1932, p. 132, n°7O).

19. Le caractère obscène de ce vers m'amène à considérer que sek- (en 1.) pourrait bien cacher sik-, donnant un sens "baisouillons, les filles, baisouillons", qui impliquerait la réutilisation par les garçons d'une comptine de filles.

Avant d'être une comptine, l'informateur précise qu'il s'agit d'un chant de danse halay exécutée par les fillettes au printemps.

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

4-5. Büyük olasılıkla maniden alınmıştır:kız kakülünü kestir/ kestirirsen az kestir (Ç.T. Nahit, Çankırı halk edebiyatı, *cild I, Kastamonu, 1932, s. 132, n° 7O).*
19. Bu dizede bulunan müstehcenlik bende 1. dizedeki sek-'in örtülü bir şekilde sik-'in yerine kullanılmış olabileceği izlenimini uyandırıyor: "s(e/i)kelim kızlar s(e/i)kelim"
Bu sayışmayı söyleyen kişi bunun daha öncedeki bir halay türküsü olduğunu ve sonra da sayışmaya dönüştüğü belirtmiştir.

CCXXXI

1. Tahta tahta ben var	*1. Planche et planche et moi,*
2. Uzun uzun şam var	*2. Long et long et pin.*
3. Kak öküze yem ver	*3. Pique le bœuf et nourris-le,*
4. Ben verememem sen ver	*4. Moi sûrement pas, toi nourris-le.*
5. Abam abama küstü	*5. Ma grande sœur elle s'est fâchée,*
6. Cam elini kesti	*6. La vitre la main a coupé.*
7. Amcam yoğurt getirdi	*7. Mon oncle du yaourt apporta,*
8. Kedi burnunu batırdı	*8. Le chat son nez y fourra,*
9. Kedinin burnunu kestiler	*9. On coupa le nez du chat,*
10. Minareye astılar	*10. Au minaret on l'accrocha.*
11. Minarenin kilidi	*11. Cadenas du minaret.*
12. Akşam gelen kim idi	*12. Qui est venu hier soir?*
13. Amcamın oğlu Musacık	*13. Mon cousin le p'tit Moussa,*
14. Eli kolu kısacık	*14. Mains et bras trop courts il a.*
15. Çekil burdan topacık.	*15. Tire-toi d'là grosse toupie!*

Variante (1):

MERSİN (a [Ö17])

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

CCXXXII

1. Tata tata tamaşır	*1. Tata tata tamachïre,*
2. Hoş geldin kervan başı	*2. Bien l'bonjour caravanier!*
3. Kervan başının atları	*3. Les chevaux du caravanier,*
4. Kiril kiril kişniyor	*4. "Hiie hiie" ils hennissent:*
5. Nenin üçün kişniyor	*5. Pourquoi donc est-ce qu'ils hennissent?*
6. Arpanın üçün kişniyor	*6 . Pour avoir de l'orge ils hennissent*
7. Arpayı nerden almalı	*7. L'orge où faut-il l'acheter?*
8. Satıncıdan almalı	*8. Chez le marchand l'acheter.*
9. Satıncıda yoğumuş	*9. Chez le marchand y en a plus.*
10. Karıncada çoğumuş	*10. Chez la fourmi y en a prou.*
11. Hangi ata dakalım	*11. A quel cheval la donner?*
12. Sakar ata dakalım	*12. Au ch'val à tache sur le nez.*
13. Sakar atın üstünde	*13. Sur le dos de ce dernier,*
14. İki bülbül döğüşür	*14. Deux rossignols se combattent.*
15. Biri kaçmış gidiyor	*15. L'un s'enfuit à tire d'aile,*
16. Getirin kanını içelim	*16. Amenez-le buvons son sang!*
17. Akşehir'e göçelim	*17. Et à Akchéhir migrons.*
18. Akşehir'in kilidi.	*18. Le cadenas d'Akchéhir.*
19. Gece gelen kim idi	*19. Qui est venu cette nuit?*
20. Emmi oğlu Musacık	*20. Mon cousin le p'tit Moussa,*
21. Elleri kolları kısacık.	*21. Mains et bras trop courts il a.*

Variantes (7)

ANKARA	(a [Tu 116])
KASTAMONU	(c [YI10])
MERSİN	(b [Ö20])
YOZGAT	(d,e [Gö5]; f [Gö184; g [Gö17])

1.

tahta tahta	tameşir	(d)
tahta tahta	taraba	(e)
takta takta	taraba	(f)
tahta tahta	tamaşa	(g)
teke teke	ton paşa	(c)

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

2.		
Ø		(f,g)
hoş geldin	kervan paşa	(d)
hoş geldin	pervan paşa	(c)
anan baban	humaşır	(b)
3.		
kervan paşanın	atları	(d)
pervan paşanın	atları	(c)
humaşirin	atları	(b)
tarabanın	atları	(e,f)
4.		
kişim kişim	kişniyor	(b)
kişir kişir	kişniyor	(g)
kiyir kiyir	kişniyor	(c)
kirim kirim	kişniyor	(e)
5.		
ne için	kişniyor	(c)
neyin üçün	kişniyor	(e)
7.		
arpayı kimden	almalı	(c)
arpayı nerden	alalım	(d)
8.		
satıncıdan	alalım	(d)
satıcıdan	alalım	(f)
9.		
satıcıda	yoksa	(e)
satıcıya	yoksa	(f)
10.		
karakancıda	çok	(b)
Kel Hacıda	çoğmuş	(d)
katırıcıdan	almalı	(e)
katırcıdan	almalı	(f)
11.		
hangi tayı	vermeli	(c)
hangi taya	takmalı	(f)
12.		
küçük tayı	vermeli	(c)
orta taya	takmalı	(f)
13.		
küçük tayı	üstünde	(c)

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

orta tayın	üstünde		(f)
14.			
iki bülbül	ötüyor		(e)
15.			
kandıdı	kandıdı		(c)
çektim birini vurdum			(f)
16.			
bana kannı dediler			(f)
17.			
Aksaray'a	geçeyim		(c)
Kayseri'ye	gidelim		(e)
18.			
Ø			(c)
Kayseri'nin	kilidi		(e,f)
21.			
haydi		sen çık	(e,f)

18. Dans les comptines persanes de la même époque (1920-1930) on trouve aussi mention d'un cadenas sur la porte des villes (H. Massé, *Croyances et coutumes persanes*, Tome II, Paris, 1938, p. 496).

18. Aynı döneme ait Farsça sayışmalarda (1920-1930) şehir kapılarının üstünde bulunan kilitlerden bahsedilir (bkz. H. Massé, Croyances et coutumes persanes, *Tome II, Paris, 1938, s. 496).*

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

CCXXXIII

1. Tek teke tekene	*1. Cher cherde cherdon,*
2. Düştüm demir tikene	*2. Chuis tombé dans le chardon.*
3. Demir tiken açıldı	*3. Le chardon a éclaté*
4. Ala boncuk saçıldı	*4. Des perles il a dispersé.*
5. Ala boncuk kaç boncuk	*5. Combien d'perles, perles bleues?*
6. İliğim düğmem kaytancik	*6. Bouton boutonnière et cordon,*
7. Kaytancığı almalı	*7. Il faut enl'ver le cordon*
8. Ala dağa salmalı	*8. Et le jeter sur le mont.*
9. Ala dağın armudu	*9. La poire du mont bigarré.*
10. Anan baban var mıdır	*10. Tes parents sont-ils en vie?*
11. Annem babam olsaydı	*11. Si mes parents étaient là,*
12. Beni burda kor mudu.	*12. Est-ce qu'ils m'auraient laissé ici?*

12. *kor*: c'était à l'époque la forme normale (devenue aujourd'hui *koyur*): par exemple dans Y. Ziya, *Anadolu eski çocuk oyunları*, s.l., 1934, p. 18: *çukura kor* "il laisse dans le trou", p.35: *avucunun birine kor* "il pose dans la paume de quelqu'un", etc. A noter qu'un dictionnaire récent (A. Püsküllüoğlu, *Türkçe Sözlük,* Ankara, 1994) n'a plus d'entrée *komak*.

12. kor: *o dönemlerde normal olan bir kullanış biçimi (bugün* koyar *olmuştur), bkz. Y. Ziya,* Anadolu eski çocuk oyunları, *s.l., 1934, s. 18: çukura* kor, *s.35: avucunun birine* kor ; *ayrıca yakın geçmişte çıkan bir sözlükte (A. Püsküllüoğlu,* Türkçe Sözlük, *Ankara, 1994) "komak" fiili bulunmamaktadır.*

Variantes (6):

KONYA (a [T154]; b [T343]; c [T504]; d [T544]; e [TT575]; f [T627])

1.

hay	sekene sekene	(b)
tek	tekene dikene	(f)
4.		
ala boncuk	saçılmış	(b)
8.		
şordan üzüm	almalı	(b)
9.		
kimler ile	yemeli	(b)

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

CCXXXIV

1. Uç uç kırlangıç	*1. Vole, vole, hirondelle!*
2. Kırlangıcın saçağı	*2. Bord du toit de l'hirondelle,*
3. Eskicinin bıçağı	*3. Coutelas du brocanteur.*
4. Elimi kestim neyleyim	*4. Que faire pour ma main coupée?*
5. Yağlık getir sileyim	*5. Donne un mouchoir, que j'l'essuie.*
6. Yağlığımı yoğurdum	*6. J'ai malaxé mon mouchoir,*
7. Gelinciği doğurdum	*7. J'ai mis bas une belette.*
8. Falcı kızı saçakta	*8. La voyante du bord du toit*
9. Kahve döven ocakta	*9. Agite le marc su'l'feu de bois.*
10. Getir kahve içeyim	*10. Donne le café que j'le boive.,*
11. Aksaray'a göçeyim	*11. Que je migre à Aksaray!*
12. Aksaray'ın kilidi	*12. Le cadenas d'Aksaray,*
13. İlim ilim ilidi	*13. Dena dena cadena.*
14. Akşama gelen kim idi	*14. Vers le soir qui est venu?*
15. Dayım oğlu Musacık	*15. Mon cousin le p'tit Moussa,*
16. Kolu budu kısacık	*16. Bras et jambes trop courts il a,*
17. Yumurtadan büyücek	*17. Il est pas plus haut qu'un oeuf.*
18. Kızlar gider Halebe	*18. Les filles s'en vont à Alep,*
19. Anne ben de gideyim	*19. Maman moi j'y pars aussi.*
20. Elli deve güdeyim	*20. J'y mènerai cinquante chameaux,*
21. Ellisi katar katar	*21. Les cinquante en file indienne.*
22. Al gömlek suya batar	*22. Dans l'eau la chemise d'indienne.*
23. Al gömlek benim olsun	*23. Que la chemise soit à moi,*
24. İçinde tenim olsun	*24. Que dedans mon corps y soit!*
25. Ali kardeşim olsun	*25. Que mon frérot soit Ali,*
26. Veli yoldaşım olsun	*26. Que mon copain soit Véli.*
27. Eşten köşkten	*27. Du kiosque et de son pendant,*
28. on parmağı gümüşten	*28. Ses dix doigts sont en argent.*

13. Je considère que *ilim* "science" est ici désémantisé.
Le collecteur a relevé qu'il s'agissait d'une comptine de début de jeu.

13. "ilim" burada anlamsızlaştırılmıştır.
Derleyici bunun oyun başlangıcında kullanılan bir sayışma olduğunu belirtmiştir.

Variante (1):

ANKARA (a [AXXII4])

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

CCXXXV

1. Üşüdüm üşüdüm	*1. J'ai eu froid, j'ai eu froid,*
2. Dağda çırpı devşirdi	*2. J'ai cueilli des gaules dans l' bois.*
3. Çırpım elimden aldılar	*3. On m'a pris mes gaules des mains,*
4. Beni yola saldılar	*4. On m'a jeté en chemin.*
5. Yolda bir yumak buldum	*5. En chemin pelote trouvai*
6. Yumağı beye verdim	*6. Et au bey je la donnai.*
7. Bey bana bir at verdi	*7. Le bey me donne un cheval,*
8. Bindim gittim Halebe	*8. Je le monte, pars à Alep:*
9. Halep yolu zer be zer	*9. La route d'Alep est d'or fin,*
10. İçinde deve gezer	*10. Un chameau s'y promenait,*
11. O deveye bineyim	*11. Je monte sur ce chameau-là,*
12. Hemen hacca gideyim	*12. Et pars au hajj sur le champ.*
13. Haccın kızları okur	*13. Les filles du hajj lisent tout haut,*
14. Oturmuş halı dokur	*14. Elles tissent un tapis très beau.*
15. Yedi kardeşim olsa	*15. Si j'avais sept frères et söurs*
16. Yedisinin başında	*16. Et si devant tous les sept,*
17. Deste deste gül olsa.	*17. Y avait des brassées de roses.*

Variantes (5):

KARS	(b [CII67]; c [CII174)
MALATYA	(d [CIV68])
MERSİN	(e [Ö26])
TRABZON	(a [ŞI2])

1.	
Ø	(e)
2.	
Ø	(e)
dağdan elma döşürdüm	(b,c)
dağda küdük döşürdüm	(d)
daldan elma düşürdüm	(e)
3.	
almacığımı aldılar	(b)
küdüğümü aldılar	(d)
elmacığımı kaptılar	(e)
4.	
beni yolda sattılar	(e)

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

5.
yolda giderken dir dara˙ buldum (b)
yolda bir ganat buldum (d)
yolda bir arı gördüm (e)
6.
darağı neniye verdim (b,c)
ganado guşa verdim (d)
arıyı kuşa verdim (e)
7.
nene behen bir kete verdi (b,c)
guş bãa bir yuma˙ verdi (d)
kuş bana kanat verdi (e)
8.
keteyi çobana verdim (b,c)
yedim dağdan dağa aşdım (d)
kanatlandım uçmaya (e)
9.
Ø (d)
çoban behen bir goyun verdi (b,c)
üç gemi gördüm (e)
10.
Ø (d)
goyunu beye verdim (b,c)
biri A biri B (e)
11.
Ø (d)
bey behen bir at verdi (b,c)
biri C (e)
12.
Ø (d)
attı bindim gettim Garasuya (b,c)
Ali Baba hasta (e)
13.
Ø (d)
Garasudan gannar (b,c)
çorbası tasta (e)
14-17
Ø (d)

iki dilber behen bar/büyügüne selam verdim/ küçüğünü aldım gaçdım (b,c)

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

CCXXXVI

1. Üşüdüm üşüdüm	*1. J'ai eu froid, j'ai eu froid,*
2. Daldan elma düşürdüm	*2. J'ai gaulé des pommes dans l'bois.*
3. Elmamı yediler	*3. Mes pommes furent toutes boulottées,*
4. Bana cüce dediler	*4. D'avorton on m'a traité*
5. Cücelikten bezdim	*5. Du nanisme chuis dégoûté,*
6. Bir kuyu kazdım	*6. Un puits j'ai creusé.*
7. Elmalı bostan	*7. Verger de pommiers.*
8. Çık boyunu göster	*8. Sors et montre-toi!*
9. Çelebi geldi	*9. Le tchélébi est venu:*
10. Mendilin ister	*10. Il veut ton mouchoir.*
11. Mendili yudum	*11. Le mouchoir je l'ai lavé,*
12. Bahçeye serdim	*12. Et dans l'jardin fait sécher.*
13. Bahçede yılan	*13. Serpent dans l'jardin,*
14. Selviye dolan	*14. Love-toi au cyprès,*
15. Vallaha yalan billaha yalan	*15. Sacrebleu mensonge, sapristi mensonge.*

C'est manifestement une comptine de jeu de filles; le tchélébi de 9. remplace le "fiancé" d'autres comptines; tchélébi = homme bien élevé, raffiné, gentilhomme; prince; chef derviche; beau-frère.
8. est une fin de comptine ici extrapolée, de même que 9.-12. est ajouté.
A rattacher à cette série une variante très proche attestée en Anatolie au début des années 30 comme chanson de Ramadan et qui se conclut sur l'exhortation *al horoz, al horoz* "prends le coq! prends le coq!" (Y. Ziya, *Eski çocuk oyunları,* s.l., 1934, p. 43).

Açıkça görüldüğü gibi bu bir kız sayışmasıdır; 9'da bulunan Çelebi başka sayışmalardaki: "nişanlı"'nın yerine kullanılır.
8. dize sayışmanın sonunda bulunur, burada (sayışmanın sonu) erken tahmin edilmiştir, aynı şekilde 9-12 ilave edilmiştir.
Bu seriye 30'lu yılların başında Anadolu'da Ramazan bayramlarında söylenilen bir türkü olarak görülen çok benzer bir varyantı ilave edebiliriz:
al horoz, al horoz *(Y. Ziya,* Eski çocuk oyunları, *s.l., 1934, s. 43).*

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

Variantes (16):

ANKARA (a [AI12]; b [AV7]; c [AVI1]; d [AVIII11]; e [AIX4]; p [AXIX14])
İZMİR (f [E1]; g [E11])
KONYA (h [T135]; i [T370]; j [T404]; k [T479]; l [T501]; m [T552]; n [T590]; o [T620])

1.		
Ø		(p)
üşüdüm Allah üşüdüm		(h,i,j,k,o)
2.		
Ø		(p)
gökten elma	düşürdüm	(c)
dağda çırpı	dişirdim	(l)
daldan armut	düşürdüm	(m)
dağdan armut	deşirdim	(o)
dağdan armut	düşürdüm	(h,i,j,k)
3.		
elmacığımı	yediler	(b,d)
elmacığımı	kaptılar	(c)
elmayı	yediler	(f)
armudumu	yediler	(k)
armudumu	yemişler	(j,l,m,n,o)
4.		
bana eba	demişler	(h,i)
bana iba	demişler	(j,o)
bana liba	demişler	(l,m,n)
bana miskin	dediler	(g)
5.		
cücelikten azdım		(b)
cücelikten bıktım		(c,e,f,p)
ben miskinden beterim		(g)
ben ebadan	güzelim	(h,i)
ben ibadan	güzelim	(j,o)
ben libadan	güzelim	(l,m,n)
ben cüceliği	hoşlaşşmam	(k)
6.		
tarlamı	yıktım	(c)
altın inci	dizerim	(h,i,o)

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

altın inci	cizerim	(j)
iki dağı	dolaşmam	(k)
incili mercan	dizerim	(l,m,n)
bey oğluna	çıktım	(p)
sokak sokak	gezerim	(g)
7.		
Ø		(g)
kuyu içinde	bir yılan	(b)
tarlada	yılan	(c)
kuyu başı	bostan	(e)
içinde	bir yılan	(f)
altın inci	ne gerek	(j,o)
bey oğlu	hasta	(p)
8.		
Ø		(g)
halt etmiş	halan	(b)
selviye	dolan	(c)
yağla	isten	(e)
selviye	dolan	(f)
şu kuşu vursam	gerek	(j)
altın başlı kuş	gerek	(o)
çorbası tasta		(p)
9.		
Ø		(g,b)
valla	yalan	(c)
yağlayı yudular		(e)
çat çatan ağacı		(f)
elim kana bulaşır		(j)
kuşu vursam öldürsem		(o)
ablam pilâv	pişirmiş	(p)
10.		
Ø		(g,b)
billa	yalan	(c)
bahçeye serdiler		(e)
pat patan ağacı		(f)
elimi nerde yıkayım		(j)
elim kana bulaşır		(o)
içine sıçan düşürmüş		(p)

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

11.		
Ø		(g,b,c)
bahçede	yılan	(e)
kırmızı	lâle	(f)
ak kurnada	yıkayım	(j)
elimi nerde	yıkayım	(o)
vallahi	yemem	(p)
12.		
Ø		(g,b,c)
zelviye	dolan	(e)
çala	patan ağacı	(f)
ak kurna	benim olsa	(j)
ak kurbanda	yıkayım	(o)
billahi	yemem	(p)
13.		
Ø		(g,b,c,)
vallaha	yalan	(e)
çatal matal	kaç çatal	(f)
tahtadan donum olsa		(j)
ak kurna benim olsa		(o)
o kediyi ne yapmalı		(p)
14.		
Ø		(g,b,c, f,j)
billaha	yalan	(e)
tahtadan donum olsa		(o)
minareden atmalı		(p)
15.		
Ø		(g,b,cf,,j,p)
Ali kardaşım	olsa	(o)
+ 16-25.		(o)

Veli yoldaşım olsa/ inne getir dikelim/ makas getir biçelim/ Garaslana göçelim/ Garaslan bucak bucak/içinde demir ocak/ demir ocak yıkılmış/ hanım bana darılmış

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

CCXXXVII

1. Yiğne yiğne vücuduma	*1. Aiguille aiguille dans mon corps.*
2. Bel beriça bel kutiça	*2. Taille à ployer, taille à guider*
3. Çomağ atdum tatuliça	*3. Bâton jeté sera saisi.*
4. İçi cemi koşa koşa	*4. Deux bateaux à toute voile*
5. Cideyler kizil başa	*5. Voguent sus au Kizilbache.*
6. Kizil başi neyileyum	*6. Que ferai-je du Kizilbache?*
7. Cizmem sari sandukdadu	*7. Mes bottes sont dans l'coffre jaune.*
8. Cetur cizmemi ciyeyim	*8. Apporte-les que je les mette.*
9. Kilitleri ağadadu	*9. Les cadenas sont chez l'agha.*
10. Ağam mağam ne işder	*10. Ledit agha qu'est-ce qu'il désire?*
11. Altun başli kuş işder	*11. Il désire l'oiseau à tête d'or.*
12. Bi kuş tutdum uçurdum	*12. J'ai attrapé un oiseau, l'ai laissé s'envoler.*
13.Yedi dere ceçirdum	*13. Je lui ai fait franchir les Sept-Mers.*
14. Yedi dere kiliti	*14. Le cadenas des Sept-Mers.*
15. Kapima vuran çimidi	*15. Qui a frappé à ma porte?*
16. Hasan oğli usdayidi	*16. C'est Maıtre Hassan que voilà,*
17. Eti budi kissayidi	*17. Bras et jambes trop courts il a.*
18. Yakarçen tarlasini	*18. J'ai mis le feu à son champ*
19. Yakdum arabasini	*19. Et à sa charrette en mêm'temps.*
20. Ben araba tokurum	*20. Moi je fabrique des charrettes,*
21. Arabanin hasini.	*21. Les plus jolies des charrettes.*

Variante (1):

RİZE (a [CV29])

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

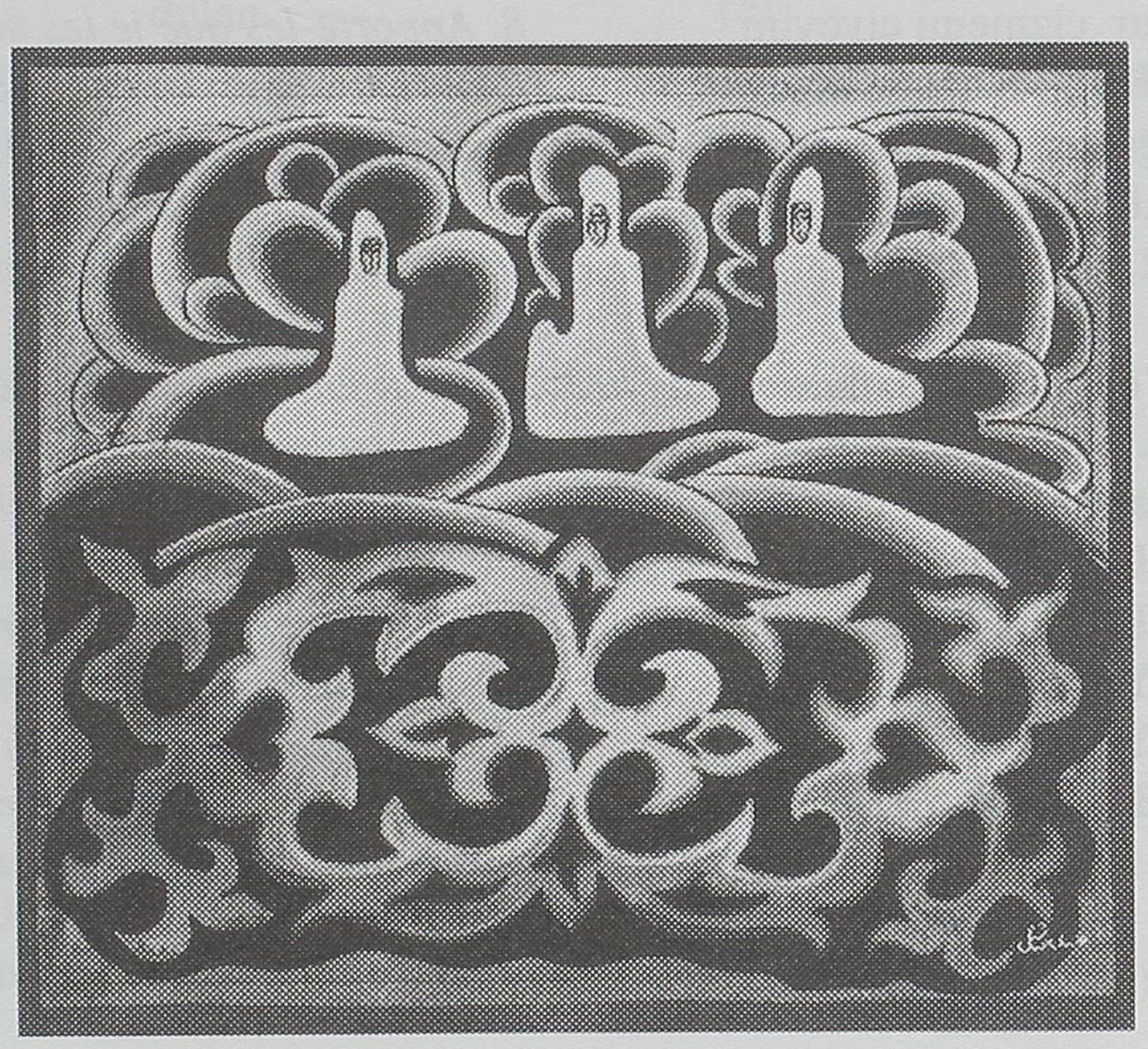

TABLE DES MATIERES
İÇİNDEKİLER

D'abord quelques mots	.....	VII
Başlarken birkaç kelime	.....	VIII
Puis quelques informations	.....	IX
Kitap hakkında bazı bilgiler	.....	XIII
COMPTINES NUMÉRIQUES ET ALPHABÉTIQUES.	.....	3
SAYISAL VE ABECESEL SAYIŞMALAR	.....	3
COMPTINES BRÈVES ET DÉVELOPPÉES	.....	59
KISA VE GELİŞTİRİLMİŞ SAYIŞMALAR	.....	59
CARTE DES LIEUX DE RECUEIL DES COMPTINES.	.....	VI
SAYIŞMALARIN DERLENDİĞİ YERLERİN HARİTASI	.....	VI

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

ULB Halle 3
002 876 566

OV SA 946

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17

x-rite colorchecker CLASSIC mm

Rémy Dor

COMPTINES DE TURQUIE

TÜRKİYE SAYIŞMALARI

d'après les archives de Pertev Naili Boratav

Pertev Naili Boratav arşivlerinden

ISIS
ISTANBUL

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-306566702-17